משנה · ראשונים · ברטנורא · סדר זרעים

ברטנורא על משנה כלאים

רבנו עובדיה מברטנורא [הרע"ב]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ברטנורא על משנה כלאים

רבנו עובדיה מברטנורא [הרע"ב]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ברטנורא-על-משנה-כלאים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 5
משנה ג 6
משנה ד 6
משנה ה 6
משנה ו 6
משנה ז 7
משנה ח 7
משנה ט 7
פרק ב 8
משנה א 8
משנה ב 8
משנה ג 9
משנה ד 9
משנה ה 9
משנה ו 10
משנה ז 10
משנה ח 11
משנה ט 11
משנה י 12
משנה יא 13
פרק ג 13
משנה א 13
משנה ב 17
משנה ג 17
משנה ד 18
משנה ה 18
משנה ו 18
משנה ז 19
פרק ד 20
משנה א 20
משנה ב 20
משנה ג 21
משנה ד 21
משנה ה 21
משנה ו 22
משנה ז 22
משנה ח 22
משנה ט 23
פרק ה 23
משנה א 23
משנה ב 24
משנה ג 24
משנה ד 24
משנה ה 25
משנה ו 27
משנה ז 27
משנה ח 28
פרק ו 28
משנה א 28
משנה ב 29
משנה ג 29
משנה ד 30
משנה ה 30
משנה ו 30
משנה ז 31
משנה ח 31
משנה ט 31
פרק ז 32
משנה א 32
משנה ב 32

משנה ג 33
משנה ד 33
משנה ה 33
משנה ו 34
משנה ז 34
משנה ח 35
פרק ח 35
משנה א 35
משנה ב 36
משנה ג 36
משנה ד 36
משנה ה 37
משנה ו 37
פרק ט 38
משנה א 38
משנה ב 38
משנה ג 39
משנה ד 39
משנה ה 40
משנה ו 40
משנה ז 40
משנה ח 40
משנה ט 41
משנה י 42

פרק א

משנה א

הַחִטִּין וְהַזּוּנִין. קוֹרִין לוֹ בַּעֲרָבִי זיוא"ן:

אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה. לְפִי שֶׁכְּשֶׁהִשְׁחִיתוּ דּוֹר הַמַּבּוּל אֶת דַּרְכָּם הָיְתָה הָאָרֶץ גַּם הִיא מַזָּנָה אֶת פֵּרוֹתֶיהָ וְהָיוּ זוֹרְעִים חִטִּים וּמוֹצִיאָה זוּנִין, הִלְכָּךְ לֹא הָוֵי כִּלְאַיִם עִם הַחִטִּים. אֲבָל עִם שְׂאָר מִינֵי תְּבוּאָה הָוֵי כִּלְאַיִם, וְאַף עַל גַּב דְּלֹא חָזֵי לְמַאֲכַל אָדָם, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁמּוֹלִיכִים אוֹתוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לְמַאֲכַל יוֹנִים הָוֵי כִּלְאַיִם:

הַשְּׁעוֹרִים וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל. כָּל הַשָּׁנוּיִם בַּמִּשְׁנָה זוּג זוּג אֵינָם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה, אֶחָד מִזּוּג זֶה וְאֶחָד מִזּוּג זֶה הֵם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה. וְהָא דְּאָמְרִינַן בִּמְנָחוֹת [דף ט.] הַכֻּסְמִין מִין חִטִּים וְשִׁיפּוֹן מִין שְׂעוֹרִים, הַנֵּי מִילֵי לְעִנְיַן חַלָּה שֶׁמִּצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לְשִׁעוּר חַלָּה, אֲבָל לְעִנְיַן כִּלְאַיִם הָוֵי כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה:

וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל. שְׂעוֹרִים מִדְּבָרִיִּים וּבְלַעַ"ז אוינ"א:

כֻּסְמִין. בְּלָשׁוֹן לַעַ"ז אספילט"א:

שִׁיפּוֹן. בְּלַעַ"ז סיגל"א. וּמִשּׁוּם דְּכֻסְמִין וְשִׁיפּוֹן דָּמוּ לַהֲדָדֵי אֵינָם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה:

וְהַסַּפִּיר. יֵשׁ אוֹמְרִים צִיצַרְקַל"א בְּלַעַ"ז. וְרַמְבַּ"ם פֵּרֵשׁ שֶׁקּוֹרִין לוֹ בַּעֲרָבִי מא"ש:

הַפַּרְקְדָן. רַמְבַּ"ם פֵּרֵשׁ שֶׁהוּא זֶרַע דַּק שֶׁקּוֹרִין לוֹ בַּעֲרָבִי גילבא"ן:

וְטַפַּח. הוּא קִטְנִית שֶׁגַּרְגְּרָיו עֲגֻלִּים לְבָנִים וְקוֹרִין לוֹ קורטמא"ן. וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי שֶׁטַּפַּח הוּא שֶׁקּוֹרִין לוֹ גילבא"ן:

וְהַשַּׁעוּעִית. קוֹרִין לָהּ בַּעֲרָבִי לוביא"ה:

אֵינָם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה. אִם זָרַע כָּל אֶחָד עִם בֶּן זוּגוֹ:

משנה ב

הַקִּשּׁוּת. קִשּׁוּאִין שֶׁקּוֹרִין בַּעֲרָבִי פאקו"ס וּבְלַעַ"ז קוקומברו"ש:

וְהַמְּלָפְפוֹנוֹת. נִקְרָאִים בַּעֲרָבִי כייא"ר וּבְלַעַ"ז ציטרול"י:

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כִּלְאַיִם. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

חֲזֶרֶת וַחֲזֶרֶת גַּלִּים. הַחַסָּא הַגְּדֵלָה בַּגַּנִּים וְחַסָּא הַגְּדֵלָה בָּהָרִים:

עֲלָשִׁים. שֶׁל גַּנִּים וְעֲלָשֵׁי שָׂדֶה, וְנִקְרָאִים בַּעֲרָבִי הנדב"י:

כְּרַשִּׁין. שֶׁל גִּנָּה וּכְרֵשֵׁי שָׂדֶה, וְהֵם הַנִּקְרָאִים בַּעֲרָבִי כורא"ת וּבְלַעַ"ז פורו"ש:

כֻּסְבָּר. כָּךְ שְׁמוֹ בַּעֲרָבִי כוליינדר"ו בְּלַעַ"ז. תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי כְּזֶרַע גַּד, כְּבֵר זֶרַע כֻּסְבַּר:

וְהָרְמוּצָה. דְּלֵעַת מָרָה שֶׁמְּמַתְּקִים אוֹתָהּ בְּרֶמֶץ כְּלוֹמַר בְּאֵפֶר חַם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רְשָׁפֵי אֵשׁ לְפִיכָךְ קוֹרִין לָהּ רְמוּצָה:

וּפוֹל הַמִּצְרִי. פאסול"י בְּלַעַ"ז:

וְהֶחָרוּב. מִין קִטְנִית, וְקוֹרִין לוֹ חָרוּב לְפִי שֶׁתַּרְמִילָיו שֶׁהַזֶּרַע בְּתוֹכוֹ הֵן דַּקִּין וַעֲקֻמִּין כְּחָרוּבִין, וְהוּא מִמִּין פּוֹל הַמִּצְרִי:

משנה ג

וְהַנַּפּוּץ. הוּא מִין צְנוֹן וְעָלָיו דּוֹמִים לַעֲלֵי הַלֶּפֶת, הִלְכָּךְ לֹא הָווּ כִּלְאַיִם:

וְהַתְּרוּבְתּוֹר. מִין כְּרוּב שֶׁקָּלָחִים שֶׁלּוֹ דַּקִּים:

תְּרִדִּין. בַּעֲרָבִי סִילְקָ"א וּבְלַעַ"ז בליט"י:

לְעוּנִין. בַּעֲרָבִי קט"ף וּבְלַעַ"ז ארמולא"ש:

הַשּׁוּמָנִית. שׁוּם מִדְבָּרִי וְהוּא קָטָן מִן הַשּׁוּם הַגָּדֵל בַּגַּנִּים:

בְּצַלְצוּל. בְּצָל מִדְבָּרִי קָטָן מִשְּׁאָר בְּצָלִים לְפִיכָךְ נִקְרָא בְּצַלְצוּל:

פְּלַסְלוֹס. מִין תִּרְמוֹס הוּא. וְתִרְמוֹס מִין קִטְנִית יָדוּעַ מַר מְאֹד שֶׁשּׁוֹלְקִים אוֹתוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְאוֹכְלִים אוֹתוֹ בְּקִנּוּחַ סְעֻדָּה:

משנה ד

אֲגָסִים. בַּעֲרָבִי אגא"ס וּבְלַעַ"ז פירא"ש:

קְרוֹסְטוּמֵלִין. מִין אֲגָסִים קְטַנִּים הַדּוֹמִים לַעֲפָצִים שֶׁקּוֹרִין מִילִּין:

פְּרִישִׁים. הֵם חֲבוּשִׁים, בַּעֲרָבִי ספרג"ל וּבְלַעַ"ז קודונייי"ש:

עֲזָרָדִים. בַּעֲרָבִי זערו"ד וּבְלַעַ"ז סורבא"ש:

חַזָּרָד. תַּפּוּחַ יְעָרִי, תַּרְגּוּם וְכַפְתּוֹר וְחִיזָר:

אַפַּרְסְקִים. בְּלַעַ"ז פירשאג"ס, וּכְשֶׁהֵן קְטַנִּים דּוֹמִין לִשְׁקֵדִים:

שִׁזָּפִין. הַרְכִּיב זֵיתִים עַל רִמּוֹן נָפֵיק מִנֵּהוֹן שִׁזָּפִין:

רִימִּין. בֶּעָרוּךְ פֵּרֵשׁ פולצדקא"י בְּלַעַ"ז:

משנה ה

הַצָּנוֹן וְהַנַּפּוּץ. אַף עַל פִּי שֶׁהַפְּרִי וְהֶעָלִים דּוֹמִין זֶה לָזֶה הֵן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה לְפִי שֶׁאֵין טַעַם הַפְּרִי דּוֹמֶה, שֶׁהֶלְכוּ בָּזֶה אַחַר טַעַם הַפְּרִי:

לַפְּסָן. פֵּרֵשׁ בֶּעָרוּךְ מרוי"ו בְּלַעַ"ז:

משנה ו

כֶּלֶב כַּפְּרִי. כֶּלֶב שֶׁמְּגַדְּלִים בְּנֵי הַכְּפָרִים וְהוּא קָטָן וְדוֹמֶה לְשׁוּעָל:

הַיְעֵלִים. מִין חַיָּה, וְאַקּוֹ מְתַרְגְּמִין וַיַּעֲלָא:

עֲרוֹד. חֲמוֹר הַבַּר:

משנה ז

אֵין מְבִיאִין אִילָן בְּאִילָן. אֵין מַרְכִּיבִין אִילָן מַאֲכָל בְּאִילָן מַאֲכָל מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, אוֹ אִילָן סָרָק בְּאִילָן מַאֲכָל, אֲבָל אִילָן סָרָק בְּאִילָן סָרָק כֵּיוָן שֶׁאֵין שׁוּם אֶחָד מֵהֶם עוֹשֶׂה פְּרִי, כְּמִין אֶחָד חָשׁוּב וְשָׁרֵי:

יָרָק בְּיָרָק. מִין שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ:

רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר יָרָק בְּאִילָן. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

משנה ח

שִׁקְמָה. אִילָן תְּאֵנָה שֶׁגָּדֵל בַּיְּעָרִים:

סַדָּן שֶׁל שִׁקְמָה. לְאַחַר שֶׁנֶּחְתַּךְ וְנִשְׁאֲרוּ שָׁרָשָׁיו בָּאָרֶץ נִקְרָא סַדָּן, וְאֵין נוֹטְעִין יָרָק לְתוֹכוֹ דַּהֲוֵי יָרָק בְּאִילָן:

פִּיגָם. עֵשֶׂב שֶׁקּוֹרִין לוֹ רוד"א בְּלַעַ"ז:

קִדָּה. מִין אִילָן שֶׁל בָּשָׂמִים תַּרְגּוּם קִדָּה קְצִיעָה, וּכְתִיב (תהלים מה) מֹר וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת כָּל בִּגְדֹתֶיךָ:

חֲצוּב. מִין יָרָק שֶׁשָּׁרָשָׁיו יוֹרְדִים בְּעֹמֶק הָאָרֶץ בְּיֹשֶׁר וְאֵינָם נוֹטִים לְכָאן וּלְכָאן, וּבוֹ תִּחֵם יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָאָרֶץ:

מְקֻרוֹ. לְשׁוֹן קֹר שֶׁתְּהֵא הַתְּאֵנָה מְקֻרֶרֶת הַחֲצוּב שֶׁהוּא חַם בְּיוֹתֵר. פֵּרוּשׁ אַחַר שֶׁתְּהֵיֶה עֲלֵיו לְצַל לְשׁוֹן קוֹרָה:

מַיְמֶיהָ לְתוֹכָהּ. שֶׁהָאֲבַטִּיחַ לַח וּמָלֵא מַיִם:

חַלָּמִית. בַּעֲרָבִי כובוז"א וּבְלַעַ"ז מלוו"א:

משנה ט

הַטּוֹמֵן לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת. כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נִשְׁמָרִים תַּחַת הַקַּרְקַע, שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ שְׁתִילָה, גַּלֵּי דַּעְתֵּיהּ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בְּהַשְׁרָשָׁתָן, כְּגוֹן שֶׁטָּמַן אֲגֻדָּה שֶׁל לֶפֶת וַאֲגֻדָּה שֶׁל צְנוֹנוֹת יַחַד:

אִם הָיוּ מְקֻצָּת עֲלִין מְגֻלִּין. מִשּׁוּם שַׁבָּת נָקְטִיהּ, דְּאִם הָיוּ כָּל הֶעָלִין מְכֻסִּין אִי אֶפְשָׁר לְטַל אִם לֹא שֶׁיָּזִיז עָפָר בְּיָדִים:

לֹא מִשּׁוּם כִּלְאַיִם וְלֹא מִשּׁוּם שְׁבִיעִית. לֹא מִשּׁוּם זוֹרֵעַ כִּלְאַיִם וְלֹא מִשּׁוּם זוֹרֵעַ בַּשְּׁבִיעִית. אִי נַמִּי אֲפִלּוּ הוֹסִיף מְאתַיִם מִשּׁוּם כִּלְאַיִם שָׁרֵי דְּלָאו דֶּרֶךְ זְרִיעָה [הוּא], וְאִם הָיָה מִשְּׁשִׁית וְנִכְנְסוּ לַשְּׁבִיעִית וְהוֹצִיאוּ סְפִיחִים כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹסִיפִים הַבְּצָלִים בַּתְּלוּשׁ, אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם סְפִיחֵי שְׁבִיעִית:

וְלֹא מִשּׁוּם מַעֲשְׂרוֹת. אֵינוֹ חַיָּב לְעַשֵּׂר כְּשֶׁיִּתְלוֹשׁ אוֹתָם מִמָּקוֹם שֶׁהִטְמִינָם, דִּכְתִיב (ויקרא כז) וְכָל מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ, וְהַאי לָאו זְרִיעָה הִיא:

וְנִטָּלִים בְּשַׁבָּת. דְּכְתִילוּשִׁים דָּמוּ, וְאוֹחֵז בָּעֳלִים הַמְגֻלִּים וּמוֹצִיאָן. וְאַף עַל גַּב דְּמֵזִיז עָפָר מִמְּקוֹמוֹ, טִלְטוּל מִן הַצַּד לְצָרְךְ דְּבַר הֶתֵּר וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ בַּדָּבָר הָאָסוּר מֻתָּר:

עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי חִטִּים וּשְׂעוֹרָה. טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מִשּׁוּם דְּכְתִיב (ויקרא יט) שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם, וְסָבַר דְּקַרְקַע בְּלֹא זֶרַע לֹא אִקְּרֵי שָׂדֶה, וּמַשְׁמַע לֹא תִזְרַע כִּלְאַיִם בַּהֲדֵי שָׂדְךָ שְׁנִזְרַע כְּבָר. וְכֵן (דברים כב) לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם, לֹא תִזְרַע כִּלְאַיִם דְּהַיְנוּ שְׁנֵי מִינֵי זְרָעִים בַּהֲדֵי כַּרְמְךָ, וְלֹא מְחַיֵּב בְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם עַד שֶׁיִּזְרַע חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה. דְּקַרְקַע אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ זְרוּעָה קְרוּי שָׂדֶה, אֲבָל אֵינוֹ קָרוּי כֶּרֶם בְּלֹא חַרְצָן, הִלְכְּךְ הַזּוֹרֵעַ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה כְּאֶחָד חַיָּב מִשּׁוּם כִּלְאֵי זְרָעִים, וְאֵינוֹ חַיָּב מִשּׁוּם כִּלְאֵי הַכֶּרֶם עַד שֶׁיִּזְרַע חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד:

פרק ב

משנה א

כָּל סְאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ רֹבַע. הַקַּב דְּהַיְנוּ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע לִסְאָה, שֶׁהַסְּאָה שִׁשָּׁה קַבִּין:

יְמַעֵט. אוֹתוֹ מִין אַחֵר הַמְעָרֵב בּוֹ עַד שֶׁיִּפְחַת הָרֹבַע וְיִתְבַּטֵּל בְּתוֹךְ הַסְּאָה, וּמֻתָּר לִזְרֹעַ וְלֹא מִתְּסַר מִשּׁוּם זוֹרֵעַ כִּלְאַיִם:

יָבוֹר. מִכַּיוָן שֶׁהַזְּקַק לְמַעֵט יָסִיר הַכֹּל, מִשּׁוּם דְּמֵחֲזֵי כְּמְקַיֵּם כִּלְאַיִם מִכַּיוָן שֶׁהִתְחִיל לְבָרֵר אִם לֹא הָיָה בּוֹרֵר אֶת כֻּלּוֹ. אֲבָל תְּחִלָּתוֹ פָּחוֹת מֵרֹבַע שָׁרֵי. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי:

בֵּין מִמִּין אֶחָד. בֵּין שֶׁאוֹתוֹ רֹבַע מִמִּין אֶחָד בֵּין מִמִּינִין הַרְבֵּה צָרִיךְ לְמַעֵט:

לֹא אָמְרוּ אֶלָּא מִמִּין אֶחָד. דְּאֵין שְׁנֵי מִינִין מִצְטָרְפִין לְשַׁעוּר רֹבַע:

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים כָּל שֶׁהוּא כִלְאַיִם לַסְּאָה. אֵיכָא בֵּין חֲכָמִים לְתַנָּא קַמָּא כְּגוֹן סְאָה שְׁעוֹרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהּ רֹבַע שִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְכֻסְּמִין, לְתַנָּא קַמָּא צָרִיךְ לְמַעֵט, לַחֲכָמִים אֵין צָרִיךְ לְמַעֵט, דְּאֵין שִׁבֹּלֶת שׁוּעָל מִצְטָרֶפֶת לְכֻסְּמִין כֵּיוָן דְּלֹא הָווּ כִּלְאַיִם בִּסְאָה שֶׁל שְׂעוֹרִים. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

משנה ב

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים תְּבוּאָה בִתְבוּאָה. תְּבוּאָה בְּמִין תְּבוּאָה אוֹ בְּקִטְנִית הוּא דְּאָמְרָן בְּרֹבַע לִסְאָה יְמַעֵט, אֲבָל זֶרְעוֹנֵי גִנָּה שֶׁנִּתְעָרְבוּ בִתְבוּאָה אוֹ בְּקִטְנִית:

אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּנוֹפֶל. מֵהֶן לְבֵית סְאָה חִטִּין, כְּלוֹמַר כְּשִׁעוּר הַזֶּרַע שֶׁזּוֹרְעִים מֵהֶן לְמָקוֹם שֶׁזּוֹרְעִין בּוֹ סְאָה שֶׁל חִטִּין. וְשִׁעוּר הַמָּקוֹם שֶׁזּוֹרְעִים בּוֹ סְאָה שֶׁל חִטִּין הוּא חֲמִשִּׁים אַמָּה עַל חֲמִשִּׁים אַמָּה, וְאֵין זוֹרְעִים בּוֹ מִזֶּרְעוֹנֵי גִנָּה אֶלָּא קַב וְחֵצִי לְפִי שֶׁהֵן דַּקִּין וּבְקַב וְחֵצִי מֵהֶן יֵשׁ בְּהֶן כְּדֵי לִזְרֹעַ מָקוֹם שֶׁזּוֹרְעִים בּוֹ סְאָה שֶׁל חִטִּין. נִמְצָא לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה שֶׁאִם

נִתְעָרֵב בִּסְאָה אַחַת שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ שֶׁל קִטְנִית אוֹ שֶׁל זֵרְעוֹנִים אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים שֶׁל קַב וְחֵצִי מִזֶּרְעוֹנֵי גִּנָּה שֶׁהוּא אֶחָד מִשִּׁשָּׁה עָשָׂר בְּקַב חַיָּב לְמַעֵט. הִלְכָךְ אִם נִתְעָרֵב בִּסְאָה תְּבוּאָה כַּבִּיצָה וְחֵצִי זֵרְעוֹנֵי גִּנָּה שֶׁהוּא אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּקַב וַחֲצִי קַב, יְמַעֵט:

כְּשֵׁם שֶׁאָמְרוּ לְהַחְמִיר. דְּזֵרְעוֹנִים דַּקִּים אוֹסְרִים בְּשִׁעוּר מֶעֶט בְּאֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּנוֹפֶל מֵהֶן לְבֵית סְאָה, כָּךְ אָמְרוּ לְהָקֵל דְּזֵרְעוֹנִים גַּסִּים שֶׁצָּרִיךְ מֵהֶן הַרְבֵּה לִזְרֹעַ בְּבֵית סְאָה אֵינָן אוֹסְרִין בִּסְאָה חִטִּין אֶלָּא אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּנוֹפֶל מֵהֶן לְבֵית סְאָה, כְּגוֹן זֶרַע פִּשְׁתָּן שֶׁצָּרִיךְ שְׁלֹשׁ סְאִים לְבֵית סְאָה חִטִּים אֵין צָרִיךְ לְמַעֵט עַד שֶׁיִּתְעָרֵב מֵהֶן שְׁלֹשׁ רְבִיעִים בִּסְאָה, וְהֵינוּ דְקָתָנֵי הַפִּשְׁתָּן בַּתְּבוּאָה מִצְטָרֶפֶת אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּנוֹפֵל מֵהֶן לְבֵית סְאָה, וְכֵיוָן דְּנוֹפֵל מֵהֶן שְׁלֹשָׁה סְאִין לְבֵית סְאָה, דְּהָכִי אָמְרִינַן בַּיְרוּשַׁלְמִי, נִמְצָא שֶׁאֵין צָרִיךְ לְמַעֵט עַד שֶׁיִּתְעָרֵב מֵהֶן שְׁלֹשׁ רְבִיעִים שֶׁל קַב בִּסְאָה, וְכֵן הֲלָכָה:

משנה ג

עַד שֶׁתַּתְלִיעַ. וְשִׁעוּרָהּ הֲוֵי כְּשֶׁתִּשְׁהֶה בָּאָרֶץ שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּקַרְקַע לַחָה, וּבִיבֵּשָׁה צָרִיךְ יוֹתֵר:

וְיוֹפֵף. יְהֵפּוֹךְ הַקַּרְקַע בַּמַּחֲרֵשָׁה בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִצְמַח הַזֶּרַע:

כַּמָּה יְהֵא חוֹרֵשׁ. שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁהוּא צָרִיךְ לַחֲרֹשׁ תְּלָמִים תְּלָמִים קְטַנִּים סְמוּכִים זֶה לָזֶה, אֶלָּא כְּתַלְמֵי הָרְבִיעָה, כִּתְלָמִים שֶׁדָּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לַחֲרֹשׁ אַחַר שֶׁתֵּרֵד הָרְבִיעָה, שֶׁחוֹרְשִׁים תְּלָמִים גְּדוֹלִים:

כְּדֵי שֶׁלֹּא יְשַׁיֵּר רֹבַע לְבֵית סְאָה. שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בָּאָרֶץ מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ מְהֻפָּךְ אֶלָּא פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בַּקַּרְקַע שֶׁהוּא חוֹרֵשׁ, דְּהַיְנוּ רֹבַע קַב לְבֵית סְאָה. וְאֵין הֲלָכָה כְּאַבָּא שָׁאוּל:

משנה ד

זְרוּעָה וְנִמְלַךְ לְנָטְעָהּ. שֶׁהָיְתָה זְרוּעָה תְּבוּאָה וְנִמְלַךְ לְנָטְעָהּ גְּפָנִים:

גּוֹמֵם. לְשׁוֹן גּוֹמְמוֹ עִם הַשּׁוֹפִי דְּפֶרֶק גִּיד הַנָּשֶׁה [חֻלִּין צב:], כְּלוֹמַר כּוֹרֵת הַגֶּפֶן סָמוּךְ לַקַּרְקַע שֶׁלֹּא יְשַׁיֵּר גָּבוֹהַּ מִן הַקַּרְקַע טֶפַח:

משנה ה

קַנְבּוֹס אוֹ לוּף. שֶׁמִּינִים הַלָּלוּ אֵין הַתְּלָעָה וַחֲרִישָׁה מוֹעֶלֶת בָּהֶן, לְפִי שֶׁמִּתְקַיְּמִים בָּאָרֶץ שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאֵינָן מַתְלִיעִין:

אִסְטִיס. צַבְעוֹ דּוֹמֶה לְתִכֵּלֶת, קוֹרִין לוֹ בַּעֲרַבִי ני"ל וּבְלַעַ"ז אנדיק"ו, וּרְגִילִים שֶׁכּוֹרְתִים אוֹתוֹ וְחוֹזֵר וְצוֹמֵחַ, וּמַה שֶּׁצּוֹמֵחַ פַּעַם שְׁנִיָּה נִקְרָא סָפִיחַ. אִי נַמִּי מַה שֶּׁצּוֹמֵחַ מִן הַזֶּרַע הַנּוֹפֵל בְּשָׁעַת קְצִירָה קָרוּי סָפִיחַ:

מְקוֹם הַגַּרְנוֹת. שֶׁדָּשִׁים בּוֹ תְּבוּאָה וְקִטְנִית:

תִּלְתָן. בַּעֲרֵבִי חולב"א וּבְלַעַ"ז פינגריק"ו:

אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְנַכֵּשׁ. דִּבְלָאוֹ הָכִי סוֹפוֹ לְעָקְרָם, לְפִי שֶׁאִסְטִיס קָשֶׁה לַתְּבוּאָה וְהָעֲשָׂבִים קָשִׁים לַתִּלְתָּן כְּשֶׁנִּזְרָע לְמַאֲכַל אָדָם, וּמְקוֹם הַגְּרָנוֹת נַמִּי קָשִׁים לוֹ הַזְּרָעִים שֶׁמַּחְלִידִים אֶת הַקַּרְקַע וּמַלְקִים אוֹתָהּ וְלֹא חָזֵי תּוּ לְמָקוֹם דִּישָׁה:

וְאִם נִכֵּשׁ אוֹ כִסָּח. דְּהַשְׁתָּא גַּלֵּי דַּעְתֵּיהּ דְּנִיחָא לֵיהּ בְּאוֹתָם הַנִּשְׁאָרִים שֶׁהֲרֵי עוֹקֵר הַכֹּל חוּץ מִזֶּה, אוֹמְרִים לוֹ עֲקֹר אֶת הַכֹּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כִּמְקַיֵּם כִּלְאַיִם:

נִכֵּשׁ. שֶׁעָקַר הַצְּמָחִים בְּיָדָיו עִם הַשֹּׁרֶשׁ:

כִּסַּח. שֶׁחָתַךְ הֶעֱלִים וְהַשֹּׁרֶשׁ נִשְׁאַר בָּאָרֶץ, תַּרְגּוּם לֹא תִזְמֹר לֹא תְכַסַּח:

משנה ו

מַשָּׂר מַשָּׂר. עֲרֻגּוֹת עֲרֻגּוֹת, וְכָל עֲרֻגָּה מִמִּין אֶחָד לְבַדּוֹ:

שְׁלֹשָׁה תְלָמִים שֶׁל פִּתְיחַ. כְּלוֹמַר מַנִּיחַ בֵּין מַשָּׂר לְמַשָּׂר רֶוַח שְׁלֹשָׁה תְּלָמִים שֶׁל מַחֲרֵשָׁה, מִלְּשׁוֹן יְפַתַּח וְיִשַּׁדֵּד אַדְמָתוֹ (ישעיה כח). וּבִירוּשַׁלְמִי מְפָרֵשׁ שֶׁהֵם שְׁתֵּי אַמּוֹת רֹחַב עַל שְׁתֵּי אַמּוֹת אֹרֶךְ. וְאַחַר כָּךְ מֵצֵר וְהוֹלֵךְ אִם יִרְצֶה עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בֵּינֵיהֶן בְּסוֹף הַמֵּצַר אֶלָּא כָּל שֶׁהוּ, שֶׁהֲרֵי בְּכָךְ הֵן נִרְאִים שֶׁלֹּא נִזְרְעוּ בְּעִרְבּוּבְיָא:

הָעֹל הַשָּׂרוֹנִי. כִּמְלֹא רֹחַב הָעֹל שֶׁחוֹרְשִׁים בּוֹ בַּשָּׂרוֹן, דְּהַיְנוּ בַּבַּקְעָה, שֶׁהוּא רָחָב מִן הָעֹל שֶׁחוֹרְשִׁים בּוֹ בָּהָר:

וּקְרוֹבִים דִּבְרֵי אֵלּוּ וְכוּ'. שֶׁשִּׁעוּר שְׁלֹשָׁה תְלָמִים שֶׁל פִּתְיחַ קָרוֹב לִהְיוֹת שָׁוֶה לִמְלֹא הָעֹל הַשָּׂרוֹנִי:

משנה ז

תּוֹר. הוּא שֵׁם תַּכְשִׁיט שֶׁל אִשָּׁה שֶׁצּוּרָתוֹ מְשֻׁלֶּשֶׁת, כְּלוֹמַר בַּעַל שְׁלֹשׁ זָוִיּוֹת, לְשׁוֹן תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ (שיר השירים א), וְעַל שְׁמוֹ קוֹרִין קֶרֶן זָוִית הַמְחֻדֶּדֶת רֹאשׁ תּוֹר. וְאִם קֶרֶן זָוִית שֶׁל שָׂדֶה שֶׁהִיא זְרוּעָה חִטִּים נִכְנֶסֶת בְּתוֹךְ שָׂדֶה שֶׁל שְׂעוֹרִים מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּסוֹף שָׂדֶהוּ וְנִכָּר שֶׁלֹּא נִזְרְעוּ בְּעִרְבּוּבְיָא:

מֻתָּר לִסְמֹךְ לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין. מֻתָּר לִסְמֹךְ אֵצֶל שָׂדֶה חִטִּין שֶׁלּוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁל שָׂדֶה חֲבֵרוֹ, וְאֵין נִרְאֶה כְּכִלְאַיִם בְּשָׂדֶהוּ מִשּׁוּם דְּנִרְאֶה כְּסוֹף שָׂדֶה חֲבֵרוֹ:

מֻתָּר לִסְמֹךְ לוֹ תֶּלֶם שֶׁל פִּשְׁתָּן. שֶׁהֲרוֹאֶה יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא זְרָעוּהוּ שָׁם אֶלָּא כְּדֵי לִבְדֹּק שָׂדֶהוּ אִם טוֹבָה לִזְרֹעַ בָּהּ פִּשְׁתָּן אִם לָאו, לְפִי שֶׁאֵין אָדָם עָשׂוּי לִזְרֹעַ תֶּלֶם אֶחָד שֶׁל פִּשְׁתָּן, שֶׁאֵין לוֹ בּוֹ שׁוּם תּוֹעֶלֶת. אֲבָל שֶׁל מִין אַחֵר דְּאָדָם עָשׂוּי לִזְרֹעַ מִמֶּנּוּ תֶּלֶם אֶחָד בִּלְבָד, אֲפִלּוּ לֹא זְרָעוֹ אֶלָּא לִבְדֹּק שָׂדֶהוּ אָסוּר, שֶׁהֲרוֹאֶה אוֹמֵר לְצָרְכּוֹ זְרָעוֹ כְּדֵי לֵהָנוֹת בּוֹ:

אֶחָד זֶרַע פִּשְׁתָּן וְאֶחָד כָּל הַמִּינִין. אָסוּר לִסְמֹךְ תֵּלֶם אֶחָד, שֶׁהָרוֹאֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ דְּלִבְדֹּק שָׂדֵהוּ הוּא עוֹשֶׂה:

מֻתָּר לִבְדֹּק בְּתֵלֶם שֶׁל פִּשְׁתָּן. שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן לְקַיֵּם הַפִּשְׁתָּן אֶלָּא לִבְדֹּק שָׂדֵהוּ אִם הִיא יָפָה לְפִשְׁתָּן. וְהֲלָכָה כְּתַנָּא קַמָּא:

משנה ח

חֲרִיעַ. כַּרְכּוֹם יְעָרִי, וְקוֹרִין לוֹ בַּעֲרַבִי אלקורטו"ם. וּשְׁנֵי מִינִים הַלָּלוּ דְּהַיְנוּ חַרְדָּל וְחָרִיעַ הֵן מַזִּיקִין לַתְּבוּאָה, וְאִם לֹא שָׁבַעַל הַשָּׂדֶה זֶרַע וְרוֹצֶה בְּקִיּוּמָם לֹא הָיָה מַנִּיחַ לְאָדָם אַחֵר שֶׁיִּזְרַע אֶחָד מִשְּׁנֵי אֵלּוּ הַמִּינִים סָמוּךְ לַתְּבוּאָה שֶׁלּוֹ, הִלְכָּךְ נִרְאֶה כִּמְקַיֵּם כִּלְאַיִם בַּשָּׂדֶה:

אֲבָל סוֹמְכִין לִשְׂדֵה יְרָקוֹת. שֶׁאֵינָן מַזִּיקִין לַיְרָקוֹת וְהָרוֹאֶה אוֹמֵר שֶׁל אָדָם אַחֵר הֵם וּבַעַל הַיְרָקוֹת אֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן אִם הֵם סְמוּכִים לַיְרָקוֹת שֶׁלּוֹ לְפִי שֶׁאֵינָן מַזִּיקִין לָהֶן:

וְסוֹמֵךְ לְבוּר. אִם יֵשׁ בְּתוֹךְ שָׂדֶה שֶׁל תְּבוּאָה מָקוֹם בּוּר שֶׁאֵינוֹ חָרוּשׁ וְזָרוּעַ בֵּית רֹבַע אוֹ יוֹתֵר, סוֹמֵךְ שָׁם זֶרַע אַחֵר, וְכֵן סוֹמֵךְ אֵצֶל נִיר וְהוּא מָקוֹם חָרוּשׁ:

וּלְגַפָּה. גֶּדֶר אֲבָנִים סְדוּרוֹת כְּעֵין חוֹמָה בְּלֹא טִיט:

וּלְדָרֶךְ. אִם דֶּרֶךְ הַיָּחִיד מַפְסֶקֶת בֵּין שְׁתֵּי שָׂדוֹת, מֻתָּר לִזְרֹעַ מִין אֶחָד בְּזוֹ וּמִין אֶחָד בְּזוֹ:

מֵסֵךְ עַל הָאָרֶץ. שֶׁאֵין נוֹפוֹ גָּבוֹהַּ מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אִם יֵשׁ תַּחְתָּיו זֶרַע מֻתָּר לִסְמֹךְ מִבַּחוּץ זֶרַע אֶחָד, דִּכְגֶדֶר דָּמֵי:

וּלְסָלַע. לֹא אִצְטָרִיךְ לְמִתְנֵיהּ, דְּאֵין לְךָ מְחִצָּה גְּדוֹלָה מִזּוֹ, אֶלָּא לְאַשְׁמוּעִינַן דַּאֲפִלּוּ סֶלַע בָּעִינַן אַרְבָּעָה רֹחַב, דִּבְפָחוֹת מִכָּאן אֵין שְׁמָהּ מְחִצָּה לְהַפְסִיק:

משנה ט

קָרַחַת. מָקוֹם פָּנוּי שֶׁאֵינוֹ זָרוּעַ כְּשֶׁהוּא מְרֻבָּע קָרוּי קָרַחַת, כְּמוֹ בְּקָרַחְתּוֹ (ויקרא יג) דְּהַיְנוּ שֶׁנִּמְרַט הַשֵּׂעָר וְהַמָּקוֹם חָלָק:

עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה קָרָחוֹת לְבֵית סְאָה. וּבְכָל קָרָחָה זוֹרֵעַ מִין אֶחָד. וּבֵית סְאָה הוּא חֲמִשִּׁים אַמָּה עַל חֲמִשִּׁים אַמָּה, וּכְשֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה בּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע קָרָחוֹת נִמְצֵאת כָּל קָרָחָה עֶשֶׂר אַמּוֹת וּשְׁנֵי טְפָחִים וּמֶחֱצָה אֹרֶךְ עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת רֹחַב. כֵּיצַד, אִם תַּעֲשֶׂה מֵחֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ קָרָחוֹת תִּהְיֶה כָּל קָרָחָה עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר, קַח אַחַת מֵהֶן כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע קָרָחוֹת וּתְחַלְּקֶנָּה לְעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע רְצוּעוֹת, נִמְצָא כָּל רְצוּעָה שְׁנֵי טְפָחִים וּמֶחֱצָה רֹחַב עַל אֹרֶךְ עֶשֶׂר, שֶׁכָּל אַמָּה הִיא בַּת שִׁשָּׁה טְפָחִים, הֲרֵי שִׁשִּׁים טְפָחִים לְעֶשֶׂר אַמּוֹת, תֵּן כָּל רְצוּעָה מֵאֵלּוּ לְרֹאשׁ כָּל קָרָחָה, נִמְצֵאת כָּל קָרָחָה עֶשֶׂר אַמּוֹת וּשְׁנֵי טְפָחִים וּמֶחֱצָה אֹרֶךְ עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת רֹחַב:

מִקְרַחַת לְבֵית רֹבַע. שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בִּסְאָה עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה רְבִיעִית שֶׁל קַב, תֵּן אוֹתָם לְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה קָרָחוֹת, הֲרֵי לְכָל קָרָחָה בֵּית רֹבַע:

כָּל מִין שֶׁיִּרְצֶה. וְלֹא מַצְרִיךְ רַבִּי מֵאִיר הַרְחָקָה כְּלָל דְּכֵיוָן דִּמְרַבָּעוֹת הֵן נִרְאוֹת מֻפְרָשׁוֹת וּמֻבְדָּלוֹת זוֹ מִזּוֹ:

הָיְתָה. בְּתוֹךְ שְׂדֵה תְבוּאָה קָרַחַת אַחַת שֶׁל בֵּית רֹבַע אוֹ שְׁתֵּי קָרָחוֹת:

זוֹרְעָם חַרְדָּל. דְּאֵינוֹ נִרְאֶה כְּשְׂדֵה חַרְדָּל בְּתוֹךְ שְׂדֵה תְבוּאָה, אֲבָל שְׁלֹשָׁה קָרָחוֹת נִרְאוֹת כְּשְׂדֵה חַרְדָּל בְּתוֹךְ שְׂדֵה תְבוּאָה, לְפִי שֶׁאֵין רְגִילוּת לִזְרֹעַ מִן הַחַרְדָּל שָׂדֶה גְּדוֹלָה. וּשְׁאָר מִינִים אֲפִלּוּ שְׁלֹשָׁה קָרָחוֹת אֵינָן נִרְאִין כְּשָׂדֶה, כֵּיוָן שֶׁרְגִילִין לִזְרֹעַ מֵהֶן הַרְבֵּה בְּיַחַד:

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים תֵּשַׁע קָרָחוֹת מֻתָּרוֹת. אַרִישָׁא קָמַהַדַּר, דְּקָאָמַר רַבִּי מֵאִיר דְּזוֹרֵעַ כָּל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע קָרָחוֹת מִכָּל מִין שֶׁיִּרְצֶה, וַחֲכָמִים אוֹסְרִים לִסְמוֹךְ מִין אֵצֶל מִין אַחֵר, אֶלָּא עוֹשֶׂה לְבֵית סְאָה עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ קָרָחוֹת דְּהַיְנוּ חָמֵשׁ שׁוּרוֹת, וְכָל שׁוּרָה מֵחָמֵשׁ קָרָחוֹת, וְזוֹרֵעַ קָרָחָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל שׁוּרָה רִאשׁוֹנָה וּמַנִּיחַ שְׁנַיִם שֶׁאֲצְלָהּ בּוּרָה, וְזוֹרֵעַ שְׁלִישִׁית וּמַנִּיחַ רְבִיעִית בּוּרָה, וְזוֹרֵעַ חֲמִשִּׁית וּמַנִּיחַ שְׁנַיִם שׁוּרָה שְׁנִיָּה כֻּלָּהּ בּוּרָה וְזוֹרֵעַ מִשּׁוּרָה שְׁלִישִׁית קָרָחָה רִאשׁוֹנָה וּשְׁלִישִׁית וַחֲמִשִּׁית וּמַנִּיחַ שׁוּרָה רְבִיעִית כֻּלָּהּ בּוּרָה וְזוֹרֵעַ מִשּׁוּרָה חֲמִשִּׁית קָרָחָה רִאשׁוֹנָה וּשְׁלִישִׁית וַחֲמִשִּׁית, הֲרֵי תֵּשַׁע קָרָחוֹת זְרוּעוֹת לְבֵית סְאָה:

עֶשֶׂר אֲסוּרוֹת. שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּהֵא מַפְסִיק בֵּין כָּל קָרַחַת וְקָרַחַת כְּשִׁעוּר קָרַחַת, דְּהַיְנוּ בֵּית רֹבַע בְּקֵרוּב. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

בֵּית כּוֹר. שְׁלֹשִׁים סְאִים. וְטַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב לֹא אִתְפָּרֵשׁ:

משנה י

כָּל שֶׁהוּא בְּתוֹךְ בֵּית רֹבַע. כְּגוֹן נְקָעִים מְלֵאִים מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם רְאוּיִם לִזְרִיעָה עוֹלִים לְמִדַּת בֵּית רֹבַע לַחֲשֹׁב הֶרְחֵק בֵּין מִין וָמִין:

אֲכִילַת הַגֶּפֶן. מַה שֶּׁהַגֶּפֶן תּוֹפֶסֶת וְאוֹכֶלֶת סְבִיבוֹתֶיהָ, דְּהַיְנוּ כְּדֵי עֲבוֹדָתָהּ, עוֹלֶה לְמִדַּת בֵּית רֹבַע לְהַשְׁלִים עֶשֶׂר אַמּוֹת וּשְׁנֵי טְפָחִים וּמֻחֱצָה אֹרֶךְ עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת רֹחַב, דְּאָמְרִינַן לְעֵיל שֶׁהוּא שִׁעוּר בֵּית רֹבַע שֶׁצָּרִיךְ לְהַפְסִיק בֵּין מִין לְמִין. וְכֵן הַקֶּבֶר נַמִּי עוֹלֶה. וְכֵן הַסֶּלַע, וּבְסֶלַע שֶׁאֵינוֹ גָבוֹהַּ עֲשָׂרָה מְיֻרֶי, דְּאִי גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה הֲוֵי מְחִצָּה וּמַפְסִיק בִּפְנֵי עַצְמוֹ:

תְּבוּאָה בְתְבוּאָה בֵּית רֹבַע. הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה חִטִּין וְרוֹצֶה לִזְרֹעַ בָּהּ שְׂעוֹרִים, צָרִיךְ לְהַרְחִיק בֵּית רֹבַע, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִהְיוּ חִטִּין מַקִּיפִים אֶת הַשְּׂעֹרִים מֵאַרְבַּע רוּחוֹת, דְּהָתָם לֹא מְהַנְיָא הַרְחָקָה עַד שֶׁיְּהֵא פְּתוּחַ מֵרוּחַ אַחַת:

יָרָק בִּתְבוּאָה בֵּית רַבַּע. וְדַוְקָא בְּמֻרְבָּע הוּא דְּבָעֵינַן הָכִי, אֲבָל אִם רָצָה לַעֲשׂוֹת שׁוּרָה שֶׁל יָרָק בְּתוֹךְ שָׂדֶה שֶׁל תְּבוּאָה, עוֹשֶׂה אֹרֶךְ שׁוּרָה שֶׁל עֶשֶׂר אַמּוֹת וּמֻחֶצָה עַל רֹחַב שִׁשָּׁה טְפָחִים, שֶׁהֶחְמִירוּ בְּמֻרְבָּע טְפֵי מִבְּשׁוּרָה, וְהָכִי אָמְרִינַן בַּיְרוּשַׁלְמִי:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יָרָק בִּתְבוּאָה שִׁשָּׁה טְפָחִים. דְּסָבַר לֹא מַחְמְרִינַן בְּמֻרְבָּע טְפֵי מִבְּשׁוּרָה. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר:

משנה יא

תְּבוּאָה נוֹטָה עַל גַּבֵּי תְּבוּאָה. כְּגוֹן שֶׁנִּזְרְעוּ כְּהִלְכָתָן אֶלָּא שֶׁהַשִּׁבֳּלִים מִתּוֹךְ גִּדְלָן נִכְפְּפִים וְשׁוֹכְבִים זֶה עַל זֶה, וְכֵן כֻּלָּן:

חוּץ מִדְּלַעַת יְוָנִית. שֶׁעָלִין שֶׁלָּהּ אֲרֻכִּים וּמִתְפַּשְׁטִין בְּיוֹתֵר וּכְשֶׁהֵן נוֹטִין עַל גַּבֵּי תְּבוּאָה אוֹ יָרָק הֵן מִסְתַּבְּכִין וּמִתְקַשְׁרִין יוֹתֵר מִכָּל שְׁאָר מִינִין וּמַחֲזוּ כִּלְאַיִם:

וּפוֹל הַמִּצְרִי. פשול"י בְּלַ"ז:

וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵיהֶן מִדְּבָרָן. שֶׁאֵין בָּהֶן מִסְבַּכִּין וּמִסְתַּבְּכִין כִּדְלַעַת יְוָנִית. וְכֵן הֲלָכָה שֶׁהַכֹּל מֻתָּר חוּץ מִדְּלַעַת יְוָנִית:

פרק ג

משנה א

עֲרוּגָה שֶׁהִיא שִׁשָּׁה טְפָחִים עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים וְכוּ' זוֹרְעִים וְכוּ'. בְּפֶרֶק רַבִּי עֲקִיבָא (שבת פד:) דָּרַשׁ לֹה מִקְּרָא דִּכְתִיב כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וּכְגַנָּה זֵרוּעֶיהָ תַצְמִיחַ (ישעיה סא), תּוֹצִיא חַד, צִמְחָהּ חַד, הֲרֵי תְּרֵי, זֵרוּעֶיהָ תְּרֵי הֲרֵי אַרְבָּעָה, תַּצְמִיחַ חַד הֲרֵי חֲמִשָּׁה. וְהָא דִּתְנַן לְעֵיל בְּפֶרֶק שֵׁנִי יָרָק בְּיָרָק שִׁשָּׁה טְפָחִים, הַנַּי מִילֵי בְּשָׂדֶה גְּדוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יָרָק הַרְבֵּה אֲבָל הָכָא דְּאֵין זוֹרֵעַ מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד אֶלָּא מְעַט לֹא חַיְשִׁינַן. וּמַה שֶּׁיֵּשׁ לְהַקְדִּים לְפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה הוּא כִּי אֲנַחְנוּ צְרִיכִין שֶׁיִּהְיֶה בֵּין כָּל זְרִיעָה וּזְרִיעָה רְחוֹק טֶפַח וּמֻחֲצָה [הַגָּהָ"ה זֶה שֶׁלֹּא כְּדַעַת רַשִׁ"י וְהָרַאֲב"ד ז"ל שֶׁהֵם ז"ל סוֹבְרִים שֶׁצָּרִיךְ לְהַרְחִיק בֵּין כָּל זֶרַע וְזֶרַע שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. אֲבָל בְּשַׁבָּת פֶּרֶק רַבִּי עֲקִיבָא הֶעֱתִיק מִפֵּרוּשׁ רַשִׁ"י ז"ל דְּהָתָם כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּתוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב] כְּדֵי שֶׁלֹּא יִינָקוּ זֶה מִזֶּה, אֶלָּא אִם תִּהְיֶה זְוִיוֹת בְּצַד זְוִיוֹת אוֹ בְּצַד צֶלַע מְקוֹם זְרִיעָה שְׁנִיָּה אָז לֹא יִצְטָרֵךְ, כִּי הַגְּבָלַת הַזְּוִיוֹת יַרְאֶה הַבְדָּלָתָם וְאָז אֵין חוֹשְׁשִׁין לִינִיקָתָם אֲפִלּוּ הֵם זֶה בְּצַד זֶה, וְאִם כֵּן בָּעֲרוּגָה שֶׁהִיא שִׁשָּׁה אָפְשָׁר לִזְרֹעַ בָּהּ חֲמִשָּׁה מִינֵי זְרָעִים וְלֹא תִּהְיֶה כִּלְאַיִם, וְזוֹ צוּרָתָהּ [צִיּוּר א' בְּסוֹף הַמַּסֶּכֶת]. וְיִהְיֶה מִדַּת מַה שֶּׁנִּזְרָע בְּזוֹ הָעֲרוּגָה עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים, וְאָמְרִינַן בַּגְּמָרָא פֶּרֶק רַבִּי עֲקִיבָא דְּבָעֲרוּגָה בָּחֳרָבָה שְׁנִינוּ, אֲבָל עֲרוּגָה בֵּין הָעֲרוּגוֹת אָסוּר לִזְרֹעַ בָּהּ חֲמִשָּׁה מִינִין, שֶׁאִם יִזְרַע בְּכָל רוּחַ

שֶׁבַּעֲרוּגָה זוֹ וּבְכָל רוּחַ שֶׁבָּעֲרוּגָה שֶׁסְּבִיבוֹתֶיהָ יֵרָאֶה הַכֹּל כִּמְעֹרָב. וְהָרַב רַבִּי שִׁמְשׁוֹן זַ"ל פֵּרֵשׁ עַל פִּי הַיְרוּשַׁלְמִי דְּכָךְ הוּא סֵדֶר הַזְּרִיעָה, מַנִּיחַ בַּקְּרָנוֹת חָרֵב טָפַח וַחֲצִי חֹמֶשׁ עַל טָפַח וַחֲצִי חֹמֶשׁ כְּדֵי שֶׁיִּתְרַחֵק זֶרַע מִזֶּרַע, זֶרַע מִזֶּרַע, שְׁעוֹר אֲלַכְסוֹן שֶׁל טָפַח וַחֲצִי חֹמֶשׁ, דְּהַיְנוּ טֶפַח וַחֲצִי, וְזוֹרֵעַ בְּכָל רוּחַ אַרְבָּעָה טְפָחִים חָסֵר חֹמֶשׁ בָּאָרֶךְ. וְרוֹחַב טָפַח וּמֶחֱצָה, אֶלָּא שֶׁמַּצֵּר וְהוֹלֵךְ בְּכָל צַד עַד שֶׁיְּהֵא כָּלֶה לְרוֹחַב טָפַח חָסֵר חֹמֶשׁ, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לְעוֹלָם בֵּין זֶרַע דָּרוֹם לְזֶרַע מִזְרָח טֶפַח וַחֲצִי, וְכֵן לְכָל רוּחַ עַד שֶׁיְּהֵא מַנִּיחַ בְּאֶמְצַע הָעֲרוּגָה שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה, וְעוֹשֶׂה בָּאֶמְצַע נָקֵב וְזוֹרֵעַ בּוֹ גַּרְעִין אֶחָד כְּזֶה [צִיּוּר ב' בְּסוֹף הַמַּסֶּכֶת]. [הַגָּהָ"ה יֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁלֹּא יַעֲלֶה כָּל הַזְּרוּעַ שֶׁבְּצוּרָה זוֹ רַק פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם עָשָׂר טְפָחִים (נראה לי שצריך לומר פחות מארבעה עשר טפחים, דהוי שלשה עשר וארבעה חמשין)]. וְהִקְשׁוּ בַּגְּמָרָא מַאי דּוֹחֲקֵיהּ לְאוֹקְמֵיהּ בָּעֲרוּגָה שֶׁבָּחָרָבָה, יַקִּיפוּהָ עֲרוּגוֹת מִכָּל צַד כְּנֶגֶד הַקְּרָנוֹת וְאֵין בָּהּ דָּבָר זָרוּעַ, וְתֵרְצוּ גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְמַלֵּא הַקְּרָנוֹת וְיִזְרַע הָעֲרוּגָה עַל זוֹ הַצּוּרָה [צִיּוּר ג' בְּסוֹף הַמַּסֶּכֶת], אוֹ עַל זוֹ הַצּוּרָה [צִיּוּר ד' בְּסוֹף הַמַּסֶּכֶת]. וְהַטַּעַם שֶׁלֹּא אָמְרוּ בָּעֲרוּגָה שֶׁהִיא שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ תִּשְׁעָה זֶרְעוֹנִין וְיִהְיֶה בֵּין כָּל אֶחָד טֶפַח וּמֶחֱצָה כְּזֶה [צִיּוּר ה' בְּסוֹף הַמַּסֶּכֶת], לְפִי שֶׁכָּל הַנִּזְרָע מִמֶּנָּה הוּא תִּשְׁעָה טְפָחִים בִּלְבָד, וְעַל זוֹ שֶׁהִקְדִּימְנוּ יִהְיֶה עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים. וְהָא דְּנָקֵט עֲרוּגָה שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה, לְפִי שֶׁהִיא הַיּוֹתֵר קְטַנָּה שֶׁבָּעֲרוּגוֹת, שֶׁהִיא אַמָּה עַל אַמָּה, וְהִשְׁמִיעָנוּ שֶׁאֶפְשָׁר לְזוֹרֵעַ בָּהּ זְרָעִים מִשְׁתַּנִּים וְלֹא יִהְיוּ כִּלְאַיִם:

הָיָה לָהּ גּוֹבֵל גָּבוֹהַּ וְכוּ'. בַּיְרוּשַׁלְמִי [הַגָּהָ"ה וְכֵן נִרְאֶה מִן הַבַּבְלִי פֶּרֶק רַבִּי עֲקִיבָא] אָמְרוּ שֶׁגַּם רֹחַב הַגּוֹבֵל טָפַח, נִמְצֵאת הָעֲרוּגָה שְׁמֹנָה עַל שְׁמֹנָה:

זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר. שְׁלֹשָׁה עַל כָּל גּוֹבֵל וְגוֹבֵל וְאֶחָד בָּאֶמְצַע כָּזֶה [צִיּוּר ו' בְּסוֹף הַמַּסֶּכֶת], וְיִהְיֶה מִדַּת הַזְּרוּעַ מֵמֶּנָּה שְׁלֹשִׁים טְפָחִים. וְהָרֹא"ש זַ"ל פֵּרֵשׁ עַל כָּל גּוֹבֵל וְגוֹבֵל זוֹרֵעַ אַרְבָּעָה בְּאַרְבַּעַת הַקְּרָנוֹת וּבֵין כָּל קֶרֶן וְקֶרֶן [הַגָּהָ"ה פֵּרוּשׁ שְׁאָר כָּל הַגּוֹבֵל שֶׁמִּקֶּרֶן לְקֶרֶן] שְׁנֵי מִינֵי זְרָעִים, וְהָא דְּקָתָנֵי שְׁלֹשָׁה עַל כָּל גּוֹבֵל מִשּׁוּם דְּקֶרֶן אֶחָד נִמְנֶה עִם הַשְּׁנַיִם, וּמוֹנֶה קֶרֶן אַחַת לְכָל רוּחַ, וּבֵין אַרְבָּעָה מִינִין שֶׁבְּכָל רוּחַ צָרִיךְ לְהַרְחִיקַת שְׁלֹשָׁה אֲוִירִין שֶׁבֵּינֵיהֶם אַרְבָּעָה טְפָחִים וַחֲצִי, וְיִשָּׁאֵר לְמָקוֹם זֶרַע אַרְבָּעָה מִינִין שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וּמֶחֱצָה, וְהוּא לְכָל מִין טֶפַח חָסֵר שְׁמִינִית טֶפַח. וּבִירוּשַׁלְמִי פֵּרִיךְ וְנִתְנֵי שְׁלֹשָׁה עַל כָּל גּוֹבֵל וְגוֹבֵל וַחֲמִשָּׁה בָּאֶמְצַע כְּמוֹ בָּעֲרוּגָה דְּרֵישָׁא וְלֶהֱוֵי שִׁבְעָה עָשָׂר מִינִין, וּמְשָׁנֵי מִשּׁוּם שֶׁהַגְּבוּלִים מְמַעֲטִים, פֵּרוּשׁ שֶׁצָּרִיךְ לְהַרְחִיק זֶרַע הָעֲרוּגָה מִזֶּרַע הַגְּבוּל טֶפַח וּמֶחֱצָה [הַגָּהָ"ה פֵּרוּשׁ טֶפַח וּמֶחֱצָה מִצַּד מִזְרָח וְטֶפַח וּמֶחֱצָה מִצַּד מַעֲרָב הֲרֵי שְׁלֹשָׁה וְלֹא נִשְׁאַר וְכוּ'] וְלֹא נִשְׁאַר מָקוֹם פָּנוּי לִזְרֹעַ בָּעֲרוּגָה כִּי אִם שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה. וְאִם תֹּאמַר לָמָּה לֹא יִזְרַע עַל כָּל גּוֹבֵל

וְגוֹבֶל חֲמִשָּׁה מִינִין שִׁשָּׁה טְפָחִים לְאַרְבָּעָה אֲוִירִים שֶׁבֵּין חֲמִשָּׁה מִינִין, וְיִשָּׁאֵר שְׁנֵי טְפָחִים לַחֲמִשָּׁת הַמִּינִין, שְׁנֵי ח�ֲמִשֵּׁי טֶפַח לְכָל מִין בְּאֹרֶךְ טֶפַח, וְיִהְיוּ בֵּין הַכֹּל שִׁשָּׁה עָשָׂר מִינִין. [הַגָּהָ"ה פֵּרוּשׁ אַרְבָּעָה לְאַרְבַּע הַקְּרָנוֹת וְעוֹד שִׁלְשָׁה עַל כָּל גּוֹבֶל וְגוֹבֶל, הֲרֵי שִׁשָּׁה עָשָׂר מִינִין חוּץ מִן הָאֶמְצָעִי] וְיֵשׁ לוֹמַר דְּשֶׁמָּא בְּרִבּוּי הַמִּינִים אֵיכָא עִרְבּוּבְיָא:

מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַלְּאָהוּ. וְלֹא יוּכַל לִזְרֹעַ שִׁלְשָׁה בְּכָל גְּבוּל:

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שִׁשָּׁה בָּאֶמְצַע. בַּיְרוּשַׁלְמִי דָּרִישׁ זֶרַע זְרָעָה זֵרוּעֶיהָ הֲרֵי תְּלָתָא, דַּהֲוָה מָצֵי לְמִכְתַּב זֶרַע וּכְתִיב זֵרוּעֶיהָ, וְתוֹצִיא צִמְחָהּ תַּצְמִיחַ תְּלָתָא, הֲרֵי שִׁשָּׁה. וְכָתַב הָרַ"שׁ זַ"ל דְּבִירוּשַׁלְמִי פָּרִיךְ לְמַאי דְּשָׁנִינַן לְעֵיל לְרַבָּנָן שֶׁהַגְּבוּלִין מְמַעֲטִין הֵיכִי תָּנֵי רַבִּי יְהוּדָה שִׁשָּׁה בָּאֶמְצַע, וְאִי תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה אֲרִישָׁא קָאֵי, פֵּרוּשׁ שֶׁאוֹמֵר תַּנָּא קַמָּא חֲמִשָּׁה וְהוּא אוֹמֵר שִׁשָּׁה, הָא תָּנֵי רַבִּי חִיָּא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שְׁמֹנָה עָשָׂר בָּאֶמְצַע אַלְמָא אַסֵּיפָא קָאֵי, וּפֵרוּשׁ שִׁשָּׁה שִׁשָּׁנִים עָשָׂר עַל הַגְּבוּל וְשִׁשָּׁה בָּאֶמְצַע הֲרֵי שְׁמֹנָה עָשָׂר. וְאֵינוֹ מְתֻרָּץ כְּלוּם בַּיְרוּשַׁלְמִי. הִלְכָךְ נִרְאֶה שֶׁגֹּבַהּ הַגְּבוּל עוֹלֶה לְמִנְיַן הָרְחוּק, דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי אַמַּאי נָקַט הָיָה לָהּ גּוֹבֶל גָּבוֹהַּ טֶפַח, לִתְנֵי הָיְתָה הָעֲרוּגָה שְׁמֹנָה עַל שְׁמֹנָה, אֶלָּא וַדַּאי תָּנָא גָּבוֹהַּ טֶפַח לְאַשְׁמְעִינַן שֶׁהַגֹּבַהּ בִּכְלַל מִדַּת הָרְחוּק. וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּרַבִּי יְהוּדָה לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר בְּפֶרְקִין כְּמֹלֹא רֹחַב הַפְּרָסָה דְּהַיְנוּ טֶפַח, וְאֵין צָרִיךְ לְהַרְחִיק כִּי אִם טֶפַח, וְהַשְׁתָּא כֵּיוָן שֶׁגֹּבַהּ הַגְּבוּל מִן הַמִּנְיָן לְרַבִּי יְהוּדָה יָכוֹל לִזְרֹעַ בְּכָל הָעֲרוּגָה. וְזוֹרֵעַ בָּהּ שִׁשָּׁה מִינִין שִׁלְשָׁה בְּשׁוּרָה אַחַת מִן הַמִּזְרָח וּשְׁלִשָּׁה בְּשׁוּרָה אַחַת מִן הַמַּעֲרָב וְכָל מִין וְמִין טֶפַח וּשְׁלִישׁ טֶפַח רֹחַב בְּאֹרֶךְ שְׁנֵי טְפָחִים וּמֶחֱצָה, כָּזֶה [צִיּוּר ז' בְּסוֹף הַמַּסֶּכֶת]. וְרֹחַב כָּל זְרוּעַ מֵאֵלֶּה טֶפַח וּשְׁלִישׁ בְּאֹרֶךְ שְׁנֵי טְפָחִים וּמֶחֱצָה, וְהַקַּו הַלָּבָן הֶחָרֵב שֶׁבֵּין שְׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁמִּצַּד זֶה לְבֵין שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁמִּצַּד הָאַחֵר, הֵם שִׁשָּׁה טְפָחִים בְּאֹרֶךְ הָעֲרוּגָה, וְהֶחָרֵב שֶׁבֵּין זְרוּעַ לְזְרוּעַ הוּא שְׁנֵי טְפָחִים וַחֲצִי כְּאֹרֶךְ הַזְּרוּעַ, אֲבָל רָחְבּוֹ טֶפַח אֶחָד כְּדַעַת רַבִּי יְהוּדָה, דְּלֹא בָּעֵי הָרְחָקָה רַק טֶפַח, וְהֵם אַרְבָּעָה אֲוִירִים שֶׁהֵן עֲשָׂרָה טְפָחִים, סַךְ כָּל הֶחָרֵב בָּעֲרוּגָה שִׁשָּׁה עָשָׂר טְפָחִים וְסַךְ כָּל הַזְּרוּעַ בָּאֶמְצַע הָעֲרוּגָה מִלְּבַד הַגּוֹבְלִין עוֹלֶה עֶשְׂרִים טְפָחִים. וּלְרַבָּנָן זוֹרֵעַ מִין אֶחָד בַּעֲרוּגָה חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה כִּי צָרִיךְ חֲצִי טֶפַח [הַגָּהָ"ה פֵּרוּשׁ עִם טֶפַח שֶׁבְּגֹבַהּ הַגּוֹבֶל הֲוֵי טֶפַח וּמֶחֱצָה כְּדַעַת רַבָּנָן וְיִהְיֶה כָּל הַזְּרוּעַ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה טְפָחִים מֵאַחַר שֶׁהוּא מִין אֶחָד. עַד כָּאן] מִכָּל צַד מִן הַגּוֹבֶל. וְאִם תֹּאמַר לְרַבָּנָן אַמַּאי אֵינוֹ זוֹרֵעַ כִּי אִם מִין אֶחָד בְּכָל הָעֲרוּגָה, וַהֲלֹא יָכוֹל לִזְרֹעַ בָּהּ חֲמִשָּׁה מִינִין טֶפַח עַל טֶפַח בְּכָל קֶרֶן וְקֶרֶן וְטֶפַח עַל טֶפַח בָּאֶמְצַע, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא אֶלְכְּסוֹן שֶׁל טֶפַח הָאֶמְצָעִי כְּנֶגֶד אֶלְכְּסוֹן הָעֲרוּגָה שֶׁאָז לֹא יִהְיֶה טֶפַח וּמֶחֱצָה בֵּין זֶרַע הָאֶמְצָעִי לְזֶרַע הַקְּרָנוֹת, לְפִי שֶׁאֶלְכְּסוֹן הָעֲרוּגָה שִׁבְעָה טְפָחִים [הַגָּהָ"ה פֵּרוּשׁ רְצוֹנוֹ לוֹמַר, עַתָּה שֶׁלֹּא נִשְׁאַר רַק חֲמִשָּׁה טְפָחִים שֶׁכְּבָר אָכַלְנוּ

חֲצִי טֶפַח לְכָל צַד תַּשְׁלוּם טֶפַח וַחֲצִי כִּדְאָמְרַן, וַאֲלַכְסוֹן זְרָעִים שֶׁל הַקְּרָנוֹת וְהָאֻמְצָעִי אַרְבָּעָה טְפָחִים וְחֹמֶשׁ, פֵּרוּשׁ שְׁנֵי אֲלַכְסוֹנֵי הַקְּרָנוֹת עִם אֲלַכְסוֹן הָאֻמְצָעִי עוֹלִין אַרְבָּעָה טְפָחִים וְחֹמֶשׁ. וּפֵרֵשׁ הֶחָכָם ה"ר אַבְרָהָם אֲזוּלַאי נֵר"ו, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁתִּתֵּן טֶפַח זְרוּעַ לְכָל קֶרֶן וְקֶרֶן וְטֶפַח זְרוּעַ בָּאֻמְצַע אִם יִהְיֶה אֲלַכְסוֹנוֹ כְּנֶגֶד אֲלַכְסוֹן עֲרוּגָה כְּצוּרָה זוֹ [צִיּוּר ח' בְּסוֹף הַמַּסֶּכֶת] הִנֵּה שְׁלֹשָׁה טְפָחִים הַזְּרוּעִים עִם חֲמִשֵּׁיהֶם שֶׁל שְׁלֹשָׁה אֲלַכְסוֹנִים הַנִּזְכָּרִים הֵם אַרְבָּעָה טְפָחִים וְחֹמֶשׁ, נִשְׁאַר מִן הַשָּׁבַע שֶׁהוּא אֲלַכְסוֹן הָעֲרוּגָה שֶׁל חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה שְׁלֹשָׁה טְפָחִים פָּחוֹת חֹמֶשׁ לִשְׁנֵי הַהַרְחָקוֹת, וְאָנוּ צְרִיכִין שְׁלֹשָׁה שֶׁלְּיָמִין, טֶפַח וּמֶחֱצָה לְכָל צַד, שֶׁהוּא טֶפַח וּשְׁנֵי חֲמִשִּׁין וַחֲצִי חֹמֶשׁ, וְלִיכָּא בְּכָל צַד רַק טֶפַח וּשְׁנֵי חֲמִשִּׁין, לָזֶה צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה טֶפַח הַזְּרוּעַ בְּאֶמְצַע אֲלַכְסוֹנוֹ כְּנֶגֶד אֲלַכְסוֹן הָעֲרוּגָה אֶלָּא צַלְעוֹ כְּנֶגֶד אֲלַכְסוֹן הָעֲרוּגָה כָּזֶה [צִיּוּר ט' בְּסוֹף הַמַּסֶּכֶת] כִּי בְּכָךְ יִשָּׁאֵר לִשְׁנֵי הַהַרְחָקוֹת שְׁלֹשָׁה טְפָחִים הַצְּרִיכִים וְעוֹד חֹמֶשׁ אֶחָד יָתֵר. כֵּיצַד, תֵּן טֶפַח וּשְׁנֵי חֲמִשִּׁין לַזֶּרַע שֶׁבְּקֶרֶן זָוִית עִם אֲלַכְסוֹנוֹ, וְטֶפַח וּשְׁנֵי חֲמִשִּׁין לַזֶּרַע שֶׁבְּקֶרֶן זָוִית כְּנֶגְדָּהּ בָּאֲלַכְסוֹן, וְטֶפַח לְבַד לַזֶּרַע שֶׁבָּאֶמְצַע, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ בָּאֲלַכְסוֹן אֶלָּא אַרְבַּע צַלְעוֹתָיו כְּנֶגֶד הַזָּוִיּוֹת, נִשְׁאַר אָוִיר פְּנוּי בֵּין קֶרֶן זָוִית לְצַלַּע הָאֻמְצָעִי טֶפַח וַחֲצִי וַחֲצִי חֹמֶשׁ, וְכֵן בְּקֶרֶן זָוִית שֶׁכְּנֶגְדָּהּ, וְכֵן לִשְׁנֵי הָאֲלַכְסוֹנִים הָאֲחֵרִים, עַד כָּאן. וְתֵרֵץ רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה ז"ל וְיֵשׁ לוֹמַר מִדִּלֹּא שָׁרָא רַחְמָנָא אֶלָּא חֲמִשָּׁה בְּתוֹךְ מִשְּׁשָׁה אֵיכָא עֲרֵבוּב, עַד כָּאן. הַקֻּשְׁיָא וְהַתֵּרוּץ הֵן הֵן דִּבְרֵי הַר' שִׁמְשׁוֹן ז"ל, וְהַפֵּרוּשׁ דְּמִכְּלָל דִּבְפָחוֹת מִשְּׁשָׁה אֵיכָא עֲרֵבוּב אֲפִלּוּ כְּשֶׁהֵן צַלַּע בְּצַד זָוִית. עַד כָּאן הַגָּהָ"ה] וַאֲלַכְסוֹן הַזְּרָעִים שֶׁל הַקְּרָנוֹת וְהָאֻמְצָעִי אַרְבָּעָה טְפָחִים וְחֹמֶשׁ. וְיֵשׁ לוֹמַר מִדִּלֹּא שָׁרָא רַחְמָנָא אֶלָּא חֲמִשָּׁה בְּתוֹךְ שִׁשָּׁה מִכְּלַל דִּפָחוֹת מִשִּׁשָּׁה אֵיכָא עֲרֵבוּב. וְהָרַמְבַּ"ם זַ"ל פֵּרֵשׁ שֶׁדַּעַת רַבִּי יְהוּדָה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּזְרַע בְּזוֹ הָעֲרוּגָה שֶׁהִיא שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה וְיֵשׁ לָהּ גְּבוּל טֶפַח שְׁמֹנָה עָשָׂר מִינִין כְּזוֹ הַצּוּרָה [צִיּוּר י' בְּסוֹף הַמַּסֶּכֶת], וְיִהְיֶה מִדַּת הַזְּרוּעַ מִמֶּנָּה שְׁלֹשִׁים טְפָחִים, וּכְשֶׁתִּסְתַּכֵּל בְּצוּרָה זוֹ תִּמְצָא שִׁשָּׁה מְסֻמָּנִים אֹרֶךְ כָּל אֶחָד שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְרֹחַב שְׁנֵי טְפָחִים, נִמְצָא כָּל צַלַּע מֵהֶן אֲלַכְסוֹן טֶפַח וּמֶחֱצָה עַל טֶפַח, נִמְצְאוּ הַזְּרָעִים מְרֻחָקִים זֶה מִזֶּה יוֹתֵר מִטֶּפַח וּמֶחֱצָה. אֻמְנָם אִם נִרְצֶה לוֹמַר לְרַבִּי יְהוּדָה שֶׁיִּזְרַע תִּשְׁעָה מִינִין בַּעֲרוּגָה בָּאֻמְצַע וּכְמִדַּת הַזְּרִיעָה הַזֹּאת וּנְצַיֵּר אוֹתָהּ כְּמוֹ זֹאת הַצּוּרָה [צִיּוּר י"א בְּסוֹף הַמַּסֶּכֶת], זֶה אִי אֶפְשָׁר לְפִי שֶׁכָּל מָקוֹם מֵהַתִּשְׁעָה הַמְסֻמָּנִין הַמְצֻיָּרִין הוּא אָרְכּוֹ שְׁנֵי טְפָחִים וְרָחְבּוֹ שְׁנֵי טְפָחִים, נִמְצָא כָּל צַלַּע מֵהֶם אֲלַכְסוֹן טֶפַח עַל טֶפַח, וְהוּא טֶפַח וּשְׁנֵי חֲמִשִּׁין, וְאָנוּ צְרִיכִין לְטֶפַח וּמֶחֱצָה וְלֵיכָּא. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

משנה ב

כָּל מִין זְרָעִים אֵין זוֹרְעִים בָּעֲרוּגָה. הָא דְּשַׁרְינַן לְעֵיל חֲמִשָּׁה זְרָעוֹנִים בַּעֲרוּגָה, וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִינֵי זְרָעוֹנִים כְּשֶׁיֵּשׁ לָהּ גְּבוּל טֶפַח, הַנֵּי מִילֵּי בְּמִינֵי יְרָקוֹת, שֶׁדַּרְכָּן לִזְרָעָם עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת, אֲבָל מִינֵי זְרָעִים שֶׁדַּרְכָּן לִזְרֹעַ מֻהֶן שָׂדֶה גְּדוֹלָה לֹא, מִשּׁוּם דְּמֵחֲזוּ כְּכִלְאַיִם:

אֲפוּנִים הַשּׁוּפִים. אֲפוּנִים חֲלָקִים שֶׁנִּרְאִין כְּאִלּוּ הֵן מְשׁוּפִין בִּכְלִי שֶׁמְּשָׁפִין וּמַחֲלִיקִין בּוֹ הָעֵצִים. פֵּרוּשׁ אַחֵר אֲפוּנִים [הַשּׁוּפִים קְטַנִּים], גַּמְלוֹנִים גַּסִּים וּגְדוֹלִים לְשׁוֹן אֲרַמִּי קוֹרִין לְדָבָר גָּדוֹל גַּמְלוֹנָא:

גְּבוּל. כְּמִין אִצְטַבָּא שֶׁל טִיט מְגֻבָּל שֶׁעוֹשִׂין סָבִיב לָעֲרוּגָה לְדָרִיסַת רַגְלֵי אָדָם:

שֶׁהָיָה גָּבוֹהַּ טֶפַח. כְּשֶׁזְּרָעוּ [בּוֹ שְׁנֵים עָשָׂר מִינֵי זְרָעוֹנִים] וְנִתְמַעֵט, מֻתָּרִים הַזְּרָעוֹנִים שֶׁגְּדֵלִים בּוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁנִּתְמַעֵט וְאֵין צָרִיךְ לַעֲקֹר מִשּׁוּם מְקַיֵּם כִּלְאַיִם, כֵּיוָן שֶׁהָיָה כָּשֵׁר מִתְּחִלָּתוֹ בִּשְׁעַת זְרִיעָה. וּמֵיהוּ אֵינוֹ יָכוֹל לִזְרֹעַ בּוֹ [בַּתְּחִלָּה] לְאַחַר שֶׁנִּתְמַעֵט עַד שֶׁיַּעֲמִידֵנּוּ עַל גֹּבַהּ טֶפַח:

אַחַת מִכָּאן. בְּשִׁפַּת הַתֶּלֶם לְרָחְבּוֹ וְאַחַת בַּשָּׂפָה הָאַחֶרֶת וְאַחַת בְּאֶמְצַע הַתֶּלֶם, וְהוֹלֵךְ וְזוֹרֵעַ מִכָּל מִין עַד שֶׁיִּהְיוּ מְרֻחָקִין זֶה מִזֶּה טֶפַח וּמֶחֱצָה. וְשֶׁהֵן עֲמֻקִּים טֶפַח לְרִבּוּתָא נָקַט מִשּׁוּם דְּבִירוּשַׁלְמִי אִיכָּא מַאן דְּאָסַר דְּמֵחֲזֵי כְּחָבוּשׁ:

משנה ג

רֹאשׁ תּוֹר. קֶרֶן זָוִית מְחֻדֶּדֶת נִכְנֶסֶת לְתוֹךְ שָׂדֶה אַחֵר, כְּתוֹרֵי זָהָב שֶׁל תַּכְשִׁיטֵי אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהֶן שָׁלֹשׁ זָוִיוֹת מְחֻדָּדוֹת:

שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּסוֹף שָׂדֵהוּ. וְנִכָּר וְלֹא מֵחֲזֵי כְּכִלְאַיִם:

מְפַלָּשׁ. פְּתוּחַ מִשְּׁנֵי צְדָדָיו כְּמוֹ מָבוֹי מְפֻלָּשׁ שֶׁפְּתוּחַ מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת:

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֹרֶךְ שִׁשָּׁה טְפָחִים. לֹא בָּעֵינַן מְפֻלָּשׁ אֶלָּא שֶׁיְּהֵא הַתֶּלֶם הַזָּרוּעַ אֹרֶךְ שִׁשָּׁה טְפָחִים, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּרַע אַחֵר מַקִּיפוֹ מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתָיו שָׁרֵי:

וְרֹחַב מִלְאוֹ. הַיְנוּ שִׁשָּׁה טְפָחִים שֶׁהוּא שִׁעוּר רֹחַב תֶּלֶם. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל נַמִּי בָּעֵי רֹחַב הַתֶּלֶם בִּמְלֹאוֹ אַף עַל גַּב דְּלֹא פֵּרֵשׁ לְמִלְתֵּיהּ, דְּכֵיוָן דְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּמֻקָּל וְלֹא בָּעֵי מְפֻלָּשׁ בָּעֵי רֹחַב מִלְאוֹ, כָּל שֶׁכֵּן רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּמַחְמִיר. וְרַמְבַּ"ם פֵּרֵשׁ רֹחַב מִלְאוֹ שֶׁיִּהְיֶה רָחְבּוֹ [כְּעֻמְקוֹ]:

רֹחַב פָּרְסָה. וְהַיְנוּ טֶפַח, וְהָא דְּקָאָמַר רֹחַב פָּרְסָה וְלֹא קָאָמַר רֹחַב טֶפַח מִשּׁוּם דְּמַפִּיק לַהּ מִקְּרָא דִּכְתִיב (דברים יא) וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ כְּגַן הַיָּרָק, שְׁצָרִיךְ לִהְיוֹת בֵּין יָרָק לְיָרָק מָקוֹם לַהֲנָחַת הָרֶגֶל דְּהַיְנוּ רֹחַב פָּרְסָה, וַהֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא. וּבְפִרְקִין דִּלְעֵיל דִּתְנַן יָרָק בְּיָרָק שִׁשָּׁה טְפָחִים הָתָם מַיְרֵי בֵּין שְׂדֵה יָרָק לִשְׂדֵה יָרָק אַחֵר שֶׁצָּרִיךְ לְהַרְחִיק זֶה מִזֶּה שִׁשָּׁה טְפָחִים, וְהָכָא מַיְרֵי בְּבָא לִטַּע שׂוּרָה אַחַת שֶׁל יָרָק בְּתוֹךְ שָׂדֶה כְּדִתְנַן בְּהֶדְיָא וְהוּא

מְבַקֵּשׁ לִטַּע בְּתוֹכוֹ שׁוּרָה שֶׁל יָרָק אַחֵר, הִלְכָּךְ מַפְסִיק בְּתֶלֶם רָחָב לְמַר כְּדְאִית לֵיהּ וּלְמַר כְּדְאִית לֵיהּ:

משנה ד

שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל קִשּׁוּאִין שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִין שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי מַתָּר. דְּכָל שְׁתֵּי שׁוּרוֹת נִרְאֵית כְּשָׂדֶה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְאֵיכָא הֶכֵּרָא וְאֵין כָּאן עֲרֻבּוּב, וְהוּא דְּאֵיכָא תֶּלֶם מַפְסִיק בֵּין מִין לְמִין, אֲבָל שׁוּרָה אַחַת שֶׁל קִשּׁוּאִין וְשׁוּרָה אַחַת שֶׁל דְּלוּעִין וְשׁוּרָה אַחַת שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי אָסוּר אַף עַל גַּב דְּתֶלֶם מַפְסִיק בֵּין כָּל מִין וָמִין, לְפִי שֶׁשְּׁלֹשָׁה מִינִים הַלָּלוּ עֲלִים שֶׁלָּהֶם מִתְפַּשְּׁטִים וּמִתְעָרְבִים זוֹ עִם זוֹ, וּכְשֶׁאֵין שָׁם אֶלָּא שׁוּרָה אַחַת מִכָּל מִין וָמִין נִרְאִין כְּאִלּוּ נִזְרְעוּ כֻּלָּן יַחַד בְּמַפֹּלֶת יָד וּמֵחֲזוּ כְּכִלְאַיִם, וְאֵין הַפְסָקַת הַתֶּלֶם נֶכֶרֶת בָּהֶן:

וְשׁוּרָה שֶׁל קִשּׁוּאִים רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר. קָסָבַר הוֹאִיל וְאֵיכָא שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל קִשּׁוּאִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ חָשְׁבִינַן לְהוּ כְּאִלּוּ הֵן סְמוּכוֹת וְיֵשׁ כָּאן שָׂדֶה שֶׁל קִשּׁוּאִין וְשׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִין וְשׁוּרָה שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי הֲוֵי כְּאִלּוּ נְטוּעוֹת בְּשָׂדֶה שֶׁל קִשּׁוּאִין, וְסָגֵי לְהוּ בְּהַרְחָקַת תֶּלֶם, כְּדִתְנַן לְעֵיל הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרָק וְהוּא מְבַקֵּשׁ לִטַּע בְּתוֹכוֹ יָרָק אַחֵר וְכוּ':

וַחֲכָמִים אוֹסְרִים. לְפִי שֶׁאֵין שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל קִשּׁוּאִין סְמוּכוֹת זוֹ לָזוֹ לֹא חָשִׁיבִי כְּשָׂדֶה שֶׁל קִשּׁוּאִין וּמֵחֲזוּ כְּכִלְאַיִם וְיֵשׁ כָּאן עֲרֻבּוּב וְאֵין הַפְסָקַת הַתֶּלֶם מוֹעֶלֶת בָּהֶן, וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

משנה ה

קִשּׁוּת וּדְלַעַת. שֶׁהֲעָלִים שֶׁלָּהֶן מִתְפַּשְּׁטִים וּמִתְעָרְבִים זוֹ עִם זוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁאָר מִינִים:

זוֹ נוֹטָה לְצַד זֶה. דְּאַף עַל גַּב דְּאֵין הֶפְסֵק שֶׁל תֶּלֶם מוֹעִיל לָהֶן, הַטַּיַּת הֶעָלִים זוֹ לְצַד זֶה וְזוֹ לְצַד זֶה מוֹעִיל לָהֶן, הוֹאִיל וּמַה שֶּׁאָסְרוּ חֲכָמִים בְּכִלְאַיִם לֹא אָסְרוּ אֶלָּא מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן:

משנה ו

עוֹקֵר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת וְנוֹטֵעַ שׁוּרָה אַחַת. שִׁעוּר הַשּׁוּרָה אֵין פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת רֹחַב, וּכְשֶׁעוֹקֵר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל בְּצָלִים שֶׁהֵן שְׁמֹנָה אַמּוֹת וְנוֹטֵעַ בְּאֶמְצָעָן שׁוּרָה אַחַת שֶׁל דְּלוּעִים שֶׁהִיא אַרְבַּע אַמּוֹת נִשְׁתַּיְּרוּ שְׁתֵּי אַמּוֹת בּוּרוֹת מִכָּאן וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בּוּרוֹת מִכָּאן:

וּמַנִּיחַ קָמַת בְּצָלִים שְׁתֵּי שׁוּרוֹת. שֶׁהֵן שְׁמֹנָה אַמּוֹת רֹחַב וְעוֹקֵר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁהֵן כְּמוֹ כֵן שְׁמֹנָה אַמּוֹת וְזוֹרֵעַ בְּאֶמְצָעָן שׁוּרָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל דְּלוּעִין שֶׁהִיא אַרְבַּע אַמּוֹת, נִמְצָא בֵּין שׁוּרָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל דְּלוּעִין לְקָמַת הַבְּצָלִים שְׁתֵּי אַמּוֹת בּוּרוֹת וְקָמַת הַבְּצָלִים שְׁמֹנָה אַמּוֹת, וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בּוּרוֹת בֵּין קָמַת הַבְּצָלִים לְשׁוּרָה שְׁנִיָּה שֶׁל דְּלוּעִים, הֲרֵי בֵּין שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים לְשׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה, וְכֵן לְעוֹלָם:

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר עוֹקֵר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת וְנוֹטֵעַ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת. קָסָבַר שֶׁאֵין צָרִיךְ לְהַפְסִיק בֵּין שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִים לְקָמַת הַבְּצָלִים אֶלָּא הַתֶּלֶם, כְּדִתְנַן לְעֵיל בְּפִרְקִין בִּשְׁאָר יְרָקוֹת. וּבֵין שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִים לְשׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִים מַפְסִיקִים שְׁמֹנָה אַמּוֹת שֶׁל קָמַת הַבְּצָלִים בִּלְבָד:

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אִם אֵין בֵּין שׁוּרָה לַחֲבֶרְתָּהּ שְׁתִּים עֶשְׂרֵה אַמָּה וְכוּ'. חֲכָמִים כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סְבִירָא לְהוּ שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בֵּין שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים לַחֲבֶרְתָּהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה, מֵיהוּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מַצְרִיךְ הֶפְסֵק שְׁתֵּי אַמּוֹת בּוּרוֹת בֵּין שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים לְקָמָה שֶׁל בְּצָלִים, וַחֲכָמִים מַתִּירִים לְסָמוֹךְ שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים אֵצֶל קָמָה שֶׁל בְּצָלִים וְלֹא מַצְרְכֵי אֶלָּא תֶּלֶם אֶחָד בִּלְבָד כִּשְׁאָר יְרָקוֹת. אֲבָל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה בֵּין שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים לַחֲבֶרְתָּהּ בָּעוּ חֲכָמִים לְפִי שֶׁהַדְּלוּעִים עֲלִין שֶׁלָּהֶן רְחָבוֹת וּמִתְפַּשְּׁטוֹת הַרְבֵּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּרָאֶה כָּל הַשָּׂדֶה מְעֹרְבֶבֶת בִּבְצָלִים וּדְלוּעִים. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

משנה ז

דְּלַעַת בְּיָרָק. הַבָּא לִטַּע דְּלַעַת אֵצֶל יָרָק עֲבוֹדָתָהּ כַּיָּרָק דְּהַיְנוּ שִׁשָּׁה טְפָחִים. אֲבָל אִם בָּא לִטַּע דְּלַעַת בִּתְבוּאָה צָרִיךְ לְהַרְחִיב לוֹ בֵּית רֹבַע כְּשִׁעוּר עֲבוֹדַת הַתְּבוּאָה שֶׁהוּא עֶשֶׂר אַמּוֹת וּשְׁנֵי טְפָחִים וּמֶחֱצָה עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת, וְהוּא מְקוֹם זְרִיעַת רֹבַע הַקַּב:

שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים נוֹתְנִים לָהּ עֲבוֹדָתָהּ שִׁשָּׁה טְפָחִים. וְקִילָא שׁוּרָה מִדְּלַעַת יְחִידִית, דְּדְלַעַת יְחִידִית בִּתְבוּאָה צְרִיכָה בֵּית רֹבַע, לְפִי שֶׁשּׁוּרָה מְנַכְּרָא בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְלֵיכָּא עִרְבּוּב כְּמוֹ בִּדְלַעַת יְחִידִית. וְשִׁשָּׁה טְפָחִים דְּתָנַן הָכָא הֲוֵי שִׁעוּר רֹחַב, אֲבָל שִׁעוּר אֹרֶךְ לֹא אִתְפָּרַשׁ בְּמַתְנִיתִין, וּבְתוֹסְפְתָּא פֵּרְשׁוּ דְּצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה שִׁעוּר הָאֹרֶךְ עֶשֶׂר אַמּוֹת וּמֶחֱצָה:

וְאִם הִגְדִּילָה. הַשּׁוּרָה וְנִכְנְסוּ הָעֲנָפִים בְּתוֹךְ שִׁשָּׁה טְפָחִים, יַעֲקֹר מִלְּפָנֶיהָ כָּל הָעֲנָפִים שֶׁנִּתְפַּשְּׁטוּ וְנִכְנְסוּ בְּתוֹךְ שִׁעוּר זֶה:

נוֹתְנִין לָהּ עֲבוֹדָתָהּ. שֶׁל שׁוּרַת הַדְּלוּעִים אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁצָּרִיךְ לְהַרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַתְּבוּאָה:

הַתַּחְמִיר זוֹ מִן הַגַּפָּן. דְּתָנַן לְקַמָּן בְּפֶרֶק ד' הַנּוֹטֵעַ שׁוּרָה שֶׁל חָמֵשׁ גְּפָנִים בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים אֵינוֹ כֶּרֶם וְאֵינוֹ נוֹתֵן לָהּ עֲבוֹדַת הַכֶּרֶם אַרְבַּע אַמּוֹת אֶלָּא שִׁשָּׁה טְפָחִים, וְהָכִי נַמִּי בְּשׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים אֵין לְהַחְמִיר וְלִתֵּן לָהֶן אַרְבַּע אַמּוֹת, דְּאֵין לְהַחְמִיר בְּכִלְאֵי זְרָעִים יוֹתֵר מִבְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם:

מָצִינוּ שָׁוֶה חֲמוּרָה מִן הַגָּפָן. אַף עַל גַּב דְּאִסּוּר כִּלְאֵי זְרָעִים קִיל מֵאִסּוּר כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, מִכָּל מָקוֹם הָא אִשְׁכְּחָן דִּלְגָפָן יְחִידִית כְּשֶׁבָּא לִטַּע אוֹתָהּ בִּתְבוּאָה נוֹתְנִין לָהּ עֲבוֹדָתָהּ שִׁשָּׁה טְפָחִים וְלִדְלַעַת יְחִידִית נוֹתְנִים לָהּ בֵּית רֹבַע שֶׁהֵן עֶשֶׂר אַמּוֹת וּשְׁנֵי טְפָחִים וּמֶחֱצָה עַל

עֶשֶׂר אַמּוֹת מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִתְפַּשֶּׁטֶת וְהוֹלֶכֶת מֵרָחוֹק, הָכִי נַמִּי אֵין לִתְמוֹהַּ אִם לְשׁוּרָה אַחַת שֶׁל גְּפָנִים נוֹתְנִים לָהּ עֲבוֹדָתָהּ שִׁשָּׁה טְפָחִים וּלְשׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִין נוֹתְנִין לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת: **כָּל שְׁלֹשָׁה דְּלוּעִין לְבֵית סָאָה.** רַבִּי מֵאִיר פָּלֵיג אַתַּנָּא קַמָּא דְּאָמַר שֶׁלְּדַלַּעַת יְחִידִית בְּתְבוּאָה נוֹתְנִים לָהּ בֵּית רֹבַע, וְסָבַר אִיהוּ דְּנוֹתְנִים לָהּ שְׁלִישִׁית בֵּית סָאָה, וְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַחוֹטֵף אָפְרְתִּי סָבַר שְׁלִישִׁית בֵּית כּוֹר. וְאֵין הֲלָכָה כְּדִבְרֵי כֻלָּם אֶלָּא כְּתַנָּא קַמָּא בִּלְבָד. וּדְלַעַת הַשְּׁנוּיָה בְּמַתְנִיתִין הִיא דְּלַעַת יְוָנִית בִּלְבָד שֶׁעָלִים שֶׁלָּהּ רְחָבִים וּמְסַכְּכִים וּמְסַתַּבְּכִים טְפֵי, אֲבָל דְּלַעַת מִצְרִית עִם שְׁאָר דְּלוּעִין דִּינָן כִּשְׁאָר יְרָקוֹת:

פרק ד

משנה א

קְרַחַת הַכֶּרֶם וּמְחוֹל הַכֶּרֶם. מְפֹרָשׁ לְהוּ וְאָזֵיל:

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אַמּוֹת. אִם קָרַחְתָּהּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אַמּוֹת מָתֹר לִזְרֹעַ לְשָׁם, פָּחוֹת מִכָּאן לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם:

שֶׁחָרַב מֵאֶמְצָעוֹ. וְיֵשׁ גְּפָנִים כָּל סְבִיבוֹת הַקֶּרְחָה שֶׁהִיא שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, וְכֵן אִם הָלְכָה הַקֶּרַחַת עַל פְּנֵי רֹחַב הַכֶּרֶם, שֶׁאֵין גְּפָנִים אֶלָּא מִשְּׁנֵי צִדֵּי הַקֶּרַחַת:

אִם אֵין שָׁם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה. כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם אֲפִלּוּ בָּאַמָּה הָאֶמְצָעִית, דְּאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁבְּצַד הַכֶּרֶם מִזֶּה וְאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁבְּצַד הַכֶּרֶם מִזֶּה הֲוֵי עֲבוֹדַת הַכֶּרֶם, דַּעֲבוֹדַת הַכֶּרֶם אַרְבַּע אַמּוֹת כְּדִתְנַן לְקַמָּן, לְפִי שֶׁהֵיוּ בוֹצְרִים בִּשְׁוָרִים וּבַעֲגָלוֹת וּבְעֵת הַחֲרִישָׁה חוֹרְשִׁים אוֹתָהּ בִּשְׁוָרִים, הִלְכָּךְ אוֹתָן אַרְבַּע אַמּוֹת כַּכֶּרֶם דָּמוּ, וְאִם נִשְׁאֲרוּ בֵּינָתַיִם שְׁמֹנֶה אַמּוֹת חוּץ מֵאוֹתָן אַרְבַּע לְכָל צַד לֹא בָטְלֵי לְגַבֵּי כֶּרֶם וּמָתֹר לִזְרֹעַן, בְּצִיר מִשְּׁמֹנֶה אַמּוֹת שֶׁדֵּי פִּלְגָא לְהָכָא וּפִלְגָא לְהָכָא, בָּטְלֵי לְגַבֵּי כֶּרֶם וְכַכֶּרֶם דָּמוּ וְאָסוּר לִזְרֹעַ בָּהֶן מִשּׁוּם כִּלְאַיִם. וּלְבֵית שַׁמַּאי לֹא חָשִׁיב שָׂדֶה פָּחוֹת מִשְּׁמֹנֶה אַמּוֹת, הִלְכָּךְ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אַמּוֹת בָּעִינַן אַרְבַּע לַעֲבוֹדַת הַכֶּרֶם מִכָּאן וּכְנֶגְדָּן מִכָּאן, פָּשׁוּ לְהוּ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה, שְׁדֵי שְׁמֹנֶה לְהָכָא וּשְׁמֹנֶה לְהָכָא, אִיכָּא שָׂדֶה וְלֹא בָטְלֵי:

משנה ב

מְחוֹל הַכֶּרֶם. מָקוֹם פָּנוּי בֵּין כֶּרֶם לַגָּדֵר סָבִיב, כְּמוֹ מְחוֹלוֹת הַנָּשִׁים כְּשֶׁמְּרַקְּדוֹת בְּסִבּוּב, לְשׁוֹן אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל (ירמיה לא):

אִם יֵשׁ שָׁם שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אַמָּה. כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל, נוֹתֵן אַרְבַּע אַמּוֹת לַעֲבוֹדַת כֶּרֶם וְזוֹרֵעַ הַשְּׁאָר. אֲבָל אִם אֵין שָׁם שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אַמָּה לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם, דְּאַרְבַּע אַמּוֹת דְּלַהֲדֵי כֶּרֶם עֲבוֹדַת הַכֶּרֶם, וְאַרְבַּע אַמּוֹת דְּלַהֲדֵי כֹּתֶל כֵּיוָן דְּלֹא מִזְדָּרְעֵי מִפְּנֵי תִּקּוּן הַכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁיְּהַלֵּךְ

אָדָם עַל גַּבֵּי קַרְקַע סָמוּךְ לַכֹּתֶל וְיִהְיֶה הֶעָפָר נִדּוֹשׁ וְיִתְחַזְּקוּ יְסוֹדוֹתָיו, אַפְקוֹרֵי מַפְקַר לְהוּ. וְאֶמְצָעִיּוֹת אִי אִיכָּא אַרְבַּע אַמּוֹת חֲשִׁיבִי וְאִי לָא בָּטְלֵי לְגַבֵּי כֻּלָּם, וְהָכָא לָא בָּעִינַן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה, שֶׁאֵין הָאִסּוּר אֶלָּא מִצַּד אֶחָד. וְכָל הָנָךְ אַמּוֹת בְּאַמָּה בַּת שִׁשָּׁה טְפָחִים:

משנה ג

אֵין זֶה אֶלָּא גָּדֵר הַכֶּרֶם. מְקוֹם שֶׁבֵּין גָּדֵר לַכֶּרֶם גָּדֵר הַכֶּרֶם הוּא קָרוּי, וַאֲפִלּוּ אֵין שָׁם אֶלָּא שֵׁשׁ אַמּוֹת מַרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתָר:

וְאֵיזֶהוּ מְחוֹל הַכֶּרֶם. שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמּוֹת, מְקוֹם שֶׁבֵּין שְׁנֵי כְרָמִים. וְתַנָּא קַמָּא סָבַר מְקוֹם שֶׁבֵּין שְׁנֵי כְרָמִים כְּכֶרֶם שֶׁחָרַב בְּאֶמְצָעוֹ הוּא נִדּוֹן. וּבַיְרוּשַׁלְמִי מוֹכִיחַ דְּלֹא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אֵיזֶהוּ מְחוֹל הַכֶּרֶם בֵּין שְׁנֵי הַכְּרָמִים אֶלָּא כְּגוֹן שֶׁאֵין שׁוּרוֹת הַכְּרָמִים שָׁווֹת שֶׁל זוֹ לָזוֹ, כְּגוֹן דְּכֶרֶם שֶׁל צַד זֶה שֶׁל מָחוֹל שׁוּרוֹתָיהּ מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב וְשֶׁבְּצַד אַחֵר מִן הַצָּפוֹן לַדָּרוֹם, דְּאִם הָיוּ מְכֻוָּנִים מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה דְּנִרְאֶה כְּקַרְחַת הַכֶּרֶם וּבָעֵי שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

אֵיזֶהוּ גָדֵר. הַמַּפְרִישׁ בֵּין הַכֶּרֶם שֶׁיָּכוֹל לְהַנִּיחַ כֶּרֶם מִצַּד זֶה וְלִזְרֹעַ מִצַּד אַחֵר, וְכֵן חָרִיץ:

משנה ד

שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. דְּכָל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה כְּלָבוּד דָּמֵי. וְהוּא שִׁעוּר כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס הַגִּדִּי:

הֲרֵי הוּא כְּמְחֻצָּה. וּמֻתָּר לִסְמֹךְ גְּפָנִים מִצַּד זֶה וּזְרָעִים מִצַּד זֶה:

נִדּוֹן כְּפָתַח. וַאֲפִלּוּ כְּנֶגְדּוֹ מֻתָּר לִסְמֹךְ, אֲבָל יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר לֹא חָשִׁיב כְּפֶתַח וְצָרִיךְ הַרְחָקָה כְּנֶגֶד הַמָּקוֹם הַפָּרוּץ:

וְאִם הַפָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד אָסוּר כְּנֶגֶד הַפָּרוּץ. אֲבָל כְּנֶגֶד הָעוֹמֵד מֻתָּר אִם הוּא רָחָב אַרְבָּעָה, אֲבָל פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה אַף כְּנֶגֶד הָעוֹמֵד אָסוּר:

משנה ה

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים כֶּרֶם. וְצָרִיךְ לְהַרְחִיק מִמֶּנָּה אַרְבַּע אַמּוֹת כְּדֵי עֲבוֹדַת הַכֶּרֶם:

אֵינוֹ כֶּרֶם עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת. וְאֵין צָרִיךְ לְהַרְחִיק אֶלָּא שִׁשָּׁה טְפָחִים כְּנֶגֶּן יְחִידִית:

הַזּוֹרֵעַ אַרְבַּע אַמּוֹת. כְּלוֹמַר בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל עֲבוֹדַת הַכֶּרֶם:

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים קִדֵּשׁ שׁוּרָה אַחַת. דִּכְתִיב אָמְרָה תּוֹרָה (דברים כב) פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם, שׁוּרָה אַחַת מִקְרֵיָא כֶּרֶם:

וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים קִדֵּשׁ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת. דְּאֵין נִקְרָא כֶּרֶם פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שׁוּרוֹת, הִלְכָּךְ וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם דְּאָמְרָה תּוֹרָה דְּקִדְּשָׁה שְׁתֵּי שׁוּרוֹת מַשְׁמַע:

משנה ו

וְאַחַת יוֹצְאָה זָנָב. כְּגוֹן שְׁלֹשָׁה גְּפָנִים נְטוּעוֹת בְּשׁוּרָה אַחַת, וּשְׁתַּיִם בְּשׁוּרָה שְׁנִיָּה כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם מִן הַשָּׁלֹשׁ:

וְאַחַת בֵּינָתַיִם. שֶׁהַשְּׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְהַחֲמִשִּׁית כְּנֶגֶד אֲוִירָן:

וְאַחַת בָּאֶמְצַע. כְּגוֹן גֶּפֶן הַנְּטוּעָה וְאַרְבַּע גְּפָנִים לְאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ:

משנה ז

שׁוּרָה אַחַת בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְשׁוּרָה אַחַת בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ. וּמֵיְרֵי כְּגוֹן שֶׁשּׁוּרָה אַחַת שֶׁל שְׁתֵּי גְּפָנִים וְשׁוּרָה אַחַת שֶׁל שָׁלֹשׁ. וַאֲפִלּוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר לְקַמָּן גַּבֵּי הַמְסַכֵּךְ גַּפְנוֹ עַל גַּבֵּי תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ לֹא קָדַשׁ דְּאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, הָכָא מוֹדֶה דְּמִצְטָרְפִין לֶאֱסֹר הַזְּרָעִים, כֵּיוָן דְּאֵיכָא שֶׁלּוֹ וְשֶׁל חֲבֵרוֹ:

וְדֶרֶךְ הַיָּחִיד וְדֶרֶךְ הָרַבִּים. שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶם רָחָב שְׁמֹנָה אַמּוֹת, דִּבְרֹחַב שְׁמֹנָה אַמּוֹת אָמְרִינַן בְּשִׁלְהֵי פִּרְקִין דְּאֵין מִצְטָרְפוֹת:

הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת. לִהְיוֹת קְרוּיִין כֶּרֶם וְצָרִיךְ לְהַרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת:

אִם עֵרְסָן מִלְּמַעְלָה. שֶׁהֶעֱלָה רָאשֵׁי הַגְּפָנִים עַל גַּבֵּי הַגֶּדֶר וּמִתְעָרְבִין אוֹתָם שֶׁבְּצַד הַגֶּדֶר מִזֶּה עִם אוֹתָם שֶׁבְּצַד הַגֶּדֶר מִזֶּה. וְעֵרְסָן הוּא לְשׁוֹן אֵיזֶה עָרִיס דִּתְנַן לְקַמָּן בְּרֵישׁ פֶּרֶק ו', כְּלוֹמַר שֶׁעָשָׂה לָהֶן עֲרֵשׁ:

משנה ח

הַנּוֹטֵעַ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת. שֶׁל שְׁתֵּי שְׁתֵּי גְּפָנִים, וְאֵין בָּהֶן אַחַת יוֹצְאָה זָנָב:

אִם אֵין בֵּינֵיהֶם שְׁמֹנָה אַמּוֹת לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם. דְּמִצְטָרְפִין לִהְיוֹת כֶּרֶם, אֲבָל רְחוֹקִים שְׁמֹנָה חוּץ מִמְּקוֹם הַגְּפָנִים אֵין מִצְטָרְפִים וַהֲרֵי הֵן כְּגֶפֶן יְחִידִית, וּמַרְחִיק שִׁשָּׁה טְפָחִים מִשּׁוּרָה זוֹ וְשִׁשָּׁה טְפָחִים מִשּׁוּרָה זוֹ וְזוֹרֵעַ שֵׁשׁ אַמּוֹת שֶׁבָּאֶמְצַע:

בֵּין שׁוּרָה לַחֲבֶרְתָּהּ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה. דְּכֵיוָן דְּאֵיכָא שֵׁשׁ שׁוּרוֹת הֲווּ כְּכֶרֶם גָּדוֹל, וְהַמָּקוֹם שֶׁבֵּין כָּל שְׁתֵּי שׁוּרוֹת מֵהֶן נִדּוֹן כְּדִין קַרְחַת הַכֶּרֶם שֶׁהוּא שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה. אֲבָל חָרְבָּה הַשּׁוּרָה הָאֶמְצָעִית, לְדִבְרֵי תַּנָּא קַמָּא לֹא בָעֵינַן בֵּינֵיהֶם שִׁעוּר קָרְחָה כֵּיוָן דְּלֹא נִשְׁתַּיֵּר כֶּרֶם, וְלֹא דְּמֵי לְכֶרֶם בֶּן אַרְבַּע וְחָמֵשׁ שׁוּרוֹת דְּכִי חָרְבָה הָאֶמְצָעִית אַכַּתִּי נִשְׁאַר כֶּרֶם, הִלְכָּךְ בָּעֵי הַמָּקוֹם הַמֻּקְרָח שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אֲפִלּוּ חָרְבָה הַשּׁוּרָה הָאֶמְצָעִית. מֵאַחַר שֶׁהָיְתָה כְּבָר כֶּרֶם אַף עַתָּה דִּין כֶּרֶם יֵשׁ לוֹ וְצָרִיךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה:

שֶׁאִלּוּ מִתְחַלָּה נָטָעָן. כְּלוֹמַר שֶׁאִם לֹא הִגִּיעוּ לְעוֹלָם לִכְלַל כֶּרֶם וְלֹא הָיָה נוֹטָעָן מִתְּחִלָּה אֶלָּא שְׁתֵּי שׁוּרוֹת לֹא הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בֵּינֵיהֶן אֶלָּא שְׁמֹנָה אַמּוֹת כִּדְאָמְרִינַן לְעֵיל, עַכְשָׁיו

שֶׁנִּטְעָן שֹׁלֶשׁ וְהִגִּיעוּ לִכְלַל כֶּרֶם אַף עַל פִּי שֶׁחָרְבָה אֶמְצָעִית וְלֹא נִשְׁאֲרוּ אֶלָּא שְׁתַּיִם הֲרֵי הֵן כְּכֶרֶם שֶׁחָרַב בְּאֶמְצָעִיתוֹ וְצָרִיךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב:

משנה ט

הַנּוֹטֵעַ אֶת כַּרְמוֹ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה. שֶׁכָּל שׁוּרָה שֶׁל גְּפָנִים רְחוֹקָה מֵחֲבֶרְתָּהּ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה:

מֻתָּר לְהַבִּיא זֶרַע לְשָׁם. וְאֵין צָרִיךְ לְהַרְחִיק אֶלָּא שִׁשָּׁה טְפָחִים מִן הַשּׁוּרָה, כַּעֲבוֹדַת גֶּפֶן יְחִידִית:

צַלְמוֹן. שֵׁם מָקוֹם:

הוֹפֵךְ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת. כֶּרֶם גָּדוֹל הָיָה, שֶׁכָּל שׁוּרָה רְחוֹקָה מֵחֲבֶרְתָּהּ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, וְלֹא הָיָה רוֹצֶה לְסַכֵּךְ גַּפְנוֹ עַל גַּבֵּי תְּבוּאָתוֹ, וְהָיָה מְצָרֵף הַשּׁוּרוֹת שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם, וְרֹאשֵׁי הַגְּפָנִים דְּהַיְנוּ הַשֵּׂעָר שֶׁל כָּל שְׁתַּיִם וּשְׁתַּיִם הוֹפֵךְ לְצַד אֶחָד אֵלּוּ כְּלַפֵּי אֵלּוּ, וְנִשְׁאָר הַמָּקוֹם פָּנוּי מִצַּד זֶה וּמִצַּד זֶה, וְזוֹרֵעַ, אֶלָּא שֶׁמַּנִּיחַ שִׁשָּׁה טְפָחִים, וּלְשָׁנָה אַחֶרֶת עוֹשֶׂה לְהֵפֶךְ. שֶׁכָּךְ הָיָה דַּרְכָּם, מָקוֹם שֶׁזּוֹרְעִים בּוֹ שָׁנָה אַחַת לְשָׁנָה אַחֶרֶת מַנִּיחִים אוֹתוֹ בּוּר בְּלֹא חֲרִישָׁה וּבְלֹא זְרִיעָה:

אַף הַנּוֹטֵעַ אֶת כַּרְמוֹ עַל שְׁמֹנָה שְׁמֹנָה אַמּוֹת מֻתָּר. קָסְבְּרִי כֵּיוָן דִּרְחוֹקוֹת הַשּׁוּרוֹת שְׁמֹנָה אַמּוֹת הֲוָה לֵיהּ כְּגֶפֶן יְחִידִית, וּמַנִּיחַ סְמוּךְ לַשּׁוּרָה שִׁשָּׁה טְפָחִים וְזוֹרֵעַ אֶת הַשְּׁאָר, וְלֹא בָּעֵינַן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה אֶלָּא בְּכֶרֶם חָרֵב, אֲבָל בְּנוֹטֵעַ מֵעִקָּרָא כִּי מַרְחֵקִי שְׁמֹנָה אַמּוֹת דַּיּוֹ. וְכֵן הֲלָכָה:

פרק ה

משנה א

כֶּרֶם שֶׁחָרַב. עֶשֶׂר גְּפָנִים לְבֵית סְאָה. שֶׁיֵּשׁ בַּקַּרְקַע שֶׁל בֵּית סְאָה עֶשֶׂר גְּפָנִים לֹא פָּחוֹת מִכֵּן: **וְנִטּוּעוֹת כְּהִלְכָתָן**. דְּהַיְנוּ שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצְאָה זָנָב, וְאֵין רְחוֹקוֹת זוֹ מִזּוֹ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת וְלֹא פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת:

כֶּרֶם דַּל. שֶׁגְּפָנָיו מֻעָטִים, וְאַף עַל פִּי כֵן דַּיִן כֶּרֶם יֵשׁ לוֹ. וְאֵין זֶה קָרַחַת הַכֶּרֶם, דְּאוֹתוֹ חָרַב מֵאֶמְצָעוֹ וְזֶה נֶחֱרַב מִכָּל צַד:

עַרְבוּבְיָא. שֶׁאֵין הַגְּפָנִים מְכֻוָּנִים כְּשׁוּרָה:

אִם יָכוֹל לְכַוֵּן. בְּכָל הַכֶּרֶם שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ, כְּגוֹן שֶׁיְּבִיא חוּט וּמוֹתֵחַ וּמוֹצֵא הַגֶּזַע מְכֻוָּן שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאֶחָד יוֹצֵא זָנָב, אַף עַל פִּי שֶׁהַנּוֹף אֵינוֹ מְכֻוָּן הֲרֵי זֶה כֶּרֶם. אֲבָל אִם מוֹצֵא הַנּוֹף מְכֻוָּן וְהַגֶּזַע אֵינוֹ מְכֻוָּן אֵין זֶה כֶּרֶם:

כְּתַבְנִית כְּרָמִים הֲרֵי זֶה כָּרֶם. וּבָעֵי הַרְחָקָה שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת, וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר:

משנה ב

כֶּרֶם שֶׁהוּא נָטוּעַ עַל פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת. שֶׁאֵין בֵּין שׁוּרָה לְשׁוּרָה אַרְבַּע אַמּוֹת:
אֵינוֹ כֶּרֶם. וּמַרְחִיק שִׁשָּׁה טְפָחִים וְזוֹרֵעַ אֶת הַשְּׁאָר, דְּכֵיוָן שֶׁאֵין יָכוֹל לַחֲרֹשׁ בִּשְׁוָרִים בֵּינֵיהֶם אֵין שֵׁם כֶּרֶם עָלָיו:
וַחֲכָמִים אוֹמְרִים כֶּרֶם. דְּרוֹאִים אֶת הָאֶמְצָעִיִּים כְּאִלּוּ אֵינָם וּמְצָטָרְפִין הַחִיצוֹנִים אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם רֶוַח הָרְאוּי לָהֶם. לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִטַּע שׁוּרוֹת רְצוּפוֹת הָרְבֵּה בְּיַחַד, וְאוֹתָן שֶׁרְאוּיִין לְהִתְקַיֵּם וּלְהֵעָשׂוֹת כֶּרֶם יִשָּׁאֲרוּ כֶּרֶם, וְהַשְּׁאָר יִהְיוּ לְעֵצִים. הִלְכָךְ אִלּוּ הָאֶמְצָעִיִּים הַנְּטוּעִים בְּתוֹךְ הָרֶוַח הָרְאוּיִם לִהְיוֹת בֵּין שׁוּרָה לְשׁוּרָה רוֹאִים אוֹתָם כְּאִלּוּ הֵם עֵצִים בְּעַלְמָא, וְהַחִיצוֹנִים מִצְטָרְפִים לִהְיוֹת כֶּרֶם:

משנה ג

וְזוֹרְעִים בְּתוֹכוֹ. דְּחָשֵׁיב הֶפְסֵק וּרְשׁוּת אַחֶרֶת כֵּיוָן דְּעָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה וּמְפֻלָּשׁ. אֲבָל פְּחוּת מֵעֲשָׂרָה אוֹ מֵאַרְבָּעָה אוֹ אֲפִלּוּ עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה וְאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ אֶלָּא שֶׁהַכֶּרֶם מַקִּיפוֹ מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹת, אֵין זוֹרְעִים בְּתוֹכוֹ, שֶׁהֲרֵי הִיא כְּגִנַּת שֶׁנֶּחְלְקוּ בָהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּנָן לְקַמָּן, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר כְּרַבָּנָן דְּאָסְרֵי לִזְרֹעַ בְּגִנַּת:
שׁוֹמֶרָה שֶׁבַּכֶּרֶם. תֵּל גְּבוֹהַּ שֶׁהַשּׁוֹמֵר עוֹמֵד עָלָיו לִשְׁמֹר הַכֶּרֶם וְרוֹאֶה לְמֵרָחוֹק:
זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ. וּבְהָא לֹא פְּלִיגִי רַבָּנָן עַל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לְפִי שֶׁהִיא גְּבוֹהָה וְאֵין אֲוִיר הַכֶּרֶם מַקִּיפָהּ, אֲבָל בְּגִנַּת שֶׁאֲוִיר הַכֶּרֶם מַקִּיפָהּ אָסְרֵי רַבָּנָן, וְכֵן הֲלָכָה:
וְאִם הָיָה שָׁעָר כּוֹתֵשׁ. שֶׁהַשְּׁרִיגִים שֶׁל הַגְּפָנִים שֶׁהֵן קְרוּיִין שֵׂעָר הָיוּ מִתְעָרְבִים וּמִסְתַּבְּכִים לְמַעְלָה עַל גַּבֵּי הַשּׁוֹמֶרָה זֶה עַל גַּבֵּי זֶה כַּעֲלֵי בַּמַּכְתֵּשׁ:

משנה ד

נָקָע. בְּקָעִים שֶׁבַּשְּׁדוֹת כְּעֵין גֻּמּוֹת:
נוֹתְנִים לָהּ עֲבוֹדָתָהּ. שִׁשָּׁה טְפָחִים שֶׁזּוֹ הִיא עֲבוֹדַת גֶּפֶן יְחִידִית:
וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתָר. וְלֹא אָמְרִינַן דְּמֵחֲזֵי כְּכֹלְאַיִם, כֵּיוָן שֶׁהַגֶּפֶן וְהַזְּרָעִים בְּתוֹךְ הַגִּנַּת אוֹ בְּתוֹךְ הַנָּקַע:
אִם אֵין שָׁם אַרְבַּע אַמּוֹת אָסוּר. כְּדִין מְחוֹל הַכֶּרֶם דְּפִרְקִין דְּלֵעֵיל דְּנוֹתֵן אַרְבַּע אַמּוֹת לָעֲבוֹדַת הַכֶּרֶם. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי:
וְהַבַּיִת שֶׁבַּכֶּרֶם. שֶׁסְּבִיבוֹת הַבַּיִת יֵשׁ גְּפָנִים:
זוֹרְעִים בְּתוֹכוֹ. וְלֹא אָמְרִינַן הוֹאִיל וְהַגְּפָנִים מַקִּיפִים אוֹתוֹ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתָיו אֵין הַמְּחִצּוֹת מוֹעִילוֹת:

משנה ה

הַנּוֹטֵעַ יָרָק בַּכֶּרֶם אוֹ מְקַיֵּם. שֶׁרוֹאֶהוּ שֶׁצּוֹמֵחַ וְיַנִּיחֵהוּ:

הֲרֵי זֶה מְקֻדָּשׁ וְכוּ'. כְּלַל מִשְׁנָתֵנוּ הוּא שֶׁלְּעוֹלָם מְקֻדָּשׁ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה לְכָל רוּחַ עֲגֻלּוֹת. וְאַף עַל גַּב דְּתָנַן לְעֵיל הַזּוֹרֵעַ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל עֲבוֹדַת הַכֶּרֶם אֵינוֹ מְקֻדָּשׁ אֶלָּא שְׁתֵּי שׁוּרוֹת, הֵיכָא דְּזוֹרֵעַ בֵּין הַגְּפָנִים מְקֻדָּשׁ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה כְּשִׁעוּר כֶּרֶם גָּדוֹל דְּמִצְטָרֵף עַד שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. אָמְנָם אֵיזֶה כֶּרֶם שֶׁיִּהְיֶה מְרֻבָּע שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת עַל שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת וְהַיְינוּ נְטוּעַ בִּנְקֻדַּת אֶמְצָעִיתוֹ, כְּשֶׁנְּעַגֵּל בְּתוֹכוֹ עִגּוּל יִהְיֶה הֶקֵּפוֹ בְּצַלְעוֹת הַמְרֻבָּע וְיִהְיֶה אֲלַכְסוֹנוֹ שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת, יִתְקַדֵּשׁ הָעִגּוּל כֻּלּוֹ שֶׁהוּא שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה לְכָל רוּחַ מִן הַיָּרָק. וְהִנֵּה אִם הַגְּפָנִים נְטוּעוֹת

עַל אַרְבַּע אַרְבַּע. פֵּרוּשׁ שֶׁיֵּשׁ בֵּין כָּל שׁוּרָה וְשׁוּרָה אַרְבַּע אַמּוֹת, וְהִפְרַשְׁנוּ מִזֶּה הַכֶּרֶם מְרֻבָּע שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם עַל שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם, יִהְיֶה הַמְרֻבָּע תֵּשַׁע שׁוּרוֹת אֹרֶךְ עַל תֵּשַׁע שׁוּרוֹת רֹחַב, וְיִפּוֹל מֵהֶן בְּתוֹךְ הָעִגּוּל שְׁבָעָה שׁוּרוֹת אֹרֶךְ עַל שְׁבָעָה שׁוּרוֹת רֹחַב וּבְכָל שׁוּרָה שִׁבְעָה גְּפָנִים שֶׁהֵם אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה גְּפָנִים, יָצְאוּ מֵהֶן אַרְבָּעָה בַּזָּוִיּוֹת חוּץ לְעִגּוּל וְיִשָּׁאֲרוּ בְּתוֹךְ הָעִגּוּל אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ גְּפָנִים, וְזוֹ צוּרָתָהּ [צִיּוּר י"ב בְּסוֹף הַמַּסֶּכְת] [הַגָּהָ"ה זוֹהִי הַשּׁוּרָה הָאֶמְצָעִית שֶׁעָלֶיהָ הִקְשָׁה הָרֹא"ש זַ"ל לָמָּה לֹא תֵּאָסֵר עוֹד גֶּפֶן אַחַת כָּאן וְכֵן אַחַת כְּנֶגְדָּהּ וְכֵן בִּשְׁנֵי הַצְּדָדִין הָאֲחֵרִים]. וְכָתַב הָרֹא"ש זַ"ל קָשֶׁה לִי אַמַּאי אֵין נֶאֱסָרִין עוֹד בְּכָל שׁוּרָה סְבִיב אֵלּוּ הַשֶּׁבַע שׁוּרוֹת הָאֶמְצָעִיּוֹת שֶׁבַּשּׁוּרָה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת [הַגָּהָ"ה פֵּרוּשׁ גֶּפֶן אֶחָד לְכָל רוּחַ], כִּי עוֹמְדִין בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה שֶׁל גֶּפֶן הָאֶמְצָעִי, נִמְצָא אוֹסֵר אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה גְּפָנִים, וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁבֵּין גֶּפֶן לְגֶפֶן הֵינוּ בְּלֹא עִקַּר הַגְּפָנִים, נִמְצָא שֶׁעִם הַגְּפָנִים יֵשׁ יוֹתֵר מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה, עַד כָּאן. וּכְשֶׁיִּהְיֶה נְטוּעַ עַל

חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה. וְחִקְּקֵנוּ מְרֻבָּע מִשְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם עַל שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם, יִפֹּל בְּתוֹךְ הַמְרֻבָּע שֶׁבַע שׁוּרוֹת אֹרֶךְ עַל שֶׁבַע שׁוּרוֹת רֹחַב, וְיִקַּח אַמָּה מִשּׁוּרָה שְׁמִינִית מִכָּאן וְאַמָּה מִשּׁוּרָה תְּשִׁיעִית מִכָּאן. וְכֵן קַו הָעִגּוּל שֶׁאֲלַכְסוֹנָהּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם יוֹצֵא חוּץ מִן הַשֶּׁבַע שׁוּרוֹת אַמָּה לְכָל רוּחַ, מִפְּנֵי שֶׁהַשֶּׁבַע שׁוּרוֹת יֵשׁ בֵּינֵיהֶם שִׁשָּׁה מָרְחָקִים בְּכָל מָרְחָק חֲמֵשׁ אַמּוֹת, וְאָנוּ צְרִיכִין שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם, וְיִהְיֶה מָרְחָק בֵּין קַו הָעֲגֻלָּה וּבֵין קַו הַשּׁוּרָה הַסְּמוּכָה לוֹ חוּץ לַמְרֻבָּע אַרְבַּע אַמּוֹת וְזֶה צוּרָתוֹ [צִיּוּר י"ג בְּסוֹף הַמַּסֶּכְת]. וְהִנֵּה הַגְּפָנִים הַנִּכְנָסִים בָּעֲגֻלָּה שְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע גְּפָנִים בְּלָבָד, וְהִנֵּה כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בֵּין אֲלַכְסוֹן הָעֲגֻלָּה וּבֵין הַשּׁוּרָה הַסְּמוּכָה לוֹ מִבַּחוּץ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת וְהוּא שִׁעוּר עֲבוֹדַת הַכֶּרֶם, לְפִי שֶׁהַשִּׁעוּר מְצֻמְצָם רָאִינוּ כְּאִלּוּ הָעֲגֻלָּה נִמְשֶׁכֶת עַד שֶׁהִגִּיעָה לַשּׁוּרוֹת הַחִיצוֹנוֹת שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶם וּבֵין קְצֵה הָאֲלַכְסוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, וְנִתּוֹסֵף בַּאֲלַכְסוֹנוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּעִגּוּל אֲלַכְסוֹן

שֶׁל אַרְבָּעִים עַל אַרְבָּעִים, דְּכֵיוָן שֶׁאָנוּ רוֹאִין הָעִגּוּל שֶׁל שִׁלשִׁים וּשְׁתַּיִם כְּאִלּוּ מָלֵא יָרֵק בְּכָל מָקוֹם, [וְהָאַרְבַּע אַמּוֹת הַיְתֵרוֹת] מַגִּיעַ לַעֲבוֹדַת הַכֶּרֶם הוּא, וְנִמְצְאוּ הַגְּפָנִים כֻּלָּם שֶׁהֵם בְּשֶׁבַע שׁוּרוֹת עַל שֶׁבַע שׁוּרוֹת נִכְנָסוֹת בְּתוֹךְ הָעִגּוּל חוּץ מֵאַרְבַּע שֶׁבְּאַרְבַּע הַזָּוִיּוֹת, וְהִנֵּה עַתָּה [הַגָּהָ"ה פֵּרוּשׁ אַחַר שֶׁרָאִינוּ כְּאִלּוּ הָעֲגָלָה נִמְשְׁכָה] בְּתוֹךְ הָעִגּוּל אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ גְּפָנִים, וְיִהְיֶה צוּרָתָהּ כְּצוּרַת הָרִאשׁוֹנָה [הַגָּהָ"ה מִתּוֹךְ הַדְּבָרִים מַשְׁמַע קְצָת שֶׁצָּרִיךְ הָיָה לַעֲשׂוֹת עִגּוּל בְּתוֹךְ עִגּוּל הַפְּנִימִי, כַּאֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה, וְהַחִיצוֹן מַגִּיעַ עַד הַצְּלָעוֹת חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת הָרְמוּזוֹת בָּאַרְבַּע צְדָדֵי הַצּוּרָה, וּבָזֶה יִהְיֶה הָעִגּוּל הַחִיצוֹן דּוֹמֶה מַמָּשׁ לַצּוּרָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל אַרְבַּע אַרְבַּע. עַד כָּאן]. אֶלָּא שֶׁבִּמְקוֹם אַרְבַּע הוּא חָמֵשׁ, נִמְצָא עַתָּה מְקֻדָּשׁ אַרְבָּעִים אַמָּה בְּכָל רוּחַ. וְזֶהוּ מַה שֶּׁהִצְרִיכוֹ לַתַּנָּא לוֹמַר הֲרֵי זֶה מְקֻדָּשׁ אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ גְּפָנִים, כִּי מֵאַחַר שֶׁהַשֹּׁרֶשׁ הַקָּדוּם הוּא שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה לְכָל רוּחַ הָיָה לוֹ לְקַצֵּר וְלוֹמַר הֲרֵי זֶה מְקֻדָּשׁ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה לְכָל רוּחַ וְכוּ', וּבְמַה שֶּׁכָּתַבְנוּ מִתֹּרֶץ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לוֹמַר בְּעַל חֲמֵשׁ חֲמֵשׁ מְקֻדָּשׁ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה לְכָל רוּחַ, כֵּיוָן שֶׁהוּא מְקֻדָּשׁ עֶשְׂרִים לְכָל רוּחַ, וּלְפִיכָךְ אָמַר מְקֻדָּשׁ אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה גְּפָנִים, וְזֶה אִי אֶפְשָׁר אֶלָּא לְאַחַר שֶׁנּוֹסִיף [הַגָּהָ"ה פֵּרוּשׁ הַיְנוּ רְאִינוּ כְּאִלּוּ הָעֲגָלָה נִמְשְׁכָה בְּרֹאשׁ דְּבָרָיו] בָּעֲגָלָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְהַטַּעַם שֶׁלֹּא אָמַר בְּזֶמֶן שֶׁהֵן נְטוּעוֹת עַל חֲמֵשׁ חֲמֵשׁ מְקֻדָּשׁ עֶשְׂרִים אַמָּה לְכָל רוּחַ, מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר הַקְּדוּשׁ הוּא שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה לְכָל רוּחַ וְאַרְבַּע אַמּוֹת הוּא תּוֹסֶפֶת, הֲכִרַח לְקָרֵב הָאֶלְכְּסוֹן לַשּׁוּרוֹת מִטַּעַם שֶׁכָּתַבְנוּ [הַגָּהָ"ה לְפִי שֶׁהֵן אַרְבַּע מְצֻמְצָמוֹת]. וְאִם תֹּאמַר כֵּיוָן שֶׁכְּשֶׁהֵם אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה מְקֻדָּשׁ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה בִּלְבָד, לָמָּה הִפְרִישׁוֹ הַתַּנָּא מִכְּלַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה לְכָל רוּחַ דְּבַחֲלוּקָה דְּסֵיפָא דְּנֵימָא הָיוּ נְטוּעוֹת עַל אַרְבַּע אַרְבַּע אוֹ עַל שֵׁשׁ שֵׁשׁ, וְצָרַף אוֹתוֹ עִם כְּשֶׁהֵן נְטוּעוֹת עַל חָמֵשׁ חָמֵשׁ. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּעַל אַרְבַּע וְחָמֵשׁ צוּרוֹתֵיהֶן דּוֹמוֹת זוֹ לָזוֹ, כִּי יִפּוֹל בְּתוֹךְ הָעִגּוּל בְּכָל אַחַת מֵהֶן שֶׁבַע שׁוּרוֹת עַל שֶׁבַע חוּץ מֵאַרְבַּע זָוִיּוֹת, וְגַם כֵּן הֵן שָׁוִין בְּמִנְיַן הַגְּפָנִים [הַגָּהָ"ה פֵּרוּשׁ אוֹתָן שֶׁמִּתְקַדְּשׁוֹת אֵין הֶפְרֵשׁ אֶלָּא שֶׁבְּאַרְבַּע עַל אַרְבַּע הֵם בְּדִקְדּוּק וּבֶחָמֵשׁ עַל חָמֵשׁ הֵם בְּתוֹסֶפֶת] וְיוֹתֵר טוֹב הוּא לְהוֹדִיעֵנוּ מִנְיַן הַגְּפָנִים שֶׁמְּקֻדָּשׁ. אֲבָל כְּשֶׁהֵן נְטוּעוֹת עַל שֵׁשׁ שֵׁשׁ אוֹ עַל שֶׁבַע שֶׁבַע אֵין מִנְיַן הַגְּפָנִים שֶׁמְּקֻדָּשׁ כְּשֶׁיִּהְיֶה עַל שֵׁשׁ שֵׁשׁ כְּפִי מִנְיָנָם כְּשֶׁיִּהְיֶה עַל שֶׁבַע שֶׁבַע כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר, וּלְפִיכָךְ לָקַח בָּהֶן עִקָּר שֶׁכּוֹלֵל הַכֹּל וְאָמַר מְקֻדָּשׁ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה:

הָיוּ נְטוּעוֹת עַל שֵׁשׁ וְכוּ'. וְהִפְרִישָׁנוּ מִן הַכֶּרֶם עֲגָלָה שֶׁאֲלַכְסוֹנָהּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת, יוֹצֵא קָו הָעֲגָלָה מִכָּל שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה אַמָּה אַחַת, וּמִנְיַן הַגְּפָנִים שֶׁבְּתוֹךְ הָעֲגָלָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים, וְזֶה צוּרָתָהּ [צִיּוּר י"ד בְּסוֹף הַמַּסֶּכֶת]. [הַגָּהָ"ה בְּצוּרָה שֶׁל שֶׁבַע שֶׁבַע בְּמָקוֹם הָאֶל"ף תַּעֲשֶׂה בֵּי"ת וּבְמָקוֹם חֲמִשָּׁה אֲוִירִין שְׁלֵמִים שֶׁאַתָּה רוֹאֶה תְּצַיֵּר אַרְבָּעָה אֲוִירִין].

וְלֹא מָשַׁכְנוּ הָאֲלַכְסוֹן [הַגָּהָ"ה פֵּרוּשׁ לֹא רָאִינוּ כְּאִלּוּ נִמְשְׁכוּ כַּאֲשֶׁר אָמַרְנוּ בְּעַל חָמֵשׁ חָמֵשׁ] עַד שֶׁיַּגִּיעַ בְּאַרְבַּע שׁוּרוֹת הַחִיצוֹנוֹת שֶׁאֵצֶל הָעִגּוּל כְּמוֹ שֶׁעָשִׂינוּ בְּחָמֵשׁ עַל חָמֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁאָר בֵּין קְצֵה הָאֲלַכְסוֹן וּבֵין שׁוּרָה הַסְּמוּכָה לוֹ חָמֵשׁ אַמּוֹת, וַאֲפִלּוּ נִרְאֶה כְּאִלּוּ הָעֲגֻלָּה מְלֵאָה יָרָק יִשָּׁאֵר בֵּינָהּ וּבֵין הַשּׁוּרוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁצָּרִיךְ לַעֲבוֹדַת הַכֶּרֶם בְּתוֹסֶפֶת אַמָּה, וְעַל כָּרְחֵךְ לֹא הוֹסַפְנוּ בְּרֹחַב הָעֲגֻלָּה כְּלוּם. וְאִם יִהְיֶה נָטוּעַ **עַל שֶׁבַע שֶׁבַע**. וְנִפְרִישׁ מִן הַכֶּרֶם עֲגֻלָּה שֶׁאֲלַכְסוֹנָהּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת, יִפְּלוּ בְּתוֹךְ הָעֲגֻלָּה חָמֵשׁ שׁוּרוֹת אֹרֶךְ [הַגָּהָ"ה פֵּרוּשׁ הֶחָמֵשׁ שׁוּרוֹת יֵשׁ לָהֶם אַרְבָּעָה אֲוִירִים שֶׁל שֶׁבַע עַל שֶׁבַע שֶׁהֵם עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה אַמּוֹת, וּשְׁתַּיִם מִכָּאן וּשְׁתַּיִם מִכָּאן הֵם שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת] עַל חָמֵשׁ רֹחַב חוּץ מֵאַרְבַּע זָוִיּוֹתָיו, וְיוֹצֵא הָאֲלַכְסוֹן מְצַלְעוֹת הַמְרֻבָּע שְׁיֵּשׁ בּוֹ חָמֵשׁ עַל חָמֵשׁ שְׁתֵּי אַמּוֹת לְכָל רוּחַ, נִשְׁאָר בֵּין קְצֵה הָאֲלַכְסוֹן וּבֵין שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה הַסְּמוּכָה לָהּ חָמֵשׁ אַמּוֹת, וּמִפְּנֵי זֶה לֹא מָשַׁכְנוּ [הַגָּהָ"ה פֵּרוּשׁ רוֹצֶה לוֹמַר לֹא רָאִינוּ כְּאִלּוּ נִמְשְׁכָה] הָאֲלַכְסוֹן לַשּׁוּרוֹת הַחִיצוֹנוֹת, וּמִנַּיִן הַגְּפָנִים הַנִּמְצָאִים כָּל אֶחָד וְצוּרָתָהּ כְּמוֹ הַצּוּרָה הַקּוֹדֶמֶת בְּשִׁנּוּי שִׁבְעָה בְּמָקוֹם שִׁשָּׁה וְכוּ'. זֶהוּ מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ הָרַמְבַּ"ם זַ"ל עַל מִשְׁנָה זוֹ בְּקִצּוּר דְּבָרָיו כָּל הָאֶפְשָׁרִי. וּלְפִי שֶׁרָאִיתִי אֶחָד מֵהַחֲכָמִים הַקְּדָמוֹנִים שֶׁכָּתַב עַל זֶה הַפֵּרוּשׁ הֵן הֵן הַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֶמְרוּ לְמֹשֶׁה וְגַם כֵּן הָרֹא"שׁ זַ"ל הִסְכִּים לְזֶה הַפֵּרוּשׁ וְדָחָה פֵּרוּשׁ הָרַב רַבִּי שִׁמְשׁוֹן זַ"ל, לֹא הֶזְקַקְתִּי לְכָתֹב פֵּרוּשׁ הָרַב רַבִּי שִׁמְשׁוֹן זַ"ל עַל מִשְׁנָה זוֹ:

משנה ו

כְּשֶׁאַגִּיעַ לוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁהוֹסִיף מָאתַיִם עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לוֹ מֻתָּר, מֵאַחַר שֶׁאֵינוֹ מִתְעַצֵּל בַּכֹּלְאַיִם, אֲבָל כְּשֶׁאֶחֱזֹר אָסוּר מִשּׁוּם דְּנִתְעַצֵּל וְנִתְיָאֵשׁ, וְדִכְוָתֵהּ גַּבֵּי מְחִצַּת הַכֶּרֶם שֶׁנִּפְרְצָה, דְּכִשֶּׁנִּתְיָאֵשׁ וְלֹא גְּדָרָהּ קוֹדֶשׁ, אֲבָל לֹא נִתְיָאֵשׁ שֶׁמִּתְעַסֵּק כָּל שָׁעָה לְגַדֵּר וְלֹא הִסְפִּיק עַד שֶׁהוֹסִיף מָאתַיִם לֹא קוֹדֶשׁ. וְכֵיצַד מְשַׁעֲרִין אִם הוֹסִיף מָאתַיִם, רוֹאִים כְּשֶׁחוֹתְכִים יָרָק זֶה אוֹ מִין שֶׁל תְּבוּאָה זוֹ מִן הַמֻּחְבָּר, בְּכַמָּה זְמַן יָבֵשׁ שֶׁלֹּא תִשָּׁאֵר בּוֹ לֵיחָה, הַגַּע בְּעַצְמְךָ שֶׁיָּבֵשׁ בְּמֵאָה שָׁעָה, אִם נִשְׁתַּהֲא בָּאָרֶץ חֲצִי שָׁעָה מְשֻׁהֶגִּיעַ לוֹ וְלֹא לִקְּטוֹ הֲרֵי הוֹסִיף מָאתַיִם וְאָסוּר, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהוּא יָבֵשׁ מִלַּחוּתוֹ בְּכָל חֲצִי שָׁעָה חֵלֶק מִמָּאתַיִם כְּשֶׁהוּא בְּתָלוּשׁ, כָּךְ מוֹסִיף בַּחֲצִי שָׁעָה חֵלֶק מִמָּאתַיִם כְּשֶׁהוּא בְּמֻחְבָּר:

משנה ז

עִם הַזְּבָלִים אוֹ עִם הַמַּיִם. כְּשֶׁמְּזַבֵּל כַּרְמוֹ אוֹ כְּשֶׁפּוֹתֵחַ אַמַּת הַמַּיִם לְהַשְׁקוֹת הַכֶּרֶם פְּעָמִים יֵשׁ עִמָּהֶם זְרָעִים, וְכָל הַנֵּי שֶׁלֹּא בְכַוָּנָה נִזְרְעוּ שָׁרֵי, דְּלֹא תִּזְרַע כַּרְמְךָ בְּכַוָּנָה מִשְׁמַע:

סְעָרַתּוּ הָרוּחַ. שֶׁהָיָה עוֹמֵד בַּשָּׂדֶה וְזוֹרֵעַ וְהוֹלִיכָה רוּחַ סְעָרָה אֶת הַזֶּרַע בַּכֶּרֶם:

לְאַחֲרָיו מַתָּר. דְּשֶׁלֹּא בְכַוָּנָה הָיָה וְלֹא רָאָה שֶׁהוֹלִיךְ הָרוּחַ אֶת הַזֶּרַע לְתוֹךְ הַכֶּרֶם:

וּלְפָנָיו אָסוּר. אִם סִעֲרָתוּ הָרוּחַ לְפָנָיו וְרָאָה אָסוּר:
כֵּיצַד יַעֲשֶׂה אִם עָשָׂבִים יוֹפֵף. יַחֲרוֹשׁ וִיהַפֵּךְ שָׁרְשֵׁי הָעֲשָׂבִים וְשׁוּב לֹא יִצְמְחוּ:
אִם אָבִיב. שֶׁכְּבָר צָמַח הַזֶּרַע אֶלָּא שֶׁלֹּא הֵבִיא שִׁלִּישׁ:
יְנַפֵּץ. הַזֶּרַע מִן הַשִּׁבֹּלֶת, וְהַקַּשִּׁין מֻתָּרִין וְהַתֶּבֶן אָסוּר:
וְאִם הֵבִיאָה דָּגָן תְּדַלֵּק. וְהַכֹּל אָסוּר:

משנה ח

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר קְדֵשׁ. שֶׁכֵּן בְּעַרְבִיָּא מְקַיְּמִין קוֹצִים בַּכֶּרֶם כְּדֵי שֶׁיִּרְעוּ גְּמַלֵּיהֶם, וּמֵאַחַר שֶׁמְּקֻצָּת בְּנֵי אָדָם מְקַיְּמִים אוֹתָם בִּשְׁדוֹתֵיהֶם הֲוּוּ כִלְאַיִם בְּכָל מָקוֹם, דְּשַׁפִּיר קָרִינַן בּוֹ אֲשֶׁר תִּזְרָע, דְּמִשְׁמַע מַה שֶּׁבְּנֵי אָדָם נוֹהֲגִים לִזְרֹעַ וְרוֹצִים בְּקִיּוּמָן:
לֹא קְדֵשׁ אֶלָּא דָּבָר שֶׁכָּמוֹהוּ מְקַיְּמִים. בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, כְּגוֹן קוֹצִים בְּעַרְבִיָּא לְפִי שֶׁלְּשָׁם מְקַיְּמִים אוֹתָם, אֲבָל בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת שֶׁאֵין מְקַיְּמִין אוֹתָן מֻתָּר. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:
הָאִירוּס. מִין יָרָק שֶׁעָלָיו רְחָבִים וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ בַּתַּבְשִׁיל, וְקוֹרִין לוֹ בַּעֲרַבִ"י סוסנב"ר:
וְהַקִּסּוֹם. אדר"א בְּלַעַ"ז שֶׁמַּדְלִין אוֹתוֹ עַל הַחֲנֻיּוֹת וְעַל הַחַלּוֹנוֹת:
וְשׁוֹשַׁנַּת הַמָּלֶךְ. רוזי"ן בְּלַעַ"ז:
וְכָל מִינֵי זְרָעִים אֵינָן כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם. מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל מִדְּרַבָּנָן הֲוּוּ כִלְאַיִם, דְּהָכִי מוּכָח בְּמָנָחוֹת [דַּף טו]:
קַנְבּוֹס. קנאפ"ו בְּלַעַ"ז וּבַעֲרַבִי קינ"ב:
וַחֲכָמִים אוֹמְרִים כִּלְאַיִם. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:
הַקֶּנָרֶס. בַּעֲרַבִי כרפו"ש וּבְלַעַ"ז קרד"ו, וְהוּא דַּרְדַּר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה (בראשית ג) וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ:

פרק ו

משנה א

אֵיזֶהוּ עָרִיס. שְׁנוֹתְנִים לוֹ עֻבּוֹדָתוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת כַּעֲבוֹדַת הַכֶּרֶם אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא שׁוּרָה אַחַת, וְעָרִיס הוּא שֶׁמְּסָרְגִים קָנִים כְּמוֹ עֶרֶס, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּסָרְגִים אֶת הַמִּטּוֹת, וּמַדְלִין עָלֶיהָ שְׂרִיגֵי הַגְּפָנִים. וְאַלִּיבָּא דְּבֵית הִלֵּל קְבָעֵי דְּאָמְרֵי לְעֵיל בְּפֶרֶק ד' אֵינוֹ כֶּרֶם עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם שְׁתֵּי שׁוּרוֹת, וּבְעָרִיס מוֹדוּ דִּבְשׁוּרָה אַחַת נַמִּי הֲוֵי כֶּרֶם:
מִן הַגָּדֵר וְלַשָּׂדֶה. כְּגוֹן אִם הָיוּ הַגְּפָנִים נְטוּעִים לְמִזְרָחָהּ שֶׁל גָּדֵר וְהַזְּמוֹרוֹת עוֹלִים עַל הַגָּדֵר, אִם בָּא לִזְרֹעַ לְמַעֲרָבָהּ שֶׁל גָּדֵר אֵין מוֹנִין אַרְבַּע אַמּוֹת מֵעִקָּרָן שֶׁל גְּפָנִים שֶׁהֵן לְהָלְאָה מִן

הַגֶּדֶר, אֶלָּא צָרִיךְ לְהַרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַגֶּדֶר שֶׁשְּׁרִיגֵי הַגְּפָנִים מוּדְלוֹת עָלָיו. וְזוֹ מִקֶּלֵי בֵּית שַׁמַּאי וְחֻמְרֵי בֵּית הִלֵּל:

טוֹעִים כָּל הָאוֹמְרִים כֵּן. דִּלְעוֹלָם לֹא אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל דְּעָרִיס שֶׁל שׁוּרָה אַחַת שֶׁל גְּפָנִים כֻּרֵם לְהַצְרִיכָהּ שֶׁיְּרַחִיקוּ מִמֶּנָּה לַשָּׁדֶה אַרְבַּע אַמּוֹת, וְלֹא הֶזְכִּיר דִּין אַרְבַּע אַמּוֹת בָּעָרִיס אֶלָּא לְעִנְיַן זֶה שֶׁאִם יֵשׁ אַרְבַּע אַמּוֹת מֵעִקַּר גְּפָנִים לַגֶּדֶר שֶׁהֵן מוּדְלוֹת עָלֶיהָ, נוֹתְנִין לוֹ אֶת עֲבוֹדָתוֹ שִׁשָּׁה טְפָחִים כְּמוֹ שְׁנוֹתְנִים לְגֶפֶן יְחִידִית, וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתָר עַד הַגֶּדֶר, וְאִם אֵין אַרְבַּע אַמּוֹת מֵעִקַּר הַגְּפָנִים עַד הַגֶּדֶר לֹא יְבִיא זֶרַע לְשָׁם, מִידֵי דַּהֲוָה אַגֶּפֶן שֶׁהֵיא נְטוּעָה בַּגַּת אוֹ בְּנֶקַע דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּפִרְקִין דִּלְעֵיל אִם אֵין שָׁם אַרְבַּע אַמּוֹת לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם. וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי וְרַבִּי יוֹסֵי אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד וְהָכִי מְפֹרָשׁ בְּהֶדְיָא בִּירוּשַׁלְמִי:

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. הֵיא עֲבוֹדַת גֶּפֶן יְחִידִית. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא:

משנה ב

מִן הַמַּדְרֵגָה. מִתֵּל גָּבוֹהַּ עָשׂוּי כְּמִין מַדְרֵגָה:

אִם כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד לְמַטָּה בָּאָרֶץ. יָכוֹל לְלַקֵּט הָעֲנָבִים הַתְּלוּיִין בָּעָרִיס, רוֹאִים אֶת כָּל הֶעָרִיס כְּאִלּוּ הוּא מְקוֹם עִקַּר הַגְּפָנִים וְשָׁרְשָׁן, וְאוֹסֵר אַרְבַּע אַמּוֹת בַּשָּׂדֶה לְכָל רוּחַ מִשְּׁפַת הֶעָרִיס וְלַחוּץ, וְדוֹקָא לְכַתְּחִלָּה הוּא דְּאוֹסֵר לְזָרַע, אֲבָל אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ אֶלָּא שִׁשָּׁה טְפָחִים מִידֵי דַּהֲוָה אַמּוֹתָר פִּסְקֵי עָרִיס דִּלְקַמָּן בְּפֶרֶק ז':

וְאִם לָאו. שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְלַקֵּט כָּל הָעֲנָבִים עַד שֶׁיַּעֲלֶה בַּמַּדְרֵגָה אוֹ בַּסֻּלָּם, אֵין אָסוּר לִזְרֹעַ אֶלָּא תַּחַת הֶעָרִיס בִּלְבָד, וְחוּצָה לוֹ מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל עִקַּר הַגְּפָנִים שֶׁל עָרִיס, הוֹאִיל וְעוֹמְדִים עַל הַמַּדְרֵגָה, וְכֵן הֲלָכָה:

אַף הַנּוֹטֵעַ שׁוּרָה אַחַת בָּאָרֶץ וְשׁוּרָה אַחַת בַּמַּדְרֵגָה. מִשְּׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁצָּרִיךְ כְּדֵי שֶׁיֵּחָשְׁבוּ כֶּרֶם, וְהַשְּׁתָא לֹא מַיְרֵי בָּעָרִיס אֶלָּא בִּשְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל גְּפָנִים שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצֵאת זָנָב. אִם הַמַּדְרֵגָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה, אֵין שְׁתֵּי שׁוּרוֹת מִצְטָרְפוֹת לִהְיוֹת כֶּרֶם אֶלָּא דִּין גֶּפֶן יְחִידִית יֵשׁ לְכָל שׁוּרָה וְשׁוּרָה. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר:

משנה ג

אַפִּיפְיָרוֹת. עֲצֵים אוֹ קָנִים אֲרוּגִים שְׁתֵּי וָעֵרֶב, וּמַדְלִים עֲלֵיהֶם שְׂרִיגֵי הַגְּפָנִים וּמַשְׁכִּיבִים אוֹתָן בְּהֶן כְּשֶׁהֵן אֲרֻכּוֹת הַרְבֵּה. וְאִם הִדְלָה הַגֶּפֶן עַל מִקְצָת הָאֲרִיג אָסוּר לִזְרֹעַ תַּחַת הַמּוֹתָר, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָלָיו זְמוֹרוֹת, וְאִם זָרַע לֹא קִדֵּשׁ:

וְאִם הִלַּךְ הֶחָדֵשׁ. שֶׁגָּדַל הַגֶּפֶן וְהוֹצִיא שְׂרִיגִים וּמִלֵּא כָּל הָאַפִּיפְיָרוֹת:

אָסוּר. הַזֶּרַע שֶׁנִּזְרַע תַּחַת הַמּוֹתָר אִם הוֹסִיף מָאתַיִם לְאַחַר שֶׁהִלַּךְ הֶחָדֵשׁ עֲלֵיהֶן:

וְכֵן הַמַּדְלֶה גֶּפֶן עַל אִילַן סָרָק. דֵּינוֹ כְּדִין אַפִּיפְיָרוֹת, לְפִי שֶׁאָדָם מְבַטְּלוֹ עַל גַּבֵּי גַּפְנוֹ וַהֲוֵי כְּאִלּוּ כֻּלּוֹ גֶּפֶן. אֲבָל אִילַן מַאֲכָל שֶׁאֵין אָדָם מְבַטְּלוֹ עַל גַּבֵּי גַּפְנוֹ, אוֹתוֹ מוֹתָר שֶׁאֵין הַגֶּפֶן מֻדְלֵית עָלָיו חָשׁוּב בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְלֹא הֲוֵי כְּגֶפֶן וּמֻתָּר לְהָבִיא זֶרַע לְשָׁם:

משנה ד

יַחֲזִירֶנּוּ. לַמָּקוֹם שֶׁהָיָה תְּחִלָּה וְיִזְרַע הַמּוֹתָר:

עֲזִיז. שֵׁם מָקוֹם:

אָמַר לוֹ מֻתָּר. שֶׁאֵין אָדָם מְבַטֵּל תְּאֵנָתוֹ מִפְּנֵי גַּפְנוֹ:

בֵּית הַמַּגְנֵיָּה. שֵׁם מָקוֹם:

סַדָּן שֶׁל שִׁקְמָה. שׁוֹרֶשׁ שֶׁל אִילַן שִׁקְמָה, וְהוּא אִילַן תְּאֵנָה הַגָּדֵל בַּיְּעָרִים, וְחוֹתְכִין מִמֶּנּוּ קוֹרוֹת לִבְנְיָן:

תַּחַת קוֹרָה זוֹ אָסוּר וְהַשְּׁאָר מֻתָּר. שֶׁאֲנִי רוֹאֶה כָּל קוֹרָה וְקוֹרָה כְּאִילָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ:

משנה ה

הַכֹּל אִילַן סָרָק. דְּסָבַר רַבִּי מֵאִיר כָּל שְׁאָר אִילָנוֹת אָדָם מְבַטֵּל אֵצֶל גַּפְנוֹ, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר דְּכָל מִין שֶׁרְגִילִין לִטַּע מִמֶּנּוּ שְׁדוֹת שְׁלֵמוֹת חֲשׁוּבִים הֵן וְאֵין אָדָם מְבַטְּלָן מִפְּנֵי גַּפְנוֹ, וַהֲלָכָה כְּתַנָּא קַמָּא דְּאִילָן שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת הוּא דְּבָטֵיל לְגַבֵּי גֶּפֶן:

משנה ו

פִּסְקֵי עֲרִיס. מְפֻרָשׁ לַהּ וְאָזֵיל:

שְׁמֹנָה אַמּוֹת וְעוֹד. כְּלוֹמַר מוֹסִיף עוֹד עַל שְׁמֹנָה אַמּוֹת דָּבָר מֻעָט, וְהִיא שִׁשִּׁית אַמָּה דְּהַיְנוּ טֶפַח:

שֶׁחָרַב מֵאֶמְצָעוֹ. כְּגוֹן שֶׁנִּטַּע אַחַד עָשָׂר גְּפָנִים בְּצַד הַגָּדֵר וְחָרַב גֶּפֶן הָאֶמְצָעִי וְנַעֲשׂוּ שְׁתֵּי עֲרִיסִין, שֶׁאֵין עֲרִיס פָּחוֹת מֵחָמֵשׁ גְּפָנִים:

שְׁמֹנָה אַמּוֹת וְעוֹד נוֹתְנִין לוֹ עֲבוּדָתוֹ. לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי דְּלֹא חָשֵׁיב עֲרִיס כֻּלָּם נוֹתֵן שִׁשָּׁה טְפָחִים לָזֶה וְשִׁשָּׁה טְפָחִים לָזֶה וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתָר, וּלְמַאן דְּחָשֵׁיב לֵיהּ כֻּלָּם צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן אַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה וְאַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִזְרֹעַ אֶלָּא אוֹתוֹ וְעוֹד. מֵיהוּ אָפְלוּ מַאן דְּחָשֵׁיב עֲרִיס כֻּלָּם לְאוֹ לְכָל מִילֵּי, מִדְּלֹא בָּעֵי בִּפְסְקֵי עֲרִיס שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה כְּמוֹ בְּקַרְחַת הַכֶּרֶם, וְעוֹד דְּהַזּוֹרֵעַ אַרְבַּע אַמּוֹת בַּכֶּרֶם מְקֻדָּשׁ וְהַזּוֹרֵעַ מוֹתַר פִּסְקֵי עֲרִיס מִשִּׁשָּׁה טְפָחִים וְאֵילָךְ לֹא מְקֻדָּשׁ כִּדְלִקַּמָּן [פֶּרֶק ז מִשְׁנָה ג]:

משנה ז

עָרִיס שֶׁהוּא יוֹצֵא מִן הַכּוֹתֶל מִתּוֹךְ הַקֶּרֶן וְכָלָה. כְּגוֹן חֲמֵשׁ גְּפָנִים הַנִּטּוּעוֹת בְּצַד גָּדֵר, וְאֵין מַחֲזִיקוֹת אֶת כָּל הַגָּדֵר, אֶלָּא שָׁלֹשׁ בְּרֹאשׁ הַקֶּרֶן מִזֶּה וּשְׁתַּיִם בְּרֹאשׁ הַקֶּרֶן הַשֵּׁנִי מִזֶּה, וּבְאֶמְצַע הַכּוֹתֶל אֵין שָׁם גְּפָנִים אֶלָּא בִּשְׁנֵי זָוִיּוֹת הַכּוֹתֶל עוֹמְדוֹת:

נוֹתְנִים לוֹ עֲבוֹדָתוֹ. שִׁשָּׁה טְפָחִים מִכָּאן וְשִׁשָּׁה טְפָחִים מִכָּאן, וְזוֹרֵעַ שְׁאָר הַכּוֹתֶל, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֹרֶךְ הַכּוֹתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת:

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אִם אֵין שָׁם אַרְבַּע אַמּוֹת וְכוּ'. רַבִּי יוֹסֵי לְטַעֲמֵיהּ דְּאָסַר בְּפִרְקִין דִּלְעֵיל גַּבֵּי גַּת וְנָקַע אִם אֵין שָׁם אַרְבַּע אַמּוֹת. וְהָכָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּלֹא תֵּימָא דַּוְקָא בְּגַת וְנָקַע שֶׁסְּתוּמִים מֵאַרְבַּע רוּחוֹת הוּא דְּמַצְרִיךְ רַבִּי יוֹסֵי אַרְבַּע אַמּוֹת, אֲבָל אֵצֶל כּוֹתֶל שֶׁאֵינוֹ מֻקָּף מֵאַרְבַּע רוּחוֹת אֵימָא לֹא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן בְּהָא, [הָוֶה אָמֵינָא] בְּהָא מַצְרִיךְ רַבִּי יוֹסֵי אַרְבַּע אַמּוֹת מִשּׁוּם דְּיֵשׁ כָּאן [חֲמִשָּׁה] גְּפָנִים בֵּין שְׁנֵי קְרָנוֹת שֶׁל כּוֹתֶל, אֲבָל גַּבֵּי גַּת וְנָקַע שֶׁאֵין שָׁם אֶלָּא גֶּפֶן יְחִידִית אֵימָא לֹא, צְרִיכָא. וּלְעֵיל כְּתַבְנוּ דְּאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי:

משנה ח

הַקָּנִים הַיּוֹצְאִים מִן הָעָרִיס. שֶׁבּוֹלְטִין חוּץ לְסֵדֶר הָעָרִיס:

וְחָס עֲלֵיהֶן לְפָסְקָן. שֶׁלֹּא הִנִּיחָן שָׁם מֵחֲמַת שֶׁדַּעְתּוֹ לְהַדְלוֹת עֲלֵיהֶן הַגֶּפֶן אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁחָס עֲלֵיהֶן בִּלְבָד:

כְּנֶגְדָּן מֻתָּר. לְפִי שֶׁאֵינָן חֲשׁוּבִים מִן הָאַפִּיפְיָרוֹת, הִלְכָּךְ מֻתָּר לִזְרֹעַ תַּחְתֵּיהֶן:

כְּדֵי שֶׁיְּהַלֵּךְ עֲלֵיהֶן הֶחָדָשׁ. שֶׁיְּדֶלֶה עַל גַּבָּן שְׂרִיגֵי הַגֶּפֶן כְּשֶׁיִּצְמְחוּ וְיִגְדִּילוּ:

משנה ט

הַפֶּרַח הַיּוֹצֵא. מִלְּשׁוֹן הֶפְרֵחָה הַגֶּפֶן (שיר השירים ו), כְּלוֹמַר מַה שֶּׁגָּדַל מִן הַגֶּפֶן יוֹצֵא וּבוֹלֵט חוּץ לֶעָרִיס:

מְטַטֶּלֶת. הוּא הַבַּרְזֶל שֶׁהַבּוֹנִים מוֹרִידִים בַּחֶבֶל לְמַטָּה עַל פְּנֵי הַחוֹמָה לִרְאוֹת בּוֹ אֶת הַבִּנְיָן [אִם] הַחוֹמָה יְשָׁרָה, וּבוֹ מְשַׁעֲרִים אִם הַזָּרְעִים מְכֻוָּנִים תַּחַת הַפֶּרַח. וְהָכָא מַיְרֵי כְּגוֹן שֶׁגָּדְלוּ זְמוֹרוֹת הֶעָרִיס יוֹתֵר מֵעֲבוֹדָתוֹ וּפָרַח לַחוּץ, דִּבְתוֹךְ עֲבוֹדָתוֹ אֲפִלּוּ אֵין שָׁם פֶּרַח אָסוּר:

וְכֵן בְּדָלִית. וְכֵן מְשַׁעֲרִין בְּגֶפֶן יְחִידִית הַמְּדֻלֵּית עַל גַּבֵּי כְּלוּנְסוֹת שֶׁאֵינָהּ עָרִיס אִם פָּרְחָה חוּץ לְשִׁשָּׁה טְפָחִים שֶׁהֵם עֲבוֹדָתָהּ:

תַּחְתֶּיהָ אָסוּר. תַּחַת הַזְּמוֹרָה, אֲבָל מִן הַצְּדָדִים מִכָּאן וּמִכָּאן מֻתָּר:

סִפְּקָהּ בְּחֶבֶל. שֶׁלֹּא הָיְתָה הַזְּמוֹרָה אֲרֻכָּה שֶׁתַּגִּיעַ מֵאִילָן לְאִילָן וְקָשַׁר בְּרֹאשָׁהּ חֶבֶל אוֹ גֶּמִי לְהַאֲרִיךְ אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁתַּסְפִּיק עַד הָאִילָן, תַּחַת הַזְּמוֹרָה אָסוּר, תַּחַת הַסִּפּוּק מֻתָּר. אֲבָל אִם עָשָׂה הַסִּפּוּק כְּדֵי שֶׁיְּהַלֵּךְ עָלָיו הֶחָדָשׁ, אָסוּר לִזְרֹעַ תַּחְתָּיו:

פרק ז

משנה א

הַמַּבְרִיךְ אֶת הַגֶּפֶן בָּאָרֶץ. וְעוֹבֶרֶת הַהַבְרָכָה חוּץ לְשִׁשָּׁה טְפָחִים, דִּבְתוֹךְ שִׁשָּׁה טְפָחִים אֲפִלּוּ יֵשׁ עָפָר עַל גַּבֵּהּ שִׁלשָׁה טְפָחִים אָסוּר, מְשׁוּם עֲבוֹדַת גֶּפֶן יְחִידִית:

לֹא יָבִיא זֶרַע עָלֶיהָ. אֲבָל מִן הַצַּד מֻתָּר, דְּזֶרְעִים לַצְּדָדִים לֹא מִשְׁתָּרְשֵׁי, אֶלָּא שֶׁעוֹשִׁין הֶעָפָר תְּחוֹחַ וּמַלְקִין יְסוֹדוֹת הַכֹּתֶל כְּשֶׁנִּזְרָעִים אֶצְלוֹ, אֲבָל אֵין הַשָּׁרָשִׁים שֶׁלָּהֶן מְהַלְּכִין מִן הַצַּד. וְטַעֲמָא דְּלֹא יָבִיא זֶרַע עַל הַגֶּפֶן הַמְּבֹרֶכֶת אֲפִלּוּ חוּץ לְעֲבוֹדָתָהּ, לְפִי שֶׁהַגֶּפֶן רַךְ וְנִכְנָסִים שָׁרְשֵׁי הַזְּרָעִים בַּגֶּפֶן וְהֲוֵי הַרְכָּבַת יָרָק בְּאִילָן. אֲבָל שְׂאָר אִילָנוֹת שֶׁאֵינָן רַכִּין שָׁרֵי:

אֲפִלּוּ הִבְרִיכָהּ בְּדַלַּעַת אוֹ בְסִילוֹן. שֶׁתַּחַב הַגֶּפֶן בְּתוֹךְ הַדְּלַעַת אוֹ בְּתוֹךְ הַסִּילוֹן אָסוּר, מִשּׁוּם דְּשָׁרְשֵׁי הַזְּרָעִים נוֹקְבִים וּמְפַלְּשִׁין עַד הַגֶּפֶן כְּשֶׁאֵין עַל גַּבֵּהּ שִׁלשָׁה טְפָחִים עָפָר. וּמִשּׁוּם זְרָעִים בַּדְּלַעַת לֹא מִתְסָר, כְּגוֹן שֶׁהַדְּלַעַת יְבֵשָׁה:

סִילוֹן. צִנּוֹר וּמַרְזֵב וְסִילוֹן אֶחָד הוּא. וּבְסִילוֹן שֶׁל חֶרֶס דַּוְקָא מַיְרֵי, דִּבְסִילוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת אֵין צָרִיךְ עָפָר שִׁלשָׁה טְפָחִים:

הִבְרִיכָהּ בְּסָלַע. קָשֶׁה. דְּסָלַע רַךְ [מִתְפַּלֵּשׁ] וְנִפְתָּח מִן הַשָּׁרָשִׁים:

הָאַרְכָּבָה שֶׁבַּגֶּפֶן. גֶּפֶן עֲקוּמָה וְנִכְפֶּפֶת עַל גַּבֵּי קַרְקַע וְחוֹזֶרֶת וְנִזְקֶפֶת כְּמִין אַרְכֻּבָּה עֲקוּמָה, כְּשֶׁבָּאִים לִמְדּוֹד שִׁשָּׁה טְפָחִים שֶׁהֵן עֲבוֹדַת גֶּפֶן יְחִידִית מוֹדְדִין מִן הָעִקָּר הַשֵּׁנִי, מִמָּקוֹם שֶׁהוּא חוֹזֵר וְזוֹקֵף. וְהַנִּי מִילֵי כְּשֶׁאֵין הָעִקָּר הָרִאשׁוֹן נִרְאֶה אֶלָּא דּוֹמֶה כְּאִלּוּ הִיא נְטוּעָה בְּמָקוֹם כְּפִיפָתָהּ, אֲבָל אִם הָעִקָּר הָרִאשׁוֹן נִרְאֶה וְנִכָּר שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ הַגֶּפֶן הָעֲקוּמָה אֵין מוֹדְדִין אֶלָּא מִן הָעִקָּר הָרִאשׁוֹן:

משנה ב

הַמַּבְרִיךְ שָׁלֹשׁ גְּפָנִים. דֶּרֶךְ הַמַּבְרִיךְ כְּשֶׁיּוֹצְאִין שְׁתֵּי זְמוֹרוֹת מִגֶּפֶן אַחַת חוֹפֵר בָּאָרֶץ וּמַשְׁכִּיב הַזְּמוֹרָה תַּחַת הַקַּרְקַע בְּאוֹתָהּ גֶּמָּא וּמוֹצִיא רֹאשָׁהּ מִצַּד אַחֵר וְנַעֲשֵׂית גֶּפֶן, נִמְצָא מִשָּׁלֹשׁ גְּפָנִים עוֹשִׂים שִׁשָּׁה. וְהוּא הַדִּין דַּהֲוֵי מָצֵי לְמִתְנֵי (המרכיב) [הַמַּבְרִיךְ] שְׁתֵּי גְּפָנִים מִשָּׁלֹשׁ, דִּבְהָכִי הֲוֵי כֶּרֶם דְּהָא אִיכָּא שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצֵאת זָנָב:

וְעִקָּרְיהֶן נִרְאִין. שֶׁלֹּא הִשְׁכִּיב כָּל הַגֶּפֶן בַּקַּרְקַע (דאם כן) [דְּאִם לֹא כֵּן] לֹא הָיוּ שָׁלֹשׁ עוֹשִׂים שֵׁשׁ גְּפָנִים, אֶלָּא שֶׁהִנִּיחַ הָעִקָּר וְעָשָׂה מִגֶּפֶן אַחַת שְׁתֵּי גְּפָנִים:

אִם יֵשׁ. בֵּין גֶּפֶן לְגֶפֶן לֹא פָּחוֹת מֵאַרְבַּע וְלֹא יוֹתֵר מִשְּׁמֹנָה, מִצְטָרְפִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁשְּׁתַּיִם יוֹנְקוֹת מִשֹּׁרֶשׁ אֶחָד חֶשְׁבִּינַן כִּשְׁתֵּי גְּפָנִים:

גֶּפֶן שֶׁיְּבֵשָׁה אֲסוּרָה. אָסוּר לִזְרֹעַ בְּתוֹךְ עֲבוֹדָתָהּ מִשּׁוּם מַרְאִית הָעַיִן, וְאִם זָרַע אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְלֹא מִבַּעְיָא בַּחֹרֶף שֶׁאָסוּר לִזְרֹעַ תַּחְתֶּיהָ דְּאִיכָּא לְמֵיחַשׁ לְמַרְאִית הָעַיִן, שֶׁכָּל

הַגְּפָנִים נִרְאִים כִּיבֵּשִׁים, אֶלָּא אֲפִלּוּ בַּקַּיִץ דְּנָכָר שֶׁהִיא יְבֵשָׁה אָסוּר, מִשּׁוּם דְּגַם בַּקַּיִץ אֵיכָא גְּפָנִים שֶׁנּוֹשְׁרִין עֲלֵיהֶן וְנִרְאִין כִּיבֵּשִׁים וְהֵן אֵינָן יְבֵשִׁים:

צָמֶר גֶּפֶן. מוֹךְ שֶׁקּוֹרִין קוּטו"ן וְאִילָן שֶׁלּוֹ דּוֹמֶה לְגֶפֶן, אָסוּר וְאֵינוֹ מְקַדֵּשׁ לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִן זְרָעִים:

אַף עַל גַּבֵּי הַגֶּפֶן. אִם זָרְעוֹ עַל גַּבֵּי גֶּפֶן הַמְּבֹרֶכֶת בַּקַּרְקַע וְאֵין עַל גַּבָּהּ עָפָר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אָסוּר וְאֵינוֹ מְקַדֵּשׁ. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר וְלֹא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק שֶׁאָמַר מִשְׁמוֹ:

משנה ג

אֵלּוּ אוֹסָרִים. הַמָּקוֹם לְזֹרַע בּוֹ:

וְלֹא מְקַדְּשִׁים. שֶׁאִם זָרַע אֵין הַזֶּרַע טָעוּן שְׂרֵפָה:

מוֹתַר חָרְבַּן הַכֶּרֶם. כְּגוֹן הָא דִּתְנַן לְעֵיל קְרֹחַת הַכֶּרֶם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, אִם לֹא הָיוּ שָׁם אֶלָּא חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה וְזֶרַע שֶׁבַע אַמּוֹת לֹא קִדֵּשׁ. וְכֵן מוֹתַר מְחוֹל הַכֶּרֶם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה, אִם לֹא הָיוּ שָׁם אֶלָּא אַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה וְהִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַכֶּרֶם וְזָרַע אֶת הַמּוֹתָר לֹא קִדֵּשׁ:

מוֹתַר פִּסְקֵי עָרִיס. דִּתְנַן בְּפִרְקִין דִּלְעֵיל אִם יֵשׁ שָׁם [שְׁמֹנָה] אַמּוֹת לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם, וְאִם הִרְחִיק שִׁשָּׁה טְפָחִים מִכָּאן וְשִׁשָּׁה טְפָחִים מִכָּאן וְזָרַע אֶת הַמּוֹתָר לֹא קִדֵּשׁ. וּפִסְקֵי עָרִיס דְּנָקֵט לִרְבוּתָא, וַאֲפִ עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עָרִיס מִכָּאן וְעָרִיס מִכָּאן, וְכָל שֶׁכֵּן בְּעָרִיס אֶחָד:

מוֹתַר אַפִּיפְיָרוֹת. דִּתְנַן בַּפִּרְקִין דִּלְעֵיל לֹא יָבִיא זֶרַע אֶל תַּחַת הַמּוֹתָר, אִם הֵבִיא לֹא קִדֵּשׁ:

אֲבָל תַּחַת הַגֶּפֶן. כְּגוֹן זְמוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁכָה חוּץ לַעֲבוֹדַת הַגֶּפֶן וְזָרַע תַּחְתֶּיהָ:

וַעֲבוֹדַת הַגֶּפֶן. שִׁשָּׁה טְפָחִים שֶׁהֵם עֲבוֹדַת הַגֶּפֶן יְחִידִית:

וַעֲבוֹדַת הַכֶּרֶם. אַרְבַּע אַמּוֹת:

משנה ד

וְחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. לְשַׁלֵּם לוֹ אֶת תְּבוּאָתוֹ, וַאֲפִלּוּ לְמַאן דְּלֹא דָאִין דִּינָא דְּגַרְמֵי, שְׁאנֵי הָכָא דְּקָא עָבִיד מַעֲשֶׂה בְּיָדַיִם:

אֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וְלֹא דוֹמֶה לִשְׁאָר אִסּוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה כְּגוֹן הַנּוֹתֵן חֵלֶב וְדָם בִּקְדֵרַת חֲבֵרוֹ אוֹ בִּשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁל חֲבֵרוֹ דְּאוֹסְרָן, דְּשָׁאנֵי כִּלְאַיִם דִּכְתִיב בְּהוּ (דברים כב) לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם דְּמַשְׁמַע כַּרְמְךָ וְלֹא כֶּרֶם אַחֵר. וְרַבָּנָן אָמְרֵי לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ, אֵין לִי אֶלָּא כַּרְמְךָ כֶּרֶם אַחֵר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּלְאָיִם מִכָּל מָקוֹם. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי [וְלֹא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן] וְלֹא כְּרַבִּי עֲקִיבָא:

משנה ה

בַּשְׁמַטָּה. אֵין לוֹ בָּהֶם קִנְיָן גָּמוּר שֶׁהַכֹּל הֶפְקֵר וְאֵינוֹ חָשׁוּב כְּשֶׁלּוֹ:

משנה ו

הָאַנָּס. שֶׁגָּזַל כֶּרֶם וּזְרָעוֹ:

וְיָצָא מִלְּפָנָיו. שֶׁחָזַר הַכֶּרֶם לִבְעָלָיו כְּשֶׁהוּא זָרוּעַ:

קוֹצְרוֹ אֲפִלּוּ בַּמּוֹעֵד. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ דָּבָר הָאָבֵד, שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, אַף עַל פִּי כֵן מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן הִתִּירוּ לְקָצֹר בַּמּוֹעֵד שֶׁלֹּא יְהֵא נִרְאֶה כְּמְקַיֵּם כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם. אִי נַמִּי אִם הוּא יָרֵא שֶׁמָּא יוֹסִיף מָאתַיִם בַּמּוֹעֵד אָז הֲוֵי דָּבָר הָאָבֵד, דְּאַף עַל גַּב דְּהָאַנָּס לֹא אֶטְרַן דְּאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, מִכָּל מָקוֹם אִם הוֹסִיפוּ מָאתַיִם לְאַחַר שֶׁחָזְרָה לַבְּעָלִים קֹדֶשׁ, דְּלֹא גָּרַע מִלְכְשֶׁאֶחֱזֹר אֲלַקְּטֶנּוּ אוֹ סְעָרְתּוּ הָרוּחַ לְפָנָיו דְּתְנַן לְעֵיל שֶׁקֹּדֶשׁ:

עַד שְׁלִישׁ. אֵית דְּמְפָרְשֵׁי עַד שְׁלִישׁ בְּשָׂכַר הַפּוֹעֲלִים, שֶׁאִם לֹא מָצָא פּוֹעֲלִים אֶלָּא בִּשְׁלִישׁ יוֹתֵר עַל שְׂכָרָן הָרָאוּי יִתֵּן כְּדֵי שֶׁיַּעֲקֹר הַכִּלְאַיִם מִיָּד, יוֹתֵר עַל זֶה לֹא יִתֵּן אֶלָּא קוֹצֵר כְּדַרְכָּן אַף עַל פִּי שֶׁהַכִּלְאַיִם מִשְׁתַּהִין בַּכֶּרֶם. וְאֵית דְּמְפָרְשֵׁי עַד שְׁלִישׁ מִמַּה שֶּׁשָּׁוִין פֵּרוֹת הַכֶּרֶם וּתְבוּאַת הַשָּׂדֶה יִתֵּן לַפּוֹעֲלִים כְּדֵי לַעֲקֹר הַכִּלְאַיִם מִיָּד, יוֹתֵר מִשְּׁלִישׁ שָׁוִוי פֵּרוֹת הַכֶּרֶם וּתְבוּאַת הַזֶּרַע לֹא יִתֵּן, אֶלָּא יַמְתִּין עַד שֶׁיִּקְצוֹר כְּדַרְכּוֹ:

מַאֵימָתַי נִקְרָא אַנָּס. כְּלוֹמַר מֵאֵימָתַי נִקְרָא הַכֶּרֶם עַל שֵׁם הָאַנָּס לְהַחְשֵׁב כְּשֶׁלּוֹ לְאָסְרוֹ בִּזְרִיעָה:

מִשֶּׁיִּשְׁקַע. שֵׁם הַבְּעָלִים מִן הַכֶּרֶם וְיִקָּרֵא עַל שֵׁם הַגַּזְלָן, מֵאוֹתָהּ שָׁעָה תִּהְיֶה הַכֶּרֶם חֲשׁוּבָה כְּשֶׁלּוֹ וְיִקַּדֵּשׁ כָּל מַה שֶּׁיִּזְרַע בָּהּ:

משנה ז

הָרוּחַ שֶׁעִלְעֲלָה. שֶׁסְּעָרָה. רוּחַ סְעָרָה מְתַרְגְּמִינַן רוּחַ עַלְעוֹלָא:

יְגָדֵּר. כְּמוֹ גּוֹדֵר בִּתְמָרִים, כְּלוֹמַר יַחְתּוֹךְ וְיִלְקֹט:

וְכֵן בַּיָּרָק. [הַנּוֹטֶה] תַּחַת הַגֶּפֶן:

יַחֲזִיר. הַתְּבוּאָה וְהַיָּרָק לְמְקוֹמָן:

וְאֵינוֹ מְקַדֵּשׁ. אִם לֹא הֶחֱזִיר אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ, דְּהָא דְּתְנַן לְעֵיל תַּחַת הַגֶּפֶן אוֹסֵר וּמְקַדֵּשׁ הַיְנוּ כְּשֶׁעִקֵּר הַתְּבוּאָה תַּחַת הַגֶּפֶן, אֲבָל כְּשֶׁעִקֵּר הַתְּבוּאָה עוֹמֶדֶת חוּץ לַגֶּפֶן וְנוֹטָה תַּחַת הַגֶּפֶן אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ:

מִשֶּׁתַּשְׁרִישׁ. מִשֶּׁעָה שֶׁיִּתְפַּשְּׁטוּ שָׁרָשִׁים בַּקַּרְקַע. וְאֵית דְּגָרְסֵי מִשֶּׁתַּשְׁלִישׁ כְּלוֹמַר מִשֶּׁתְּבִיא שְׁלִישׁ, דְּרַחֲמָנָא אָמַר (דברים כב) וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם, וּפְחוֹת מִשְּׁלִישׁ לֹא מִקְרֵי תְּבוּאָה:

וַעֲנָבִים מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ כְּפוֹל הַלְּבָן. שֶׁאִם זָרַע תְּבוּאָה אוֹ יָרָק בְּכֶרֶם שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ עֲנָבָיו לִהְיוֹת כְּפוֹל הַלְּבָן וְעִקַּר הַזֶּרַע קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעוּ הָעֲנָבִים לִהְיוֹת כְּפוֹל הַלְּבָן, הֲרֵי זֶה לֹא קִדֵּשׁ. וְכֵן עֲנָבִים שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּפוֹל הַלְּבָן וְזָרַע בְּצִדָּן תְּבוּאָה אוֹ יָרָק וְלִקֵּט הַזֶּרַע קֹדֶם שֶׁיִּשְׁרִישׁ, אוֹ קֹדֶם שֶׁיְּבִיא שְׁלִישׁ לְמַאן דְּגָרִיס מִשֶּׁתַּשְׁלִישׁ, הֲרֵי זֶה לֹא קִדֵּשׁ:

תְּבוּאָה שֶׁיִּבְּשָׁה כָּל צָרְכָּהּ וַעֲנָבִים שֶׁבָּשְׁלוּ כָּל צָרְכָּן. וְנָטַע גֶּפֶן בְּצַד הַתְּבוּאָה שֶׁיִּבְּשָׁה כָּל צָרְכָּהּ אוֹ זֶרַע בְּצַד [הָעֲנָבִים שֶׁבָּשְׁלוּ] כָּל צָרְכָּן, אֵינָן מְקֻדָּשׁוֹת, דְּאָמַר קְרָא (דברים כב) פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם, אֵינוֹ מְקֻדָּשׁ עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁם מְלֵאַת זֶרַע וּתְבוּאַת כֶּרֶם, וּתְבוּאָה וְיֶרֶק שֶׁלֹּא הֵשְׁרִישׁוּ אוֹ שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ שְׁלִישׁ לֹא הִגִּיעוּ לְכְלַל מְלֵאַת זֶרַע, וְכֵן לְאַחַר שֶׁיִּבְּשׁוּ שׁוּב אֵינָן קְרוּיִין מְלֵאַת זֶרַע, וַעֲנָבִים קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעוּ לִהְיוֹת כְּפוֹל הַלָּבָן אוֹ לְאַחַר שֶׁבָּשְׁלוּ כָּל צָרְכָּן אֵינָן קְרוּיִין תְּבוּאַת כֶּרֶם:

משנה ח

עֲצִיץ נָקוּב. שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נֶקֶב כְּדֵי שֹׁרֶשׁ קָטָן, וְזֶרַע בְּתוֹכוֹ:

מְקֻדָּשׁ בַּכֶּרֶם. אִם הִנִּיחוֹ בַּכֶּרֶם אוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל עֲבוֹדַת הַכֶּרֶם מְקֻדָּשׁ כְּאִלּוּ נִזְרַע בָּאָרֶץ:

אֲסוּרִין וְלֹא מְקֻדָּשִׁין. לֹא יָבִיא זֶרַע לְתוֹכוֹ לְכַתְּחִלָּה, וְאִם הֵבִיא לֹא קִדֵּשׁ, דְּלֹא הֲוֵי כְּזוֹרֵעַ בָּאָרֶץ. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן:

הַמַּעֲבִיר עֲצִיץ נָקוּב בַּכֶּרֶם. עֲצִיץ נָקוּב שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּבוּאָה שֶׁהֵבִיאָה שְׁלִישׁ, וְהֶעֱבִירוֹ בְּכֶרֶם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֲנָבִים כְּפוֹל הַלָּבָן, וְלֹא הִנִּיחוֹ בָּאָרֶץ אֶלָּא הֶעֱבִירוֹ תַּחַת הַגְּפָנִים בִּלְבָד, אִם הוֹסִיפוּ הַזְּרָעִים בְּדֶרֶךְ הַעֲבָרָתוֹ חֵלֶק מִמָּאתַיִם עַל מַה שֶּׁהָיוּ תְּחִלָּה, אָסוּר הַזֶּרַע שֶׁבָּעֲצִיץ, אֲבָל הַגְּפָנִים לֹא קִדְּשׁוּ כֵּיוָן שֶׁלֹּא הִנִּיחוֹ בַּקַּרְקַע. וּלְעֵיל בְּפֶרֶק כֶּרֶם שֶׁחָרַב פֵּרַשְׁנוּ כֵּיצַד רוֹאִין אִם הוֹסִיף אֶחָד מִמָּאתַיִם:

פרק ח

משנה א

כִּלְאֵי הַכֶּרֶם אֲסוּרִין מִלְּזָרְעָן. אֲבָל אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם כִּלְאֵי הַכֶּרֶם עַד שֶׁיִּזְרַע שְׁנֵי מִינֵי זֶרַע שֶׁהֵן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה וְיִזְרְעֵם בַּכֶּרֶם, דְּהָכִי מַשְׁמַע קְרָא (דברים כב) לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם, לֹא תִזְרַע שְׁנֵי מִינֵי זְרָעִים שֶׁהֵן כִּלְאַיִם בְּתוֹךְ כַּרְמְךָ, וְאִם זְרָעוֹ בַּכֶּרֶם לוֹקֶה שְׁתַּיִם מִשּׁוּם כִּלְאֵי זְרָעִים וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם:

וּמִלְקִיִּם. אִם רוֹאֶה אוֹתָם וּמִתְיָאֵשׁ מִלְּעָקְרָם אָסוּר, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אִם כֵּן עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה:

וַאֲסוּרִים בַּהֲנָאָה. דִּכְתִיב (שם) פֶּן תִּקְדַּשׁ, תּוּקַד אֵשׁ, מְלַמֵּד שֶׁהֵן טְעוּנִים שְׂרֵפָה וַאֲסוּרִים בַּהֲנָאָה:

אֶלָּא לִלְבֹּשׁ. וְהוּא הַדִּין לְהַעֲלוֹת עָלָיו, דִּכְתִיב (ויקרא יט) לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ:

אֶלָּא לְהַרְבִּיעַ. לְהַכְנִיס כְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת, אֲבָל מֻתָּר לְהַכְנִיס לַדִּיר וּלְהַעֲמִיד זֶה אֵצֶל זֶה שְׁנֵי מִינִים זָכָר מִמִּין זֶה וּנְקֵבָה מִמִּין אַחֵר:

כִּלְאֵי בְהֵמָה אֲסוּרִים זֶה עִם זֶה. כְּגוֹן הַנּוֹלָדִים מִן הַסּוּס שֶׁאֲבִיהֶן חֲמוֹר עִם הַנּוֹלָדִים מִן הַחֲמוֹר שֶׁאֲבִיהֶן סוּס. וּמַתְנִיתִין אַתְיָא כְּמַאן דְּאָמַר אֵין חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב, דִּלְמַאן דְּאָמַר חוֹשְׁשִׁין כָּל מִינֵי פְּרָדוֹת אַחַת הֵן וּמֻתָּרִים זֶה בָּזֶה. וּבַיְרוּשַׁלְמִי רָצוּ לְהוֹכִיחַ שֶׁאָסוּר לִרְכֹּב עַל פִּרְדָּה מִקַּל וָחֹמֶר, וּמָה אִם בִּבְגָדִים שֶׁאַתָּה מֻתָּר לִלְבֹּשׁ זֶה עַל גַּבֵּי זֶה אַתָּה אָסוּר בְּתַעֲרֻבְתָּן, בְּהֵמָה שֶׁאַתָּה אָסוּר לְהַנְהִיג זוֹ עִם זוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁאַתָּה אָסוּר בְּתַעֲרֻבְתָּהּ, וּמַקְשִׁינַן וְהָכְתִיב (שמואל ב יג) וַיִּרְכְּבוּ אִישׁ עַל פִּרְדּוֹ וַיָּנֻסוּ, אֵצֶל בְּנֵי דָוִד כְּשֶׁנֶּהֱרַג אַמְנוֹן, וּמְשַׁנִּינַן אֵין לְמֵדִין מִן הַמַּלְכוּת. תּוּ מַקְשִׁינַן וְהָא כְּתִיב (מלכים א א) וְהִרְכַּבְתֶּם אֶת שְׁלֹמֹה בְּנִי עַל הַפִּרְדָּה אֲשֶׁר לִי, וּמְשַׁנִּינַן הַהִיא בְּרִיָּה מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית הַוְיָא. וּמֵיהוּ חָזְיָא לְהוּ לְרַבָּנָן קְשִׁישֵׁי קַמָּאֵי דְּקַמָּן שָׁרוֹכְבִין לְפָנֵיהֶם עַל פְּרָדוֹת וְאֵין מוֹחֶה בַּדָּבָר, אֶלָּא שֶׁמַּזְהִירִים שֶׁלֹּא לְהַנְהִיג יַחַד שְׁתֵּי פְּרָדוֹת דְּשֶׁמָּא אַחַת מֵהֶן נוֹלְדָה מֵחֲמוֹר וְאָבִיהָ סוּס, וְהָאַחֶרֶת מִסּוּס וְאָבִיהָ חֲמוֹר:

משנה ב

בְּהֵמָה עִם בְּהֵמָה וְחַיָּה עִם חַיָּה וְכוּ'. אַף עַל גַּב דְּלֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר (דברים כב) אָמַר רַחֲמָנָא, יְלִפֵינַן שׁוֹר שׁוֹר מִשַּׁבָּת דְּהוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף:

וְלִמְשֹׁךְ וּלְהַנְהִיג. לִמְשֹׁךְ אֶת שֶׁדַּרְכּוֹ לִמְשֹׁךְ וּלְהַנְהִיג אֶת שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַנְהִיג, גָּמָל אָרְחֵיהּ בִּמְשִׁיכָה וַחֲמוֹר אָרְחֵיהּ בְּהַנְהָגָה. וּמֵיהוּ בֵּין בְּגָמָל בֵּין בַּחֲמוֹר חַיָּב בֵּין מוֹשֵׁךְ בֵּין מַנְהִיג:

משנה ג

וְהַיּוֹשֵׁב בַּקָּרוֹן. חַיָּב הוֹאִיל וְאָזְלֵי מֵחֲמָתֵיהּ חָשִׁיב כְּאִלּוּ מַנְהִיגָן:

רַבִּי מֵאִיר פּוֹטֵר. הַיּוֹשֵׁב בַּקָּרוֹן דְּלָאו מִידֵּי קָעָבִיד. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר:

וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁהִיא קְשׁוּרָה לָרְצוּעוֹת. אִם שְׁנֵי סוּסִים קְשׁוּרִים בַּקָּרוֹן וְקָשַׁר שָׁם חֲמוֹר, אַף עַל גַּב דִּבְלֹא חֲמוֹר קָאָזְלֵי אָסוּר, וְלֹא חָזִינַן לַחֲמוֹר כְּמַאן דְּלֵיתֵיהּ:

משנה ד

אֵין קוֹשְׁרִין סוּס בְּצִדֵּי הַקָּרוֹן. כְּשֶׁהַבָּקָר מוֹשְׁכוֹת בַּקָּרוֹן אֵין קוֹשְׁרִין סוּס בְּצִדּוֹ אוֹ אַחֲרָיו שֶׁל קָרוֹן כְּדֵי שֶׁיִּלְמַד לִמְשֹׁךְ, לְפִי שֶׁפְּעָמִים הַסּוּס שֶׁאַחַר הַקָּרוֹן דּוֹחֵף אֶת הַקָּרוֹן וּמַנְהִיגוֹ בְּגוּפוֹ:

לֻבְדְּקִים. חֲמוֹר שֶׁל לוּד, וְהוּא גָּדוֹל וְעָרִיץ מִשְּׁאָר חֲמוֹרִים וְדוֹמֶה לְגָמָל:

אַף עַל פִּי שֶׁאֲבִיהֶן חָמוֹר מַתְרִין זֶה עִם זֶה. שֶׁאֲבִיו שֶׁל זֶה חָמוֹר וְאָבִיו שֶׁל זֶה חֲמוֹר. וְקָא מַשְׁמַע לָן דְּלֹא אָמְרִינַן אָתֵי צַד סוּס וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּצַד חֲמוֹר וְצַד חֲמוֹר מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּצַד סוּס, דְּכֵיוָן דְּאִמּוֹתֵיהֶן שָׁווֹת אֵין חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב:

אֲבָל הַנּוֹלָדִים מִן הַחֲמוֹר עִם הַנּוֹלָדִים מִן הַסּוּס אֲסוּרִים זֶה עִם זֶה. כֵּיוָן שֶׁאִמּוֹ שֶׁל זֶה מִמִּין הַחֲמוֹרִים וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה מִמִּין הַסּוּסִים, דְּבָתַר זֶרַע הָאֵם אָזְלִינַן וַהֲרֵי הֵן שְׁנֵי מִינִים. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

משנה ה

פְּרוּטָיוֹת. מִין פְּרֵדוֹת שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמֹד [עֲלֵיהֶן] וּלְבָרֵר עַל יְדֵי סִימָנִים אֵיזֶה מֵהֶם אִמּוֹ חֲמוֹר וְאֵיזֶה מֵהֶם אִמּוֹ סוּס, הִלְכָּךְ אֲסוּרִין זֶה עִם זֶה:

וְהָרַמָּךְ מֻתָּר. שֶׁכֻּלָּם מִין אֶחָד וְאִמָּם סוּס, וּבִלְשׁוֹן עֲרָבִי קוֹרִין לְסוּסְיָא נְקֵבָה רמ"ך, וְדוֹמֶה לוֹ (אסתר ח) בְּנֵי הָרַמָּכִים:

אַדְנֵי הַשָּׂדֶה. חַיָּה הַגְּדֵלָה בַּשָּׂדוֹת, וּכְמִין חֻבָּל גָּדוֹל יוֹצֵא מִן הָאָרֶץ שֶׁגְּדֵלָה בּוֹ אוֹתָהּ חַיָּה, וּשְׁמָהּ יָדוֹעַ, וְהוּא יְדִיעוֹנִי הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה, וּמְחֻבָּר בְּטַבּוּרוֹ בְּאוֹתוֹ חֻבָּל הַיּוֹצֵא מִן הָאָרֶץ, וְצוּרָתוֹ צוּרַת אָדָם בְּפַרְצוּף וְיָדַיִם וְרַגְלַיִם וְאֵין כָּל בְּרִיָּה רַשָּׁאָה לִקְרַב אֵלָיו כִּי הוּא הוֹרֵג וְטוֹרֵף כָּל הַקָּרֵב אֵלָיו. וּכְשֶׁרוֹצִים לָצוּד אוֹתוֹ מוֹרִים בְּחִצִּים בַּחֻבָּל עַד שֶׁנִּפְסָק, וְצוֹעֵק בְּקוֹל מַר וּמֵת מִיָּד, וְאֵלּוּ רָמַז בְּאִיּוֹב (ה) כִּי עִם אַבְנֵי הַשָּׂדֶה בְּרִיתֶךָ:

מְטַמֵּא בָּאֹהֶל כְּאָדָם. דִּכְתִיב (במדבר יט) וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, בָּאָדָם שֶׁגְּדֵל בַּשָּׂדֶה:

הַקֻּפָּד. שֶׁרֶץ שֶׁגּוּפוֹ מָלֵא קוֹצִים, וּכְשֶׁאָדָם נוֹגֵעַ בּוֹ כּוֹפֵל עַצְמוֹ וּמַכְנִיס יָדָיו וְרַגְלָיו בְּבִטְנוֹ וְנַעֲשֶׂה כְּכַדּוּר, וְקוֹרִין לוֹ בְּלַעַ"ז אריצ"ו:

חֲלַדַּת הַסְּנָיִים. חֲלָדָה הַגְּדֵלָה בַּסְּנֶה:

כַּזַּיִת בְּמַשָּׂא. דִּמְסַפְּקָא לְהוּ אִם מִין חַיָּה וּמְטַמְּאָה נִבְלָתוֹ בְּכַזַּיִת וּמְטַמְּאָה נִמְי טֻמְאָה חֲמוּרָה בְּמַשָּׂא לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים כִּנְבֵלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה, אוֹ מִין שֶׁרֶץ הוּא וּמְטַמֵּא בְּכָעֲדָשָׁה אֲבָל אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא כִּנְבֵלַת בְּהֵמָה אֶלָּא בְּמַגָּע כְּשֶׁרֶץ. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי לֹא בְאַדְנֵי הַשָּׂדֶה וְלֹא בְּחֲלַדַּת הַסְּנָאִים:

משנה ו

שׁוֹר הַבָּר. שׁוֹר הַגָּדֵל בַּמִּדְבָּר:

מִין בְּהֵמָה. וְחֶלְבּוֹ אָסוּר, וְאֵינוֹ טָעוּן כִּסּוּי, דְּסָבְרִי רַבָּנָן עִקָּרוֹ מִן הַיִּשּׁוּב הָיָה אֶלָּא שֶׁבָּרַח לַמִּדְבָּר וְנַעֲשָׂה שׁוֹר בָּר:

מִין חַיָּה. וְטָעוּן כִּסּוּי, וְחֶלְבּוֹ מֻתָּר, קָסָבַר עִקָּרוֹ מִן הַמִּדְבָּר הָיָה. וְסִימָנִים שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים לְהַכִּיר בֵּין בְּהֵמָה לְחַיָּה בִּשְׁאָר חַיּוֹת נֶאֶמְרוּ חוּץ מִשּׁוֹר הַבָּר. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי:

כֶּלֶב מִין חַיָּה. נַפְקָא מִנַּהּ לְכוֹתֵב כָּל חַיָּה שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ לְאַחֵר, אוֹ לְמַקְדִּישׁ כָּל חַיָּה שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ:

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מִין בְּהֵמָה. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר:

עָרוֹד. חֲמוֹר הַבָּר:

וְאָדָם מֻתָּר עִם כֻּלָּם. דִּכְתִיב (דברים כב) לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר, אֲבָל אַתָּה חוֹרֵשׁ בְּאָדָם וְשׁוֹר, בְּאָדָם וַחֲמוֹר:

פרק ט

משנה א

אֵין אָסוּר מִשּׁוּם כִּלְאַיִם אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. דִּכְתִיב (דברים כב) לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. שַׁעַטְנֵז כְּלָל, צֶמֶר וּפִשְׁתִּים פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, צֶמֶר וּפִשְׁתִּים אֵין, מִידֵי אַחֲרִינָא לֹא. וְצֶמֶר הוּא צֶמֶר רְחֵלִים וְאֵילִים בִּלְבָד, דִּכְתִיב (מלכים ב ג) וּמֵישַׁע מֶלֶךְ מוֹאָב הָיָה נֹקֵד וְהֵשִׁיב לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֵאָה אֶלֶף כָּרִים וּמֵאָה אֶלֶף אֵילִים צֶמֶר, אֵין לְךָ קָרוּי צֶמֶר סְתָם אֶלָּא צֶמֶר אֵילִים, אֲבָל שְׂאָר צֶמֶר צָרִיךְ לִתֵּן שֵׁם לְוַי, צֶמֶר גְּמַלִּים צֶמֶר אַרְנְבִים צֶמֶר עִזִּים:

וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בִּנְגָעִים אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. דִּכְתִיב (ויקרא יג) וְהַבֶּגֶד כִּי יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע צָרַעַת בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים:

אֵין הַכֹּהֲנִים לוֹבְשִׁים לְשַׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. דִּבְבִגְדֵי כֹהֲנִים כְּתִיב שֵׁשׁ וּבָד, וְהוּא פִּשְׁתָּן שֶׁעוֹלֶה בַּד בְּבַד, כְּלוֹמַר קָנֶה יְחִידִי מִכָּל גַּרְעִין וְאֵין שְׁנֵי קָנִים עוֹלִים מִגַּרְעִין אֶחָד. וּבַאֲבָנֵט כְּתִיב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי. וּתְכֵלֶת, צֶמֶר צָבוּעַ בְּדַם חִלָּזוֹן. וְאַרְגָּמָן, צֶמֶר צָבוּעַ בְּצֶבַע אָדֹם שֶׁשְּׁמוֹ אַרְגָּמָן וְהוּא לאכ"א בְּלַעַ"ז. וְתוֹלַעַת שָׁנִי, הוּא צֶמֶר צָבוּעַ בְּצֶבַע אָדֹם שֶׁקּוֹרִין כרמז"י:

שָׁטְרַנְקָן. שֶׁעֵרֶבְן:

מֻתָּר. לְעֵרֶב עִמָּהֶן פִּשְׁתָּן לְפִי שֶׁצֶּמֶר רְחֵלִים נִתְבַּטֵּל בְּרֹב שֶׁל גְּמַלִּים:

וְכֵן פִּשְׁתָּן וְקַנְבּוֹס. שֶׁנִּתְעָרְבוּ וְהָרֹב מִן הַקַּנְבּוֹס מֻתָּר לְהָבִיא צֶמֶר וּלְעֵרֵב עִמָּהֶם:

משנה ב

הַשִּׁירַיִם וְהַכָּלָךְ. מִינִים שֶׁל מֶשִׁי הֵן, וְהַכָּלָךְ גָּדֵל בִּכְרַכֵּי הַיָּם וְתַבְנִיתוֹ כְּתַבְנִית הַזָּהָב, וְהוּא רַךְ בְּיוֹתֵר וְדוֹמֶה לְצֶמֶר:

אֲבָל אֲסוּרִים. דְּאִתֵּי לְאַחְלוֹפֵי בְּצֶמֶר וּפִשְׁתִּים. וּמִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ מְצוּיִין בֵּינֵיהֶם לֹא הָיוּ מַכִּירִים בָּהֶן וְאָתֵי לְאַחְלוֹפֵי, הִלְכָךְ אֲסוּרִים מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן. אֲבָל הָאִידָנָא שֶׁהַמֶּשִׁי מָצוּי בֵּינֵינוּ וְהַכֹּל יוֹדְעִים וּמַכִּירִים בּוֹ אֵין אָסוּר שׁוּם מִין שֶׁל מֶשִׁי בְּצֶמֶר אוֹ בְּפִשְׁתִּים, וְכֵן הַקַּנְבּוֹס שְׁרֵי בֵּין בְּצֶמֶר בֵּין בְּפִשְׁתִּים, שֶׁהַכֹּל מַכִּירִים בּוֹ:

הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם כִּלְאַיִם. לְפִי שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין לִשְׁכִּיבָה, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה (ויקרא יט) לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ, אֲבָל אַתָּה מֻתָּר לְהַצִּיעוֹ תַּחְתֶּיךָ. וְהַנִּי מִילֵּי כְּשֶׁהֵן קְשִׁים וְרַקָּנִים וּנְתוּנִים עַל גַּבֵּי אִצְטַבָּא, אֲז הֵן מֻתָּרִין כְּשֶׁאֵין בְּשָׂרוֹ [נוֹגֵעַ] בָּהֶם, אֲבָל אִם הֵם רַכִּים אוֹ מְלֵאִים אוֹ אֲפִלּוּ רַקָּנִים וּמֻנָּחִים עַל גַּבֵּי מִטָּה, אֲפִלּוּ עֶשֶׂר מַצָּעוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וְכִלְאַיִם תַּחְתֵּיהֶם אָסוּר לִישַׁן עָלֶיהָ, לְפִי שֶׁנִּכְפָּפִים תַּחְתֶּיהָ וְנִכְרָכִים עַל בְּשָׂרוֹ:

אֵין עֲרָאי לְכִלְאַיִם. דִּלְבִישַׁת עֲרָאי לְבִישָׁה הִיא:

אֲפִלּוּ עַל גַּבֵּי עֲשָׂרָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נֶהֱנֶה מִן הַכִּלְאַיִם:

אֶת הַמֶּכֶס. רְאִיתִי לִקְצָת מֵרַבּוֹתַי שֶׁפֵּרְשׁוּ בְּגוֹן בְּמָקוֹם שֶׁהַיְּהוּדִים פּוֹרְעִים מֶכֶס לַמּוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵאֲלֵיהֶן, וְלוֹבֵשׁ כִּלְאַיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יַכִּיר שֶׁהוּא יְהוּדִי. וְלִי נִרְאֶה לִגְנֹב אֶת הַמֶּכֶס לְפִי שֶׁאֵין אָדָם נוֹתֵן מֶכֶס מִבְּגָדִים שֶׁהוּא לוֹבֵשׁ. וּסְתָם מִשְׁנָה זוֹ [סָבְרָה] דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוְּנִין אָסוּר, וּפְלִיגָא אַאִידָךְ סְתָמָא דְתָנֵן (לקמן משנה ה) מוֹכְרֵי כְסוּת מוֹכְרִין כְּדַרְכָּן:

משנה ג

מִטְפָּחוֹת הַיָּדַיִם. שֶׁמְּנַגְּבִים בָּהֶם כְּשֶׁנּוֹטְלִים אֶת הַיָּדַיִם:

מִטְפָּחוֹת הַסְּפָרִים. שֶׁנּוֹתְנִים עַל גַּבֵּי סֵפֶר תּוֹרָה:

וּמִטְפָּחוֹת הַסַּפָּג. שֶׁמְּנַגֵּב בָּהֶם כָּל גּוּפוֹ אַחַר שֶׁרָחַץ:

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹסֵר. מִטְפָּחוֹת יָדַיִם לְפִי שֶׁפְּעָמִים מְחַמֵּם בָּהּ יָדָיו, וּמִטְפָּחוֹת סְפָרִים פְּעָמִים שֶׁמְּשִׁימָהּ בְּחֵיקוֹ וּמִתְחַמֵּם, וּמִטְפָּחוֹת הַסַּפָּג פְּעָמִים שֶׁרוֹאֶה אֶת רַבּוֹ וּמִתְעַטֵּף בָּהּ. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר:

מִטְפָּחוֹת סַפָּרִים. הַמְגַלְּחִים בְּנֵי אָדָם, וּפוֹרְסִים עֲלֵיהֶם מִטְפַּחַת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְלַכְלְכוּ בְּגָדֵיהֶם:

אֲסוּרִים מִשּׁוּם כִּלְאַיִם. וּבְהָא מוֹדֶה תַּנָּא קַמָּא, לְפִי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בֵּית רֹאשׁ וְלוֹבְשִׁים אוֹתָן דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ, וְהָכִי מוּכָח בַּיְרוּשַׁלְמִי:

משנה ד

תַּכְרִיכֵי הַמֵּת. שֶׁהַמֵּת נִקְבָּר בָּהֶם, אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם כִּלְאַיִם, דִּכְתִיב (תהלים פח) בַּמֵּתִים חָפְשִׁי, כֵּיוָן שֶׁמֵּת אָדָם נַעֲשָׂה חָפְשִׁי מִן הַמִּצְוֹת:

וּמַרְדַּעַת חֲמוֹר. הִיא קָשָׁה יוֹתֵר מִכָּרִים וּכְסָתוֹת, הִלְכָךְ אֲפִלּוּ בְּשָׁרוֹ נוֹגֵעַ לֹא חַיְשִׁינַן שֶׁמָּא תִּכָּרֵךְ נִימָא עַל בְּשָׂרוֹ. וְדַוְקָא כְּשֶׁהַכְּלָאִים נְכָרִים וְנִרְאִים בָּהּ, אֲבָל בֶּגֶד שֶׁאָבַד בּוֹ כִּלְאַיִם לֹא יַעֲשֶׂנּוּ מַרְדַּעַת לַחֲמוֹר, דְּחַיְשִׁינַן שֶׁמָּא יִקַּח מִמֶּנּוּ טְלָאי לְבִגְדּוֹ, הוֹאִיל וְאֵין הַכְּלָאִים נִכָּרִים:

משנה ה

מוֹכְרֵי כְסוּת מוֹכְרִים כְּדַרְכָּן. לוֹבְשִׁים בִּגְדֵי כִלְאַיִם לְהַרְאוֹת לַקּוֹנֶה מִדַּת אָרְכּוֹ וְרָחְבּוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוְּנוּ לַהֲנָאָתָן. וְאַף עַל גַּב דְּאִם מִתְכַּוֵּן אֵיכָא אִסּוּרָא דְּאוֹרַיְתָא, כֵּי לֹא מִתְכַּוֵּן שָׁרֵי לְכַתְּחִלָּה. וְכֵן הֲלָכָה:

וְהַצְּנוּעִים. הַמַּחְמִירִים עַל עַצְמָן:

מַפְשִׁילִין בְּמַקֵּל. נוֹתְנִים הַמַּקֵּל עַל כִּתְפֵיהֶם וְהַכְּלָאִים מֻנָּחִים בְּקָצֵהוּ וְאֵין כִּתְפֵיהֶם נוֹגְעוֹת בַּכִּלְאַיִם:

משנה ו

תּוֹפְרִין כְּדַרְכָּן. מַנִּיחִין הַכְּלָאִים עַל הַבִּרְכַּיִם וְעַל הַשּׁוֹקַיִם כְּשֶׁהֵן תּוֹפְרִים:

משנה ז

הַבַּרְזִלִּין וְהַבַּרְזִלְּסִין. שְׁנֵיהֶם עֲשׂוּיִין מִצֶּמֶר וּמְכַסִּים בָּהּ אֶת הַמִּטּוֹת אֶלָּא שֶׁאֵלּוּ דַּקִּין וְאֵלּוּ עָבִין:

דַּלְמָטִיקְיוֹן. בָּתֵּי שׁוֹקַיִם, קאלצי"ש בְּלַעַ"ז:

מִנְעַל הַפְּנוֹן. מִנְעָל שֶׁעוֹשׂוֹת מִפִּסְלֶת הַצֶּמֶר:

עַד שֶׁיִּבְדֹּק. שֶׁמָּא יֵשׁ פִּשְׁתָּן מְעֹרָב בָּהֶן:

הַבָּאִים מֵחוֹף הַיָּם וּמִמְּדִינַת הַיָּם. מֵחוֹף הַיָּם שֶׁהוּא מִמְּדִינַת הַיָּם:

שֶׁחֻזְקָתוֹ מִן הַקָּנָבּוֹס. מִשְׁנָה זוֹ נִשְׁנֵית בָּרַאשׁוֹנָה בִּזְמַן שֶׁלֹּא הָיָה הַפִּשְׁתָּן מָצוּי בְּכָל מָקוֹם, אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁהַפִּשְׁתָּן מָצוּי בְּכָל מָקוֹם כֻּלָּם צְרִיכִים בְּדִיקָה, הִלְכָךְ הַלּוֹקֵחַ בְּגָדִים תְּפוּרִים מִן הַנָּכְרִי בַּזְּמַן הַזֶּה לֹא יִלְבַּשׁ עַד שֶׁיִּבְדֹּק יָפֶה:

וּמִנְעָל שֶׁל זֶרֶב. מִנְעָלִים שֶׁל עוֹר וּמְחֻפִּים בִּפְנִים בִּלְבָדִים אוֹ בְּצֶמֶר עָב וּמַגִּיעִין עַד הַיָּרֵךְ, כְּעֵין אוֹתָן שֶׁקּוֹרִין בורזקי"ש בְּלַעַ"ז וּבַעֲרָבִי כופ"ש. וּלְפִי שֶׁעֲשׂוּיִין לְחַמֵּם הָרֶגֶל קְרוּיִין שֶׁל זֶרֶב, לְשׁוֹן יְזֹרְבוּ נִצְמָתוֹ (איוב ו):

אֵין בּוֹ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם. אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא פִּשְׁתִּים מְעֹרָב בָּהֶם:

משנה ח

שׁוּעַ טָווּי וְנוּוּז. שׁוּעַ סְרוּק בַּמַּסְרֵק וְשׁוּעַ חָלָק. אִישׁ חָלָק מְתַרְגְּמִינַן גְּבַר שְׁעִיעַ:

נוזי. שְׁזוּר, דְּהַיְנוּ שְׁנֵי חוּטִין שְׁזוּרִין יַחַד. וְעִקַּר כִּלְאַיִם מִן הַתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה הַצֶּמֶר סָרוּק וְטָווּי וְשָׁזוּר לְבַדּוֹ, וְכֵן הַפִּשְׁתָּן סָרוּק וְטָווּי וְשָׁזוּר לְבַדּוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִהְיוּ אֲרוּגִים יַחְדָּו אוֹ מְחֻבָּרִים יַחַד בִּשְׁתֵּי תְכִיפוֹת, דַּהֲוּוּ כְּאָרִיג. וּמִשּׁוּם הָכִי אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִשְׁרֵי כִּלְאַיִם בְּצִיצִית, לְפִי שֶׁחוּטֵי תְּכֵלֶת שְׁזוּרִים הֵם דִּכְתִיב פְּתִיל תְּכֵלֶת, טָווּי וְשָׁזוּר, וְכֵן חוּט לָבָן, וּכְשֶׁמְּחַבְּרָן יַחַד בִּשְׁתֵּי תְכִיפוֹת הֲוּוּ כִּלְאַיִם גְּמוּרִים דְּאוֹרַיְתָא. וְהָא דִּתְנַן הָכָא אֵין אָסוּר מִשּׁוּם כִּלְאַיִם אֶלָּא טָווּי וְאָרוּג שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב) לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז, לָאו לְמִדְרָשׁ אָרִיג מִשַּׁעַטְנֵז, דְּאָרִיג מִיַּחְדָּו נַפְקָא, דִּדְרָשִׁינַן מִנֵּיהּ דְּאַף שְׁתֵּי תְכִיפוֹת הֲוֵי חִבּוּר, וְלֹא מַיְתֵי שַׁעַטְנֵז אֶלָּא מִשּׁוּם טָווּי. וְרָאִיתִי לְאֶחָד מֵרַבּוֹתֵינוּ שֶׁפֵּרֵשׁ שׁוּעַ טָווּי הַצֶּמֶר לְבַד וְהַפִּשְׁתִּים לְבַד, וְנוּז כְּלוֹמַר וְאַחַר כָּךְ נוּז דְּהַיְנוּ שְׁנֵיהֶם אֲרוּגִים יַחַד, וְהָכִי מִתְיַשֵּׁב לִישְׁנָא דְּמַתְנִיתִין שַׁפִּיר טְפֵי, וְהָכִי מַשְׁמַע בַּיְרוּשַׁלְמִי. וּפֵרוּשִׁים הָרַבֵּה מָצָאתִי לְרַבּוֹתַי בְּפֵרוּשׁ שׁוּעַ טָווּי וְנוּז, וְכוּלָּהוּ אִית לְהוּ פִּרְכָא לְבַד מֵהַאי דְּלֵית לֵיהּ פִּרְכָא:

נָלוּז וּמֵלִיז. עָקֹם וּמְעֻקָּם דְּרֵכֵי אָבִיו שֶׁבַּשְּׁמַיִם עָלָיו. לְשׁוֹן אַל יָלִיזוּ מֵעֵינֶיךָ (משלי ג):

משנה ט

הַלְּבָדִים. צֶמֶר טָרוּף בְּלֹא טְוִיָּה וַאֲרִיגָה וְעוֹשִׂין מִמֶּנּוּ בֶּגֶד. וְאִם טָרַף צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחַד וְעָשָׂה מֵהֶן בֶּגֶד אָסוּרִים מִדְּרַבָּנָן, דְּדַוְקָא מִן הַתּוֹרָה הוּא מַצְרִיךְ שְׁלֹשְׁתָּן שׁוּעַ טָווּי וְנוּז, אֲבָל מִדְּרַבָּנָן בְּחַד מִנַּיְהוּ סַגִּי אוֹ שׁוּעַ אוֹ טָווּי אוֹ נוּז, וְהָנָךְ כֵּיוָן שֶׁהֵם שׁוּעִין אֲסוּרִים מִדִּבְרֵיהֶם:

פִּיו שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן. הָאוֹרְגִים אַחַר שֶׁמַּשְׁלִימִים הַבֶּגֶד רְגִילִים לַעֲשׂוֹת עַל שְׁפָתוֹ [שְׁלֹשָׁה] וְאַרְבָּעָה חוּטִין עָב כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיֵּם הַבֶּגֶד, וְהוּא קָרוּי פִּיו, וְאִם הַבֶּגֶד שֶׁל פִּשְׁתָּן אָסוּר לַעֲשׂוֹת פִּיו שֶׁל צֶמֶר:

מִפְּנֵי שֶׁחוֹזְרִין לָאָרִיג. מְסַבְּבִין אֶת הָאָרִיג. פֵּרוּשׁ אַחֵר דּוֹמִין לָאָרִיג:

מְשִׁיחוֹת שֶׁל אַרְגָּמָן. יְתָרִים וַחֲבָלִים שֶׁל צֶמֶר צְבוּעַ אַרְגָּמָן:

אֲסוּרוֹת. לַחְגֹּר עַל גַּבֵּי חָלוּק שֶׁל פִּשְׁתָּן:

מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹלֵל עַד שֶׁלֹּא קוֹשֵׁר. שֶׁדַּרְכָּן לְחַבֵּר בְּמָלִילָה הַחֲגוֹר שֶׁל צֶמֶר עִם הֶחָלוּק שֶׁל פִּשְׁתָּן קֹדֶם שֶׁיְּקַשֵּׁר בָּהּ מָתְנָיו:

לֹא יְקַשֵּׁר סָרָט שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן. שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אָדָם חֲגוֹרוֹת שֶׁל צֶמֶר וַחֲגוֹרוֹת שֶׁל פִּשְׁתָּן וְיִקְשְׁרֵם זֶה בָּזֶה:

אַף עַל פִּי שֶׁהָרְצוּעָה בָּאֶמְצַע. כְּגוֹן רְצוּעָה שֶׁל עוֹר שֶׁמְּשִׁיחוֹת שֶׁל פִּשְׁתָּן בְּרֹאשָׁהּ אֶחָד וּמְשִׁיחוֹת שֶׁל צֶמֶר בְּרֹאשָׁהּ הָאַחֵר, וּכְשֶׁהוּא חוֹגֵר בָּהּ קוֹשֵׁר שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ שֶׁל צֶמֶר וְשֶׁל פִּשְׁתָּן זֶה בָּזֶה. דְּאִי לָאו הָכִי פְּשִׁיטָא דְּשָׁרֵי, שֶׁהֲרֵי מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם דִּבְגָדִים שֶׁל צֶמֶר מְשִׁימִים תַּחְתֵּיהֶם עוֹרוֹת טְלָאִים שֶׁהֵם תְּפוּרִים בְּפִשְׁתָּן:

משנה י

אוֹתוֹת הַגַּרְדִּיִּים. דֶּרֶךְ הָאוֹרְגִים וְהַכּוֹבְסִים לִרְשֹׁם שָׁם הַבְּעָלִים עַל הַבֶּגֶד בְּמַעֲשֶׂה רוֹקֵם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְחַלְּפוּ שֶׁל אֶחָד בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ. וְאִם הַבֶּגֶד שֶׁל צֶמֶר וְאוֹתוֹת שֶׁל פִּשְׁתָּן אוֹ אִפְכָא, אָסוּר מִשּׁוּם כִּלְאַיִם:

תְּכִיפָה אַחַת. תְּחִיבָה אַחַת שֶׁתְּחַב הַמַּחַט בַּבֶּגֶד פַּעַם אַחַת בִּלְבָד:

אֵינוֹ חִבּוּר. לְטֻמְאָה וּלְטָהֳרָה, וְאִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶם לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ, וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶם לֹא הִזָּה עַל חֲבֵרוֹ:

וְאֵין בָּהּ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם. אִם אֶחָד שֶׁל צֶמֶר וְאֶחָד פִּשְׁתִּים וְחִבְּרָם בִּתְכִיפָה אַחַת:

וְהַשּׁוֹמְטָהּ בְּשַׁבָּת. עַל מְנָת לַחֲזֹר וְלִתְפֹּר פָּטוּר, וְלֹא הָוֵי כְּקוֹרֵעַ עַל מְנָת לִתְפֹּר שְׁתֵּי תְּפִירוֹת דְּחַיָּב:

עָשָׂה שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ לְצַד אֶחָד. כְּגוֹן שֶׁהֶעֱבִיר הַמַּחַט פַּעַם אַחַת וְלֹא הֶעֱבִיר כָּל הַחוּט, וְהֶעֱבִיר הַמַּחַט פַּעַם שֵׁנִית וְנִמְצְאוּ שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ לְצַד אֶחָד וּקְשָׁרָן, דְּאִם לֹא קָשַׁר שְׁנֵי רָאשֵׁי הַחוּט יַחַד אֵינוֹ מִתְקַיֵּם:

עַד שָׁיְּשַׁלֵּשׁ. שֶׁיַּכְנִיס וְיוֹצִיא וְיַחֲזֹר וְיַכְנִיס שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

הַשַּׂק וְהַקַּפָּה מִצְטָרְפִין לְכִלְאָיִם. אִם חֲתִיכַת בֶּגֶד צֶמֶר מְחֻבֶּרֶת לַשַּׂק וַחֲתִיכַת בֶּגֶד פִּשְׁתִּים מְחֻבֶּרֶת לַקַּפָּה, וְחִבְּרָן יַחַד בִּשְׁתֵּי תְּכִיפוֹת, מִצְטָרְפוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְחֻבָּרוֹת לִשְׁנֵי כֵּלִים, וְלֹא אָמְרִינַן הַאי לְחוּדֵיהּ קָאֵי וְהַאי לְחוּדֵיהּ קָאֵי וְאֵינָן חִבּוּר. וְהוּא הַדִּין אִם מְחֻבָּרִים לִשְׁאָר כֵּלִים דַּהֲוֵי דִּינָן כְּמוֹ שַׂק וְקַפָּה: